چاودێر
THE OBSERVER
Aweekly Political, Educational & Social Press
ڕۆژنامەیەکی سیاسی ڕوناکبیری کۆمەڵایەتی هەفتانەیە
ژمارە (٣٢) دوو شەممە ٢٠٠٥/٦/١٣

سەرۆکایەتی هەرێمو زیندانیەکانو موڵکی زەوتکراو

چارەسەرکردنی کێشەی دەسەڵاتەکانی سەرۆکی هەرێمو سوێندخواردنی چاوەروانکراوی ڕۆژی سێ شەممەی (٢٠٠٥/٦/١٤) بەڕێز بارزانی لەپەرلەمانی کوردستاندا، ئاسودەییەکی سیاسیو کۆمەڵایەتی باشی لەکوردستاندا خولقاندووە. پارتی دیموکراتی کوردستانو یەکێتی نیشتمانی کوردستان خۆیان بۆ ئاهەنگی هاوبەش ساز دەکەن. خەڵکیش لە دوێنێوە کەوتونەتە شادی دەربرین. بەڵام هەر لەم کاتەدا، دەیان کێشەی چارەسەر نەکراو لەنێوان یەکێتیو پارتیدا بە هەڵپەسێردراوی ماونەتەوە. لەوانە: ئازاد نەکردنی دەیان زیندانی سیاسی یەکێتیو چارەسەرنەکردنی گرفتی موڵکو ماڵی زەوتکراوی دۆخی جەنگی ناوخۆ. خەڵک ئومێدی هەیە، ئەم کێشانەش کۆتاییان بێتو هەقیشە، بەڕێز سەرۆکی هەرێمی کوردستان بڕیاری پێویست لەم بارەوە بخاتە بەرنامە سەرەتاییەکانی کارییەوە. بەتایبەتی، بەڕێزی لەیاسای سەرۆکایەتی هەرێمدا دەسەڵاتی لێبوردنی هەیە.■

پارتی سوێندخواردنی سەرۆکی هەرێم دەگۆڕێ

سلێمانی - ئاهەنگی خەڵک بەبۆنەی سەرۆکایەتی هەرێمەوە

لەدوا دانیشتنی پەرلەمانی کوردستان دا (٦/٨) بۆ دوا گەڵاڵەی (یاسای سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان - عێراق) یەکەمین جیاوازی بیروبۆچون کەوتە ناو ئەندامانی پەرلەمانەوە، ئەویش لەسەر سوێند خواردنی سەرۆکی هەرێم بوو. گەڵاڵەی یاسای سەرۆکایەتی هەرێم، سەرجەم سێ لاپەڕەو نیوە. لەبیست مادەش پێکهاتووە. لەدەستپێکەوە بۆ کۆتایی، ناوەکانی کوردستانو ئیقلیمو عێراق، بەم شێوەیەی خوارەوە هاتوون:

کوردستان العراق	اقليم	اقليم كوردستان - العراق	رئيس الاقليم
١٣	١١	٥	١٤

ئەو ناوانە لەدوو توێی مادە بەمادەی یاساکەدان. تەنها لەدەقی سوێندخواردنەکەدا، جیاوازی کەوتۆتە نێوان سەرۆکو ئەندامانی پەرلەمان. سەرەتا سوێندخواردنەکە وەکو لەپڕۆژەکەدا نوسراوە، هەر بە (سەرۆکی هەرێمی کوردستانی عێراق) پەرلەمان دەنگی لەسەرداوە. بەڵام پاشان، لەسەر پێشنیاری چەندین ئەندامی پارتی سەرلەنوێ گفتوگۆ لەسەر دەقی سوێندخواردنەکە، کراوەتەوە. نوێنەرانی پارتی، سوربوون لەسەرئەوەی سوێندخواردنەکە جیاواز بێ. جیاوازییەکەش لەگەڵ دەقەکانی دیکەدا تەنها لەوەدایە کەناوی (عێراق)ی لێ لابراوەو بەم شێوەیەی خوارەوەی لێکراوە: سوێند بەخوای مەزن دەخۆم کەمافو دەستکەوتو یەکێتیو بەرژەوەندی هاوڵاتیانی هەرێمی کوردستان بپارێزمو ئەرکەکانیشم بەدڵسۆزیو ڕاستگۆیەتی جێبەجێ بکەم.

لەم دەقەدا، ناوی عێراق لەگۆڕێ نییە. لەباقی دەقەکاندا (١٧) جار ناوی عێراق، لەهەمان یاسادا هاتووە. مادەکانی یاساکەش پێکەوە گرێ دراونو هیچ مادەیەکی لەمادەیەکی دیکەی جیا ناکرێنەوە.

ئەم مەسەلەیە، بەهەر بارێکدا لێک بدرێتەوە، بۆ کوردو هەستی کوردایەتی، سوێند خواردنەکە، کە ناوی عێراقی پێوە نەلکێندراوە، ئاسودە بەخشە. بەڵام لەباری سیاسییەوە پرسیار ئەوەیە کەمەسەلەیەکی گرنگی ئاوا، بۆچی پێشوەخت قسەی لەسەر نەکراوە؟ بۆچی دوای ئەوەی پێشنیازی یەکەم دەنگی لەسەر دەدرێو سەرجەم ئەندامانی پەرلەمانیش لەسەری ڕازی دەبن، دوای ئەوە هەوڵی گۆڕینی دەدرێ؟ ئاخۆ کێ، یان چ دەزگایەک لەناو پەرلەماندا، ئەو بیروڕایەی خستۆتە ناو نوێنەرانی پارتی هەتا دەقی سوێند خواردنێک بگۆڕن.

ئەم مەسەلانە، پێش هەموو شتێک مەسەلەی سیاسین، مەسەلەی یاساییو حیزبی نین. مەسەلە سیاسیەکانیش مادام هاوپەیمانی کوردستانی هەیە، هەقوایە لەچوارچێوەی ستراتیژی گشتی گەلەکەماندا، ئارامتر هەڵوێستی هاوبەشیان لەسەر وەربگیرێ. نەک کتوپڕ، لەناو دانیشتنی پەرلەماندا کەلەبەردەم چارەسەرکردنی کێشەی هەستیاری سەرۆکی هەرێم دا بوو، پێشنیازی وا بخرێتە بەردەم سەرۆکایەتی پەرلەمان. کەدوور نەبوو بیروڕای واش، کێشەیەکی بۆ پەرلەمان دروست بکردباو سەرەنجام ماوەیەکی دیکە پەرلەمانی دواخستبا.

لەکۆتاییش دا دەڵێین: خۆزگە، هەر لەدوای هەڵبژاردنی یەکەمین خولی پەرلەمانی کوردستانەوە، بەڕێزان تاڵەبانیو بارزانی پۆستی دەسەڵاتی ڕەسمیان دەگرتە دەست. هەتا هەر لەوساوە ببەسترێنەوە بە یاساوە. نەک لەدەرەوەی یاسا هەموو شتێک خۆیان بنو یاسایەکیش نەبوو لێیان بپێچێتەوە. گەلەکەشمان باجێکی زۆری ئەم دوور لەیاساییەی دا.■

١- عەممار الحکیم، یان (مەجلسی ئەعلا) ڕاست دەکا..
(مەلا بەختیار)

٢- کورد شوناسی سوری وەردەگرێ..
(سەربەست کەریم)

لێکدانەوەی هەواڵ - ل (٢)

دیالێکتیکی مرۆڤو کۆمەڵ دووبارە ڕاڤەکردنی سۆسیۆلۆژیانەی فرۆید
و، جەمال پیرە

جیهانبینیی ڕووناکبیری - ل (١٠)

مافپەروەرانو مافە دەستوورییەکان

ڕەخنەو دیالۆگ - ل (٨-٩)

نوسینەوەی دەستوری هەمیشەیی عێراق وچارەنوسی هاوپەیمانی کوردستانی
ئەبوبکر ئەحمەد سلێمان

چەشناو چەشن-ل (١٣)

باندێکی (٢٤) کەسی قاچاخچی ئێرانیو عێراقی، بەتلیاک دەگیرێن

کۆتایی مانگی ڕابوردوو، ئاسایشی پێنجوێن، دوو گومانلێکراوی قاچاخچی تلیاکو حەشیشە دەگرێ. دەست بەجێ ماڵی یەکێکیان دەپشکنن. زیاتر لە (٣٨) گرام حەشیشەو (٣٩) دەنکە حەبی هۆشبەر دەدۆزنەوە. دوای بەدواداچوون، چوارکەسی تری ئەم باندە لە ئێرانەوە دێنو دەکەونە بۆسەی ئاسایش. لێکۆڵینەوە لەگەڵ هەموویاندا بەردەوام دەبێو سەرەنجام (٢٤)کەس لەباندەکە دەگیرێن. لەمانە چوار کەسیان فرۆشیاری تلیاکو حەشیشەن. یەکێکیان ژنەو ماڵیان لەئاوبارەی سلێمانیە. ناوی چەند کەسێکیان ئەمانەن: (١-عەلی عێراقی- کانی دیناری مەریوان، ٢-ڕێبوار عەلی محەمەد- ئێران- مەریوان، ٣-عومەر ساڵح عەبدوڵا- سلێمانی، ٤-هەژار عەبدوڵا مەحمود- سلێمانی، ٥-کامبیز قادر جان- سلێمانی، ٦- عەبدولمەناف حامد محەمەد- سلێمانی). زۆربەشیان دانیان بەوەدا ناوە کە دەیان کەس لە سلێمانیدا لەناو تۆڕەکەدان. لەناو ئەم باندەدا، چوار پۆلیسی ئاسایشو ڕەگەزنامەش هەیە. لێکۆڵینەوەکانیش دەریان خستووە کە زۆربەی ئەوانەی توشی ئەم نەخۆشیو تاوانانەبوون، لەوانەن ساڵانی پێشوو چونەتە ئێرانو بەم خووڕەوشتە دزێوە فریودراوون.■

شێخ محەمەدی کەسنەزان: یاخی بووە بەکرێگیراوە هەڵگەڕاوەکان لە (الوطن)و (حزب)و (ثورة) دەستدرێژیمان دەکەنەسەر

چاودێر.. لەژمارەی پێشوودا، بەڵگەنامەیەکی حاشا هەڵنەگری لەسەر شێخ محەمەدی کەسنەزانو ئیستخباراتی عێراقی بڵاوکردەوەو تیایدا، ئاماژە بەدەست خەتی خودی شێخ کراوەو بەڵێن دراوە کەلەم ژمارەیەدا، بڵاودەکرێتەوە. ئەم نامەیە، بەڵگەیەکی دیکەی دەستخەتی خۆیەتی، کە شێخ محەمەد چ پەیوەندییەکی پتەوی لەگەڵ ئیستخباراتی عێراقیدا هەبووەو چۆنیش دوژمنی هێزە سیاسیەکانی کوردستانوکوردایەتی بووە.■

ئێران؛ خرۆشانی بردنەوەی وەرزشی، دەبێتە خۆپیشاندانی دیموکراتو کۆمەڵە

چوارشەممەی (٢٠٠٥/٦/٨) تیپی هەڵبژاردەی فوتبۆڵێنی ئێران، بردنەوەیەکی گرنگی بۆ یاریی جیهانی تۆمارکرد. ئەمەش، بۆتە مایەی خۆشحاڵیو خرۆشانی خەڵکو ڕژاونەتە سەر شەقامەکان. لەشاری (کوردستان- سنە)یش، بەرەبەرە خەڵک ورووژاوەو بەرەو شەقامی (شەشەمی بەهمەن)و (سێڕیانی ئەدەب) کەوتونەتە ڕێ. سەرەنجام سۆزی پەنگ خواردووی خەڵکەکە تەقیوەتەوەو بەدروشمی: کوردستان - کوردستان، بژی کۆمەڵەو بژی دیموکراتو سڵاو بۆ قاسملوو، درێژە بەخۆپیشاندانەکە دراوە. کار بەمەش نەوەستاوە، بەڵکو پەلاماری ناوەندەکانی هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماریشیان داوە. هەواڵەکان وا دەگەیەنن کە هێزەکانی ئاسایشو پۆلیس هەر شەو خەڵکیان گرتووەو کەوتونەتە ڕاوەدونانی خەڵکی تریش، لەتارانو شارەکانی تریشدا، هەمان ڕوداو دوپات بۆتەوە.■

یەکگرتوو؛ لەناو خۆیاندا دژی یەکێتیو پارتین، لەرواڵەتیشدا دۆستیانن

دوای ئەوەی پۆستی وەزارەت لەبەغدا بەر یەکگرتوو نەکەوت، یەکگرتوو فشاریان بەکارهێنا بۆ دابینکردنی وەزارەتەکە. سودی نەبوو. بۆیە، لەناو خۆیاندا ئێستا زیاتر لەجاران کەوتوونەتە ڕەخنەلێگرتنی یەکێتیو پارتیو هەردولایان (بەرتیلخۆرو مشەخۆر) دەزانن. پێشیان وایە ئەو ناکۆکییە لەمێژینەی یەکێتیو پارتی لە شەستەکانەوە ناهێڵێ هەردوو حکومەتی کوردستان یەکبگرێتەوە. دەشڵێن: یەکێتی دژی ئێمە پشتیوانی زیاتری کۆمەڵی ئیسلامی دەکا. لەناوخۆشیاندا بەوردی چاودێری ناکۆکیو کێشەکانی ناو یەکێتی دەکەن؛ ئەو ناڕەزاییانەی ناو خوێندکارانو خۆپیشاندانەکان بەنیشانەی دوورکەوتنەوەی خەڵک لەیەکێتی دەزانن.■

خەڵکی پێنجوێن؛ نارازین لەبڕیاری ئەنجومەنی وەزیران

لەچەند ساڵی ڕابوردودا لەشارۆچکەی پێنجوێن لەسەر بودجەی (نەوت بەرامبەر بەخۆراک) نزیکەی ٦٠٠ خانوو بۆ کارمەندانی حکومەتوئەو هاوڵاتیانەی کێشەی نیشتەجێ بوونیان هەبوو دروستکرا، ئێستا بەپێی بڕیارێک کە لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە دەرچووە، شارەوانی ئەو خانوانەیان لێ دەستێنێتەوەو بەکرێ دەیداتەوە پێیان، ئەو هاوڵاتیانەو سەرجەم خەڵکی پێنجوێن لەو بڕیارە نیگەرانن، چونکە ئەو هاوڵاتیانە کە لەو خانوانە سودمەندبوون، زەوییەکان هی خۆیان بووەو بڕە پارەیەکی زۆریشیان تیا خەرج کردووە لەکاتی دروست کردنیدا. ئەمە جگەلەوەش کە شاری پێنجوێن، بەهۆی شۆڕشی کوردستانو جەنگی عێراق - ئێرانەوە، تەختی خاک کرا.■

ئێران؛ لە سوریا نیگەرانەو عێراقیش ڕەنگە پەیوەندی بپچڕێنێ

ڕۆژنامەی (السیاسە)ی کوێتی ٢٠٠٥/٦/٨

دیپلۆماتێکی گەورەی عێراق ئاشکرای کرد کەوا عێراق بەنیازە لەم چەند هەفتەیەدا، لەبەر ئەوەی سوریا پشتیوانی تیرۆر دەکا، پەیوەندی خۆی لەگەڵیان بپچڕێنێ. ئەم بیروڕایەش لای عێراق، زۆرتر لەوکاتەوە دروستبووە کە سوریا. (٧٠٠) تیرۆریستی ئازاد کردووەو زۆربەشیانی ڕەوانەی عێراق کردووەو بەشی زۆریشیان گەیشتونەتە (تەلعەفەر).

لەلایەکی دیکەوە، ئەو تیرۆریستانەی سوریا ئاودیوی عێراقیان دەکا، سونیگەرانو تاوانەکانیشیان تێکرا دژی شیعەکانە. ئەمەش ئێرانی نیگەران کردووەو هەمان دیپلۆماتی عێراق، کە ئەم هەواڵەی لە پاریس درکاندووە، گوتویەتی: لەدوای سەردانی کەمال خەرازی وەزیری دەرەوەی ئێران بۆ عێراق بە بەرپرسە عێراقیەکانی گوتووە، کە لەدوا سەردانی بۆ سوریا، نیگەرانی ئێرانی بەسوریا ڕاگەیاندووە لەسەر ڕەوانەکردنی تیرۆریستان بۆ ئەنجامدانی تاوان دژی شیعەکان.■

کۆمەڵی ئیسلامی؛ ڕێکخستنی چەکدارو کێشەی مام جەلالو ناو یەکێتی

کۆمەڵی ئیسلامی کوردستان، دوای ئازادکردنی میری کۆمەڵ، سەرقاڵی کۆبوونەوەو هەڵسورانو خۆئامادەکردنن. بۆ هەڵبژاردن. وەکو جاران باوەڕیان بەهێزی چەکدار نەماوە، بەڵام نەخشەیان هەیە لەناو حکومەتی کوردستاندا هێزیان هەبێو بیکەنە هێزی (نیزامی - ئاییتی). بۆ هەڵبژاردنیش، لەهەوڵدان بۆ هاوپەیمانێتی هەڵبژاردن لەگەڵ هێزە ئیسلامیەکان، بەبێ فەرامۆشکردنی لایەنەکانی دیکە. دەشڵێن: مام جەلال بەهۆی ئەوەوە کە گوتوویەتی لەسێدارەدانی سەدام ئیمزا ناکەم، دوچاری کێشە بووەو ناتوانێ لێی دەربازبێ. هەروا باسی ناکۆکیەکانی ناو یەکێتیش زۆر دەکەنو ئەو ناڕەزاییانەی دوایی خوێندکارانو مامۆستایانیش بەدەرەسەرێکی گەورە بۆ یەکێتی دەزانن و هەوڵی زیادکردنیشی دەدەن.■

هەواڵو مەترسی

■ جەبهەی تورکمانیو چەکدارکردنی تەعریب

جەبهەی تورکمانی، باڵێکی باڵادەستیان، لەبەر ئەوەی هیچیان پێ ناکرێ بەرامبەر بەکورد، هەتا دێت دۆستایەتی تەعریبەکانی کەرکوک زیاتر دەکەنو کەوتونەتە چەکدارکردنیان، بۆ ئەوەی لەکاتی پێویستدا، بەکاریان بهێنن دژی کورد، ئەم کارەش لەکاتێکدا دەکەن، کە قسەی گەرم لەسەر جێبەجێ کردنێ مادەی ٥٨ لەکەرکوکدا هەیە.■

■ ڕۆژهەڵاتی کوردستان - سنە گرتنی ڕۆژنامەنووس ئومێد زادە

ئومێد ئەحمەد زادە ڕۆژنامەنوسو چالاکی سیاسی کورد، لەلایەن لقی یەکەمی دادسەرای گشتی ئینقلابی سنەوە بۆ دادگا بانگکراوە.

ئەم ڕۆژنامەنووسە، وتویەتی: بەپێی ئەو بەڵگەی کە لەم بارەیەوە دەیزانم، ژمارەی پەروەندەی ٨٢ - ١٨٠٧ ڕێکەوتی ٨٣/١١/٢٧ پێشتر هیچ جۆرە لێپرسینەوەیان لەگەڵ نەکردوومو هۆکاری ئامادەبوونیشم بەبێ دیاری کردنی هۆکار ڕاگەیەندراوە، ئەمە لەکاتێکدا بەپێی یاسا هیچ پەروەندەیەک بەبێ لێپرسینەوە، لەو کەسەی کە تاوانبارە نابێ دروست بکرێتو گەر بانگیش کرا، دەبێت تاوانەکانی دیاری بکرێ.■

■ (P.K.K) کەوتونەتەوە چالاکی عەسکەری

جەنەراڵ (یەشار بیوک کانت)ی فەرماندەی هێزی زەمینی تورکیا ئاشکرای کردووە کەوا: P.K.K بەردەوام دێنە ناو تورکیاوە و لەمەودوا هێرشەکانیان پەرەپێ دەدەن. ئەم قسانەی جەنەراڵی تورکیا، دوای سەردانەکەی بۆ دیاربەکر هاتووەو جەختی کردووە کە: مەترسیەکی گەورە لەئارادایەو (P.K.K)ش لەباکوری عێراقەوە دێنو کەرەستەی زۆری تەقەمەنیشیان پێیە، وەکو (C4) کە بۆ تەقینەوەی بەهێزو تایبەتن.■

ÇAWDÊR
Political, cultural, social weekly press ..kurdistan iraq
No.: (32) 13-6-2005
THE OBSERVER
خاوەنی ئیمتیازو بەڕێوەبەری بەرپرس: مەلا بەختیار
ستافی کارا: سامی هادی، جەمال حوسێن، ناهید حوسێنی
نەخشەسازی: جەلیل حسێن
ئینتەرنێت: سۆران عەبدوڵا
پیتچنین: سۆران بورهان؛ تەها حەمە نوری؛ ئیبراهیم حسێن
www.madaniat.org
info_chawder@yahoo.com
سلێمانی - شەقامی سالم
مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان
تەلەفۆن: ٣١٤٠٤١٦ - ٣١٢٧١٢٠
نرخی: (٢٥٠) دینارە

سەما بەرەو ئاسمان

خوێندنەوەی / حەمە هاشم

بە ئاراستەیەکی ستوونی و بەرەزمێکی ئارامەوە کچێک سەما دەکات ڕووەو ئاسمان و قووڵاییەکانی هەورو شینایە زۆر دوورەکان ، پەیکەرێک کە تێکرا لەنجەی لێدەرژێ وهێمن هێمن سەما دەکات، بە هەستێکی پڕ لە دڵنیاییەوە جوڵەی جەستەی ڕێک دەخاتەوە .

ئەم بەرهەمە هونەرییە ی هونەرمەندی پەیکەرسازی کورد (لەمیعە تاڵەبانی) کە بەهۆی (بۆرەک) وماتریالی دیکە وە ئەنجامدراوە بە یەکێک لەکاری هونەری پەیکەری نوێ دەژمێردرێت و دەچێتە خانەی ئەوهونەرانەی کەگوزارشت دەکەن (لەمیعە تاڵەبانی) لە کارەکەیدا هەوڵی داوە کە جوانییە کانی جەستەی ژن وەک چەمکێکی ئیستاتیکی دەربخات ، و جولەو ئاراستەکانی جەستەی ئەم ژنە بکات بە کایەیەکی هاوسەنگ و کوتلەیەک لە جوانبەخشی ، ئەم توانایەش خۆی لەخۆیدا سیمبولی بەخششی داهێنەرانەی هونەرمەندە کە لە کارەهونەرییەکەی دا ...کە سەرجەمیان هەوڵدەدەن لەبەها جوان وشەفافەمانی ژن زیاد بکەن، بەهۆی باریک کردنەوەو قەبارەدانان و دەرخستنی جوولەو ریتمی جەستەکەی. ، لە تەکنیکەکەشیدا ئەوەمان بۆ دەر دەکەوێت.■

بەدەر دەکەوێت. تەنکی و ڕوونی لە جەستەی ئەم کارەهونەرییە، لایەنێکی دیکەی کاری یەکەیە و وامان لێ دەکات کە باوەر بە شەفافیەتی (ژن) بهێنین لە ڕواڵەتدا و وە لە گوزارشتەکانیشی دا هەوڵی ئەوەی داوە کە (ژن) وەک ئامرازێکی ژیاری دەربخات.

ئەم بەرهەمە هوونەری یە لە قەبارەدا کارێکی هونەری بچووکە ، بەڵام کۆمەڵی مەغزاو چەمکی واتا داری گەورەی لە خۆیدا کۆکردۆتەوە

دوانەی شێوە ژیانی چایکۆفسکی لەسەر تەختەی شانۆ

(پیتەر ئەلیتش چایکۆفسکی) گەورە مۆزیککاری سیبیری، ژیانی لەنێوان دوو دۆزەخدا بەسەر دەبرد. دوو ژیانی شێوە جیاواز، ژیانێک لەژێر قورساییو بەدبەختی بلیمەتی ئەو وەک موزیککارێکو شێوە ژیانێکی تریش کەهێزو توانای جەستەییو دەرونی ئەوی تیا وێران بوبو، بەهۆی هەست کردنی بەگوناهێکی گەورە کەئەو وەک ئەوانی تر نییە.. ئەم دوو شێوە ژیانەی چایکۆفسکی بۆتە هەوێنی کارێکی درامی سەما ئامێز کەتیپی باڵێی سانبترسبۆرگ لەکۆشکی هونەرە جوانەکان بەنیازن نمایشی بکەن. ئەم نمایشە لەڕێی یەکێک لەشێوەکانی نەخشەی سەماکردنەوە کەبەشێوازێکی هاوچەرخو نوێ دەناسرێت گوزارشت لە نهێنیەکانی ژیانو مردنی ئەو هونەرمەندە بلیمەتە دەکات، ناونیشانی نمایشە درامیەکەش هەر بەناوی

(چایکۆفسکی.. نهێنیەکانی ژیانو مردنی) دەست نیشان کراوە.

بڕیاریشە لە(٦/١٥)و ڕۆژانی دواتر نمایش بکرێتو پتر لە (٦٠) ئەکتەرو سەماکار بەشداری تیادا بکەن. بۆ زیاتر ڕۆشنایی خستنە سەر لایەنی شاراوەی ئەم موزیککارە بلیمەتە، لەو نمایشەدا پارچە موزیکیە بەناوبانگەکانی ئەویان بەکار نەهێناوە، بەڵکو سەمفۆنیای پێنجو بەشی کۆتایی سەمفۆنیای شەشو موزیکایەکی ئایینیان بەکار بردووە.■

لۆس ئەنجلس لەچاوەڕوانی زەمین لەرزەیەکی بەهێزدا

دانیشتوانی شاری (لۆس ئەنجلس)ی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بەر لە هەر ... ١٩٩٩دا ئاشکرا کراوە کەلەقوڵایی (٣٠٠٠) مەتری ژێر زەوییەوەیەو چالاکی جوڵەو ... کۆمپیوتەر ... تا (١٨) جار ... کردووە.

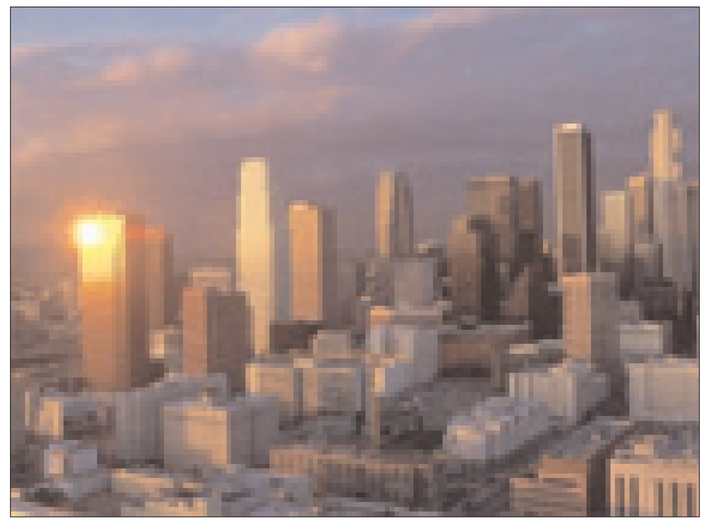

عێراق چییە؟!

لە قاموسی کوەیتییەکانا عێراق ئەو دراوسێ موزعیجەیە کە ئەگەر بە قەوەت ئەبێ وەیو ئەگەر زەعیفیش ئەبێ هەر وەی. بەلای ئوسامەو جەماعەتەکەشییەوە دارول کوفرەو لە بیرەوەری ئەمنیستی ئینتەرناسیۆنالیشدا بریتییە لە مەجموعە گۆڕێکی بەکۆمەڵو ئینگلیزیش ئەڵێ عێراق تاپۆیەکی بۆر بوو لە باخەڵما عەبدولکەریم قاسم لێی زەوت کردم. ئەسکەندەری مەقدۆنیش ئەگەر باسی عێراقی لێ بپرسیت سەری توڕەبوونت لێ با ئەداتو ئەڵێ بێژە میزوپۆتامیا. لە کن عەمر موسای جامیعەی عەرەبیش عێراق وڵاتێکە چل سەفیری تیایە هیچیان عەرەب نین. لە هەر سویدییەکیش سوئال بکەیتو بڵێی زەحمەت نەبێ عێراق چەس؟ ئەفەرموێ ئەو مەملەکەتە بەختەوەرەیە کە زۆرترین ئاوارەی قاچاخی پێشکەش بە مرۆڤایەتی کردووە. ئەمریکاش قەناعەتی وایە عێراق وڵاتێکی غەڵەتەو هەق وایە ئەوەی ژێر عەرزی لەسەر عەرز بووایەو ئەوەی سەر عەرزیشی بخرایەتە ناخی عەرزەوە. بەلای وێنەگری موحتەریفیشەوە عێراق ئەلبومی وێنە دڵتەزێنەکانەو زەرقاویش کە چاو دائەخات عێراقی لە شێوەی ئوتومبیلێکی بۆمبرێژکراوا دێتە پێش چاو. تەلەفزیۆنی جەزیرەش پێی وایە عێراق سەرچاوەی هەموو خەبەرە سەرنجڕاکێشەکانەو بەلای وەزارەتی شارەوانیشەوە عێراق ئەو پانتاییە فراوانەیە کە ئەگەر هەمووشی ئیفراز کەی هێشتا بەشی پێشمەرگە دێرینەکان ناکاتو بەلای کوردی بێ غەلو غەشیشەوە عێراق تەوقی عەزازیلەو دانیشن بەخێر.■

مانگرتنێکی مۆدێرن

BBC

(فریبورز گراویندی) کوردی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دوای ئەوەی کە بۆ ماوەی دوو ساڵ لەهۆڵەندا داوای مافی پەنابەری کردبوو، ...

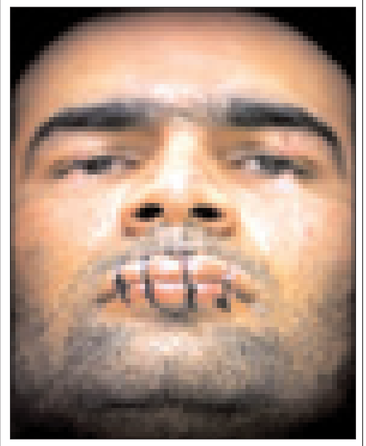

مارسیل خەلیفە.. خەڵاتی یونسکۆ وەردەگرێت

مۆزیککارو گۆرانیبێژی بەناوبانگی لوبنانی (مارسیل خەلیفە) ڕۆژی سێ شەممەی هەفتەی پێشوو لەشاری پاریسو لەبارەگای ڕێکخراوی (یونسکۆ)، خەڵاتی (دبلۆمی هونەرمەندی یونسکۆ لەپێناوی ئاشتیدا)ی وەرگرت. بەمەش ئەمە یەکەم هونەرمەندی عەرەبە کەئەوخەڵاتە بەدەست دەهێنێت. ئەم خەڵاتە بەڕێوەبەری گشتی ڕێکخراوی یونسکۆ بۆ پەروەردەو ڕۆشنبیریو زانست (کۆیشیرۆ ماتسورا) بەخشییە ئەو هونەرمەندە. لەچوارچێوەی ئاهەنگێکی تایبەت بەبەخشینی خەڵاتەکەو بەئامادەبوونی چەند هونەرمەندێکی ناسراوی جیهانی وەک کچە ئەکتەری بەناوبانگی ئیتاڵی (کلۆدیا کاردینالی)و گۆرانیبێژی تانگۆ (سۆزانا ڕیناڵدی)و وەزیری ڕۆشنبیری وڵاتی بەرازیل هونەرمەند (گیلبیرتۆ گیل). بەڕێوەبەری ... دەکات کەبۆتە سیمبولی تەواوی نەوەیەک لەوڵاتانی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست. هەروەک چۆنیش لەجیهاندا بەهەمان شێوەیە ئەو هونەرمەندە لەڕێگەی ئامێری (عود)و مۆزیکاکەیەوە لە پێناو ئاشتیو دیالۆگی نێوان کەلتورەکان کاردەکات).

ئەو خەڵاتە کەیونسکۆ دەیبەخشێتە هونەرمەندانی دنیا مەبەست تیایدا هاوکاری کردنە لەپێناو بڵاوکردنەوەی زانستو پەروەردەو ڕۆشنبیری لەتەواوی جیهاندا.. (مارسیل خەلیفە) ئەوهونەرمەندە بوو کە لەم ساڵانەی دواییدا یەکێک لەئایەتەکانی قورئانی کردە گۆرانیو لەلایەن ناوەندە ئایینیو توندڕەوەکانەوە هەرەشەی تیرۆرکردنو تۆقاندنی لێکرا. بەڵام دادگای لوبنانی کێشەکەی یەکلایی کردەوە.■

هێڵەکانی کارەبای (های تێشن).. هۆکارێکی ترسناکی شێرپەنجەی خوێن

توێژینەوەیەکی پزیشکی کەلەگۆڤاری (بریتش میدیکاڵ جورنال)دا ڕۆژی هەینی هەفتەی ڕابردوو بڵاوکرایەوە ئاشکرای کرد کەئەو منداڵانەی لەدووری (٢٠٠م) لەتاوەرە بەرزەکانی وزەی کارەبای (های تێشن) ژیان بەسەر دەبەن، زۆرتر دووچاری نەخۆشی (شێرپەنجەی خوێن) دەبنەوە.. ئەمە لەکاتێکدا توێژەرەوەکان تا ئێستا هیچ میکانیزمێکی بایۆلۆژی دیاریکراویان نەبینیوەتەوە بۆشیکردنەوەی ئەو دیاردەیە، لەمیانەی ئەو توێژینەوەیەدا.

توێژەرەوەکان بەدواداچونیان لەسەر تەبەڵەی (٢٩٠٠٠) منداڵ کردووە کە دووچاری ئەو نەخۆشییە هاتوون لە (ئینگلتەرەو وێڵز) دواتر (٩٧٠٠) کەس لەو منداڵانە شوێنو دووری جێگەی نیشتەجێ بوونیان لەتاوەرە بەرزەکانی وزەی کارەباوە لێکۆڵینەوەی لەسەر کرا، دواتر بۆیان ئاشکرا بووە کەئەو منداڵانەی لەدووری (٢٠٠م) ژیانیان بەسەر بردووە ڕاستەوخۆ کاریگەری دووچاربوونیان بەو نەخۆشییە پێوە دەرکەوتووە بەڕێژەی (٦٩٪) بەبەراورد لەگەڵ ئەو منداڵانەی کەشوێنی نیشتەجێ بونیان (٦٠٠م) دوورە لەتاوەرەکانەوە. توێژینەوەکە دەڵێت: هێشتا زۆر لایەنی تری پەیوەندیدار بەو کێشەیەوە ماوە پێویستە توێژینەوەو بەدواداچوونی وردی لەسەر بکرێت، گرنگ گەر بێتو ئەو توێژینەوە سەد دەر سەد ڕاست دەرچوو ئەوا ئەو حاڵەتە بەرپرسە لەڕێژەی (١٪)ی توشبوان بەنەخۆشی شێرپەنجەی خوێن لەلای منداڵان لەتەواوی ئینگلتەرەو وێڵزدا.■

ڕۆژنامەیەکی خێزانی

لەسەردەمی شۆڕشی زانیاریەکاندا بارستایی شتەکان بەرەو چڕبوونەوەو بچوک بونەوە دەچن، بەڵام لەو ئۆرگانەداو لەو ڕۆژنامەیەدا پێچەوانە بۆتەوە.■

هۆلیوودیەکان لەنوێژی هەینی تاراندا

... چاودێران دەڵێن مەبەستی چونی پێن بۆ تاران ... ڕاپۆرتێکی ڕۆژنامەوانیە دەربارەی دوا ... ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماریی لەئێران، ... باسە خوتبەی نوێژی هەینی ئەورۆژە لەلایەن ... سەرسەختی سینەمای ئەمەریکی بەگشتیو ... بەتایبەتی ئایەتوڵا (ئەحمەد جەننەتی)یەوە

مافپەروەران و مافە دەستوورییەکان

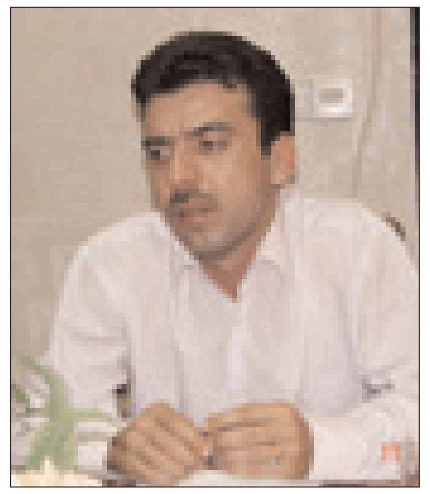

زانا جەلال سەعید
لەدایکبووی: ١٩٧٥
دەرچووی کۆلێژی یاساو رامیاری ٢٠٠١-٢٠٠٢
ئێستا فەرمانبەری یاساییە لەدیوانی وەزارەتی پەیوەندیو هاوکاری، ئەندامی دەستەی باڵای یەکێتی مافپەروەرانی کوردستانە.

بۆیە ناوهێنانی هەرجۆرێک لەئاین لەنێو دەستوردا کاریگەری خۆی دەبێتو شوێنەواری سلبی جێدەهڵێت گەر بەشێوەیەک بەکارهاتو دارێژرا دژی بەرژەوەندی کەمینە ئاینەکانی تر بووە

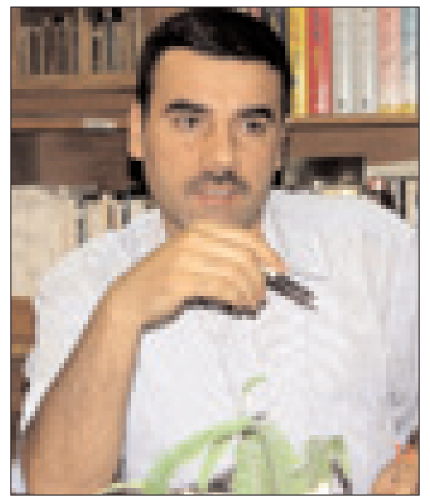

ناصح حەمە ساڵح
لەدایکبووی: ١٩٧٣
دەرچووی کۆلێژی یاساو رامیاریی ١٩٩٨-٢٠٠٠
کاری پارێزەری دەکات، سەرنووسەری گۆڤاری مافپەروەرانە، سەرۆکی لقی سلێمانیو ئەندامیدەستەی باڵای یەکێتی مافپەروەرانی کوردستانە، راوێژکاری یاسایی کۆمەڵەی زیندانییە سیاسیەکانە.

لێرەوە دەبینین کەگرنگی دەستور لەوەوە دەردەکەوێت ئەوکاتەی دەبێتە بناغەیەکی بەهێز بۆ بنیات نانی دەوڵەت. لەرێکخستنی پەیکەری سیاسی دەوڵەتو دیاریکردنی دەسەڵاتەکانو جیاکردنەوەیان لەیەکتریو چۆنیەتی پەیڕەوکردنی واتە (ممارەسە) کردنی دەسەڵات

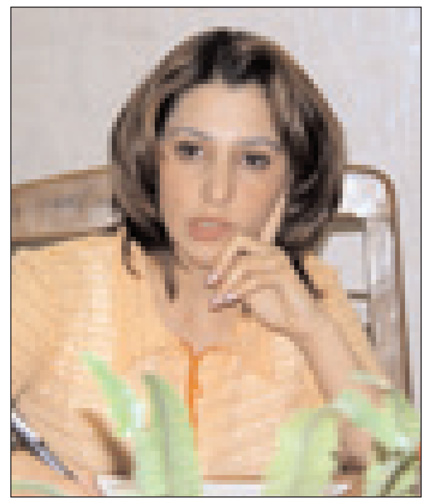

سەرنج حەمە سەعید
لەدایکبووی: ١٩٧٨
دەرچووی کۆلێژی یاساو رامیارییە ٢٠٠٠-٢٠٠١
ئێستا لێپرسراوی یاساییە لەوەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەتی.

هەربۆیە لەسەر هەموو تاکەکانی ناو کۆمەڵ پێویستە، بۆ باشتر پێناسەی دەوڵەتەکەو شوناسی دەوڵەتەکە، دەستورێک قبوڵ بکەن کەهەموو بنەما دیموکراسیو مافەکانی (تاک)ی لەخۆ گرتبێتو تیایدا دارێژرا بێت

laparakan.qxd 6/12/2005 12:22 PM Page 1

عەممار الحکیم، یان (مەجلسی ئەعلا) ڕاست دەکا؟

مەلابەختیار

کورد.. هەمیشە لەناو دەوڵەتانی داگیرکەری کوردستاندا. دەستخەڕۆی گفتی بێبناغەی هێزە سیاسیەکانی ناوچەکە بووە، ئەو هێزە سیاسیانە، کاتێک لەسەنگەری بەرەنگاریو هەوڵی هاتنەسەر حوکمدا بوبن، بەشێوەیەک لەشێوەکان گفتیان بەکورد داوە، هەتا بۆ دژایەتیکردنی ڕژێمەکان

یەکێک لەکێشە گەورەکانی سیاسەتی هێزە کوردستانیەکان تێکڕا، بەتایبەتی هێزە دەسەڵاتدارەکان، ئەوەیە کە لەسەر بنجو بنەوانی کێشەکان، لەگەڵ ئەو لایەنانەی مافی گەلی کوردستان، لەسەر بنەمای دیموکراسی ناسەلمێنن، گفتوگۆ ناکەنو کاتێکی دیاریکراویش بۆ جێبەجێکردنی هەر جۆرە ڕێکەوتنێک لەگەڵیاندا، دیاری ناکەن. ئەمەش لەدونیای سیاسەتدا، زۆرجار دەبێتە مایەی ڕوداوی ناخۆش. بەتایبەتی لەسەردەمی دەسەڵاتدارێتیدا.

کورد.. هەمیشە لەناو دەوڵەتانی داگیرکەری کوردستاندا. دەستخەڕۆی گفتی بێبناغەی هێزە سیاسیەکانی ناوچەکە بووە، ئەو هێزە سیاسیانە، کاتێک لەسەنگەری بەرەنگاریو هەوڵی هاتنەسەر حوکمدا بوبن، بەشێوەیەک لەشێوەکان گفتیان بەکورد داوە، هەتا بۆ دژایەتیکردنی ڕژێمەکان دەستخەڕۆی بکەن. بەڵام هەر ئەو هێزانە، کاتێک هاتونەتە سەرحوکم، یەکەمین کار کە کردویانە، لەکورد هەڵگەڕاونەتەوەو لایەنی کەمی مافیشیان نەسەلماندووە. ئەم سیناریۆ سیاسییە نەزۆکە، سەدەیەک زیاترە درێژەدەکێشێو کوردیش کەمتر دەرسی لێوەردەگرێ. لەسەردەمی (اتحاد الترقی) عوسمانیەکانەوە، گفتی زەردوسوری ژیانی دەستوریو لابردنی ستەمکارییان لەسەر گەلانی ناو قەڵمڕەوی عوسمانی دراوە، کەچی سەراپا پێچەوانە دەرچوون. پاشان کەمالیەکان هەروایان کردو دیسان پێچەوانەکەیان، بەدڕندانە جێبەجێ کرد. لەئێرانیشدا، لەسەردەمی ڕاپەڕینی مەشروتیەوە (ڕاپەڕینی دەستوری) بەڵێنی گۆڕینی سیاسەتی ئێران بۆ گەلان دەبیسین، بەڵام، نە لەزەمانی مەشروتیەو نە لەزەمانی (مصدق)و نە لەبالادەستێتی حیزبی (تودە)ی ئێرانو نە.. لەسەردەمی کۆماری ئیسلامی ئێرانیشدا، ڕەچاوی مافە دیموکراتیەکانی گەلانو کوردستان کراوە. بەڵکو هەردەم سەرکوتیان کردوون. لەسوریاشدا خراپتر بینرا. ئەمەش عێراق، نەک لەنیو سەدەی ڕابوردووی دوای شۆڕشی (١٩٥٨)وە، بەڵکو پێش ئەوەش، ستراتیژێکی سیاسی دیموکراتی لەلایەن حیزبە سیاسیەکانی عێراقەوە نەبینراوە بۆ سەلماندنی مافی چارەی خۆنووسینی گەلی کوردستان. تەنانەت ئەو (جبهە)یەی پێش ڕوخاندنی ڕژێمی پاشایەتی عێراقیش پێکهێنرا، جگە لەحیزبی شیوعی، حیزبەکانی دیکەی جەبهەکە، پێش ئەوەی بێنە سەرحوکم، ئامادەنەبوون مافی کورد بسەلمێنن. حیزبی شیوعیش، دوای سەرکەوتنی (قاسم) کە هاوپەیمانێتیەکی بەهێزیان لەگەڵ دەسەڵات پەیداکردو لەژێر کاریگەری شورەویدا، چەند ساڵێک وەکو پێویست نەبوون بەرامبەر بەمافە دیموکراتیەکانی کوردستان. تەنانەت بەرامبەر سەربەخۆیی ڕێکخراوە دیموکراتیە کوردستانیەکانیش.

دەوروبەری سەدەیک لە ئاڵوگۆڕی سیاسی، دەستوریو حیزبایەتی. دوای گۆڕانکاری جیهانی، ناوچەییو ناوخۆیی، کە لایەنی کەم لەساڵی (١٩٦١)وە لەعێراقدا، گەلی کوردستان پێشەنگی خەباتی دیموکراتییە لەکوردستانو عێراقدا. بەڵکو لەچارەکەسەدەی ڕابوردودا، نەتەوەی کورد لەهەموو بەشەکانی کوردستاندا، پێشەنگی خەباتی سیاسەتی ڕادیکاڵی ناوچەکەیە. بەڵام بەداخەوە، نە لەعێراقو نەلە بەشەکانی تری کوردستاندا، نەک هەر دەسەڵاتەکان، بەڵکو زۆربەی هێزە سیاسیەکانیش هێشتا لەناخەوە، باوەڕیان بەچارەسەری ستراتیجی دیموکراسی گەلەکەمانو نەتەوەکەمان نییە. بەتایبەتی هێزە بەهێزەکانیان. لەئێراندا موجاهدینو سەڵتەنەت تەڵەبو پان ئێرانستەکان، چارەسەری ڕیشەیی گەلی کوردو گەلانی تریان پێشکەش نەکردووە. لەتورکیادا، هیچ هێزێکی سیاس کاریگەر، تێزێکی بەپێزی دیموکراسی بۆ چارەسەرکردنی کێشەی کورد پێشکەش نەکردووە. لەسوریادا، تاقە هێزێکی گەورەش نییە، بەڕۆشنی مافە دیموکراسیەکانی گەلی کوردی سەلماندبێ. ئەوەتانێ ئێستا لەعێراقیشدا، هەمدیس ئەو ڕاستییە لەمەڕ مافە دیموکراسیەکانی کوردستان، زەقو ڕەق، بەرجەستەبۆتەوە. ڕەنگە جیاوازی ئێستا لەچاو ڕابوردوو تەنها لەچەند خاڵێکدا بێ:

یەکەم: لەبری هێزە دیموکراتو نیشتمانپەروەرەکانی چلەکانو پەنجاکانو شەستەکانی عێراق، ئێستا هێزە ئایینیو مەزهەبیەکان بەهێزن.

دووەم: بزوتنەوەی چەپو کرێکاری لاواز بووە، بەڵام هەڵوێستی چەپ بەگشتیو حیزبی شیوعی عێراقو کوردستان بەتایبەتی، لەسەر کێشەی کورد، زۆر باشە.

سێهەم: هێزە سیاسیە کوردستانیەکان، سەنگێکی کاریگەرتریان لەسەر ئاستی عێراق هەیەو کوردستانیش خاوەن دەسەڵاتی فیدراڵی سەرکەوتووە.

چوارەم: سیاسەتی نێونەتەوەیی لەجەنگی ساردو نەمانی شورەوییەوە، کە زۆر سارد بوو بەرامبەر کورد، گۆڕاوە بەسەردەمی جیهانگیری، کە گەرمە بۆ کورد.

پێنجەم: لەکوردستانیشدا، یەک حزب چارەنوسی سیاسی کوردستان نانوسێ، بەڵکو چەندین حیزبی سیاسی ئەم ئەرکەیان لەسەرشانە. هەروا، سەرەتای ڕای گشتی کوردەواریش بۆ فشارخستنەسەر دەسەڵات، خوڵقاوە.

سەرەڕای ئەو گۆڕانکاریو دیاردانە، هەروا سەرەڕای ئەوەی پێش ڕوخاندنی ڕژێمو دوای ئەوەش، کۆنگرەی ئۆپۆزسیۆنی عێراقی چەندین جار بەستراوەو جۆرەها بەرنامەو بڕیارو پرۆژەی سیاسی هەیە. ڕێکەوتنامەی دووقوڵیو چەندقوڵی هەن. لەکاتی ڕوخاندنی ڕژێمو دوای ئەوەش، وردەوردە ڕێکەوتنامەکان لەلوتکەی دەسەڵاتدا، یاسارێژ کراونو لەمەجلیسی حوکمیشەوە، هەتا

سەرکردایەتی سیاسی کوردستان، لەبەردەم مەرامی شاردراوەی وادا، کە ناوبەناو ئەموئەو کاربەدەستی باڵای شیعەکان، دەریدەبڕن، جێی خۆیەتی ڕاچڵەکێو سەرلەنوێ وەکو لیستی هاوپەیمانی، وەکو پەرلەمانی کوردستانو حکومەتی کوردستان، لەگەڵ هەموو ئەو لایەنانەدا، هەقوایە دانیشێتەوە

دەگاتە داڕشتنی یاسای کاتی بەڕێوەبردنی عێراق، پەیامی سیاسیو پەیمانی یاسایی هەیە؛ دوو حکومەت دامەزراوەو هەڵبژاردنی گشتی کراوەو سەرۆک کۆمار کوردەو چەندین پۆستی گرنگی دیکە بۆ کورد دابینکراوون. هەروا، ئەنجومەنی ئاسایشو دەزگا نێودەوڵەتیو عەرەبیەکانی تریش ڕێکەوتنو یاساکانیان پەسەندکردووە، سەرەڕای هەموو ئەم ڕاستیانە، هەفتەیەک تێناپەڕێ شیعەگەرێک، یان سونیگەرێک قوت نەبێتەوەو قسەیەک دژی هەموو ئەو ڕێکەوتنو یاسایانە نەکەن کە خۆیان یان حیزبەکانیان، مۆریان کردوون. هەر لەهەفتەی ڕابوردودا، سێ نمونەی ناخۆش لەمبارەوە هەیە:

یەکەمیان: بەرنامەی حکومەتەکەی د.جەعفەری، بەنوزەنوز باسی فیدراڵی کوردستانی کردووەو کەرکوک و مادەی (٥٨)ی هەر فەرامۆش کردبوو.

دووەمیان: بۆچونەکانی شهرستانی، جێگری یەکەمی سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانی عێراق، کە ئاشکرا دژی کوردستانیەتی کەرکوک دواوە.

سێهەمیشیان: دیسان، ئاخاوتنی عەمماری کوڕی عەبدولعەزیز حەکیمە، کە جارێکی تر دژی کوردستانیەتی کەرکوک، بیروڕای دەربڕیوە.

ئەم سێ زاتە، هەرسێکیان شیعەگەرانو لەلیستی (ئیئتیلاف)دانو لەلوتکەی دەسەڵاتی شیعەکانو لەنزیکەکانی سیستانیشن. بێگومانین کە لەخۆیانەوە ئەو باسانە ناکەن. دیارە، سیاسەتو باوەڕو بڕوای شیعەکان باش باش دەزانن، بۆیە لەخۆیان ڕادەپەرمون لەمیدیاکاندا، ئەم جۆرە قسانە بکەن. قسەکانیش دەربڕی بیروڕای سێ لایەنی شیعەگەرای باڵادەستە:

- شهرستانی، نوێنەری سیستانییە.
- د. جەعفەری، حیزبی دەعوەیە.
- عەمماریش، کوڕی سەرۆکی مەجلسی ئەعلای شیعەیە.

چ لایەک ماوەتەوە لەهێزە شیعەگەراکان. بەتایبەتی هەموولایەک دەزانن کە تاقمەکەی موقتەدا، دەمێکە مەرامی دژکوردو دوژمنایەتی کوردستانیەتی کەرکوکیان ڕاگەیاندووە.

سەرکردایەتی سیاسی کوردستان، لەبەردەم مەرامی شاردراوەی وادا، کە ناوبەناو ئەموئەو کاربەدەستی باڵای شیعەکان، دەریدەبڕن، جێی خۆیەتی ڕاچڵەکێو سەرلەنوێ وەکو لیستی هاوپەیمانی، وەکو پەرلەمانی کوردستانو حکومەتی کوردستان، لەگەڵ هەموو ئەو لایەنانەدا، هەقوایە دانیشێتەوەو هەڵوێستی کوردایەتی ڕونو ڕۆشن، سەرلەنوێ لەسەر ئەم بنچینانە دانیشێتەوە:

-فیدراڵیەتی کوردستان لەیاساو دەستوردا.

-کوردستانیەتی کەرکوک و جێبەجێکردنی مادەی (٥٨).

-سڕینەوەی ئاسەواری ڕەگەزپەرستی لە سەرانسەری کوردستاندا.

-دەستوری دیموکراتی -فیدراڵی عەلمانی.. تاد.

ئەم مەسەلانە، لەسەر پرنسیپی (توافق) کە پێشتر لەسەریان ڕێکەوتن هەیە، دوای قسەی ئەو زاتانە کە هەموو پاشگەزبوونەوەیە لەبەڵێنەکانیان، جارێکی تر هەقوایە لەگەڵیاندا بەکراوەییو ڕاشکاوی قسەبکرێتەوە. هەتا پێش ئەوەی بچینە ناو قوڵایی پرۆسەی دەستوری هەمیشەیی، ئەو کێشانە یەکالا بکرێنەوە. ئەگەر وانەکرێ، بێگومان، هێشا کە دەستوور نەنوسراوەو بەدڵی ئەوانیش پەسەند نەکراوە، ئەوان ئاوا پاشگەزدەبنەوە. ئاخۆ دەستوور بنوسرێو لەژێر هەژمونگەری شیعەگەری باڵادەستیشدا، ڕاپرسی لەسەر بکرێ، بێگومان دۆخەکە خراپتر دەشکێتەوە. ئەوەشمان بیرنەچێ، لەدوای ڕوخاندنی ڕژێمی سەدامەوە، دەست بەجێ سیستانی داوای دەکرد زوو دەستوور گەلاڵەبکرێو بشخرێتە ڕاپرسیەوە، پاشان هەڵبژاردن بکرێ. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە بەرنامەو بڕیارێکی شیعەگەرا لەپەنای نوسینی دەستوردا هەیە. کە دڵنیاین، ناوبەناو قسەکردنی کاربەدەستە گەورەکانی شیعەش، ئاماژەن بۆ ئەو بەرنامەو بڕیارانەی لەکاتی نوسینی دەستوردا، یان دوای ئەوە دەیانەوێ بیسەپێننە سەر کوردستان.■

کورد.. شوناسی سوری وەردەگرێ!

سەربەست کەریم

بەعسی سوریا، ڕۆژی (٥) شەممە کۆنگرەی خۆی تەواوکرد. لەو کۆنگرەیەدا بڕیاروابووە کەوا ریفۆرمێکی هەمەلایەنە بەدیبێ. بڕیارەکانی کۆنگرە، بەشێکی لەچاو ڕابوردوو، بۆ حیزبی بەعسی توتالیتاری، ریفۆرمە. بەڵام ریفۆرمێک، لەپێناوی دەربازکردنی سیستەمی بەعسی سوریایە، نەکا بەدەردی بەعسی عێراق بچێ! بەهەرحاڵ، ئەم نەرمەریفۆرمە باشترە لەتوتالیتاری ڕەقوتەق.

بڕیارێکی کۆنگرەکە، ئەوەیە کە کێشەی سەرژمێری (حسکە) لەساڵی (١٩٦٢)دا چارەسەربکرێ، کە تیایدا دەیان هەزار کورد لەمافی شوناسی سوریا بێبەش کراوون، ئەمە جگەلەوەی هەر ئەوکاتە، بەتایبەتی لەساڵی (١٩٦٣)وە، سیاسەتی شۆڤێنیەتی بەعس بەناوی پشتوێنەی سەوز، دژی کوردستانی سوریا سەپێنراو لەوساشەوە هەتا ئەم کۆنگرەیە، چل ساڵ زیاترە، کورد هاوڵاتی پلەدووە. دوای ئەو ماوە دووورودرێژە، تازە تازە بەعس، بڕیاری مافپێدانی هاووڵاتی کورد لەسوریادا، وەکو هاووڵاتی دەدا. واتا:

سوریا، دانی پیاناوە کە بەعس، لەماوەی (٤٣) ساڵدا، سیاسەتی شۆڤێنی دژی کورد بەکارهێناوە. لەوماوە درێژەشدا، هەرچی پێکرابێ بۆ ستەملێکردنی کوردستان بەئەقڵیەتی دەسەڵاتدارێتی ناسیۆنالیزمی عەرەبی، کە هەمان ئەقڵیەتی عروبەی سەردەمی ئومەویەکانە، بەهەمان ئەقڵیەت، بەڵام لەفۆرمی مۆدێرندا، بەعسی سوریا، کورد دەچەوسێنێتەوە، چەوساندنەوەیەک کە کورد نەک لەسەر زێدی خۆی (کوردستان) ئازاد نەبوو، بەڵکو شوناسی وڵاتەکەشی پێ ڕەوا نەدەبینرا.

لەو (٤٣) ساڵەی یاسای شۆڤێنی بەعسدا، سەدان هەزار کورد خۆیانوماڵومناڵیان، ژیانێکی زۆر سەختیان بردۆتەسەر کە: نە خوێندنیان، نە بڕوانامەیان، نە شوێنی نیشتەجێیان، تەنانەت، نە ناولێنانی مناڵانیشیان، هیچی ئەو مافانەیانو مافە سیاسیەکانیان، هەرهەمووی بەوپەڕی دڕندانە پێشێلکراوە. هەزاران دەرچووی زانکۆو پەیمانگاکان لەشارەکانی سوریادا بۆیاخچیو لەبارەکاندا بۆی بوون. هەزارانیشیان دەربەدەرکراوون. ئێستا، دوای ئەو دەیان ساڵە، ئایە بەعس بۆی هەیە تەنها بەچاککردنی باری گوزەرانی خەڵکەکە، یان تەنها بەشوناس پێبەخشینی خەڵکەکە، وەکو بەرزەکی بانان بۆی دەربچێ؟!

ئەی چ لایەک بەرپرسیارە لەو هەموو تاوانە؟ ئەی چ لایەک لەسەر ئەو تاوانانە سزابدرێن؟ ئەی چ لایەک قەرەبووی زیانی دەیان هەزار خەڵک بکاتەوە؟

ئاخۆ.. لەویژدانی مرۆڤایەتیو سیاسەتی نێودەوڵەتیدا، شیاوە، یان گونجاوە، خیزبێکو سیستەمێک، چل ساڵ زیاتر ببڕێ، بکوژێ، بنێژێ، دەربەدەر بکاو ماف دابین نەکا.. تاد، دوای ئەوە نە بای دیبێو نە باران، ڕەخنە لەخۆی بگرێو بەچەند بڕیارێکی چاکسازی، لێی بچێتەدەرەوە. ئەگەر وابێ، ئەدی یاسای نێونەتەوەییو سزای یاسایی لەسەر تاوانو تاوانباران بۆ داڕێژراوون؟ ئەو سزایانە، لەسەر ئەم تاوانانە جێبەجێ نەکرێن، ئەی لەسەر چی ئەو سزایانە لەسوریادا جێبجێ دەبن؟

چۆن دەکرێ.. لەهەر پارچەیەکی کوردستاندا، یان لەهەر شوێنێکی جیهاندا، لەسەر ئازادی زوڵم لەگەلان بکرێو دوایی زاڵمەکان بەبێ سزا دەرباز ببن؟

بەدرێژایی مێژوو، تاوانباران کە سزانەدرابن، ڕێگەیان خۆشکردووە دوای خۆشیان درێژە بەتاوان بدرێ. چاوپۆشینیش لەتاوان، لەلایەن دەزگا نێودەوڵەتیەکانەوە بێ، یان ناوخۆییەکان، خۆی لەخۆیدا، جۆرێکە لەتاوانو لەهەماکاتدا یارمەتیدانی تاوانیشە.■

کورتیلە باس

ململانێی کاندیدەکانی موحافیزکاران سیناریۆیە، یان ڕاستی؟

لەبنەچەدا ئەم گەرم کردنەی ململانێ لەنێوان موحافیزکارەکان، سیناریۆیەکی سیاسەتی هەڵبژاردنە لەناو خودی موحافیزکارەکاندا

ئێران.. هەتا لەهەڵبژاردن نزیک دەکەوێتەوە، ململانێی هەڵبژاردن لەناو کاندیدەکانی موحافقیزکارانو ریفۆرمخوازەکان، گەرمتر دەبێت. دوای ئەوەی لە (١٠٠٠) کاندید، تەنها ڕێگەی (١٠) کەسیان درا خۆیان کاندید بکەنو (٩٩٠) کەسیان لەلایەن مەجلسی خوبرگانەوە ڕەت کرانەوە، لەو (١٠) کەسەش، (٨)یان ماونەتەوەو ئەو (٨)ش سێیانیان ریفۆرمخوازو چوارەکەی تریشیان موحافیزکارنو هەشتەمیش ڕەفسنجانیە. چوار موحافیزکارەکە ئەمانەن: ١-عەلی لاریجانی ٢-محەمەد باقر قالیبان ٣-مەحمود ئەحمەد نەجاد ٤-موحسین ڕەزایی. سێ ریفۆرمخوازەکانیش ئەمانەن: ١-مەهدی کروبی ٢-مستەفا موعینی ٣-مهر عەلی زادە.

ئەوەی مایەی سەرنجە ئەوەیە لەم هەفتەیەی دواییدا کەتەنها (١٠) ڕۆژێک بۆ هەڵبژاردن ماوە، موحافیزکارەکان لەناو خۆیاندا کەوتونەتە ململانێیەکی گەرم. لەبەرامبەریشدا ڕابەرە ڕوحیەکانی موحافیزکارەکان فشار دەخەنە سەریان کەسیانیان بکشێنەوەو یەکێکیان بمێنێتەوە. تەنانەت پێشنیاز کراوە کەهەرچوار کاندیدەکانی موحافیزکاران (٧٢) سەعات لەمزگەوتێکدا زیندانی بکرێن هەتا پاشەکشەیان پێ دەکرێت (پێشنیازێکی سەیرە!!). لێرەو لەوێش پەلاماری ریفۆرمخوازەکان دەدرێ.

پێمان وایە، لەبنەچەدا ئەم گەرم کردنەی ململانێ لەنێوان موحافیزکارەکان، سیناریۆیەکی سیاسەتی هەڵبژاردنە لەناو خودی موحافیزکارەکاندا، ئەویش بۆ ئەوەیە سەرەتا بەهەموویان بیروڕای گشتی لەدەوری خۆیان بوروژێنن. هەروا دژایەتی ریفۆرمخوازەکانیش بکەن. ڕەفسنجانیش لەو ململانێیە هەتا دەتوانن دوور بخەنەوە. سەرەنجام بەهەمووشیان هەوڵبدەن ڕەفسنجانی دەربچێنن. ئەمە گەوهەری سیناریۆکەی موحافیزکارانە. چونکە دەزانن دۆخی ناو جەماوەرو هەڵبژاردنیان باش نییە، بەڵکو بەم سیناریۆیە بێنە مایەی سەرکەوتن.■

ئەگەر مەلا کرێکار تەسلیم کرایەوە، چی لێبکرێت؟

سەرەڕای ئەوەی مەلا کرێکار تاوانباری ئاشکرایە. بەڵام، دیسان هەقوایە دادگاییەکی عادیلانە بکرێتو هەموو مافێکی بەرگری پێبدرێت

مەلا کرێکار.. هەر لەخوتو خۆرایی بۆتە ڕەمزێکی سیاسی. کەسێکی ئاوها کەنزیکەکانی دەیگێڕنەوە: ترسنۆکە. ڕاڕایە. دەسەڵاتخوازو پارە پەرستە. کەبەتەنهاش دەبێت یان لەگەڵ کەسێکی باوەر پێکراویداو دوور لەچاوی خەڵک، ژنبازێکە نەبێتەوە!

ئەم کەسە.. ڕێگە نەماوە نەیگرێتەبەر بۆئەوەی ببێتە ڕابەر! کەچی ئێستا دەڵێت: پەیوەندیم بەجوند الاسلامەوە نەماوە. حکومەتی نەرویجی، دەستی کردۆتەوە دادگایی کردنیو ئامادەی هەناردنەوەی بۆ عێراقیش دەکات. مەلا کرێکار، لەدانیشتنی دادگادا، سەرگوزشتەی ژیانی خۆی لەسەردەمی هەرزەکاریو سەماو ژنبازیەوە، بۆ میری ئیسلامی گێڕاوەتەوە. بەڵکو بتوانێت سۆزی دادگا ڕاکێشێتو تەسلیمی نەکەنەوە. پێ دەچێت سودی نەبوبێت. واش چاوەڕوان دەکرێت تەسلیم بکرێتەوە؛ جا پرسیارەکە ئەوەیە ئەگەر تەسلیم کرایەوە، چی لێدەکرێت؟

ئەم پیاوە، ئاشکرا شەڕی جیهادی لەساڵی (١٩٩٢)وە دژی ئازادیو ئازادیخوازان ڕاگەیاندووە. لەمزگەوتی جیهادی سلێمانیەوە، هانی چەکدارەکانی دەدا کەلەسەر جادە خەڵک بکوژن حەلاڵە. لەتاوانەکانی خێڵی حەمەو ئەو کوشتو کوشتارانە بەرپرسیارە کە دووساڵ لەناوچەی هەڵەبجە چەکدارەکانی مەلاکرێکار ئەنجامیان دەدا، ئێستا ئەگەر تەسلیم بکرێتەوە، ئاخۆ چ سزایەک بدرێت؟

پێمان وایە، سەرەڕای ئەوەی مەلا کرێکار تاوانباری ئاشکرایە. بەڵام، دیسان هەقوایە دادگاییەکی عادیلانە بکرێتو هەموو مافێکی بەرگری پێبدرێت. هەروا مافیشی بدرێتێ بەئارەزوو پارێزەر بگرێت. پەلەش نەکرێت لەحوکمدانیو هەتا پێویستیش دەکا، دادگاییکردنەکەی درێژە پێبدرێتو ئاشکراش بێت.■

laparakan.qxd 6/12/2005 12:23 PM Page 2

دەنگدانەوەی ڕۆژنامەگەری.. پەنجەرەیەکی ڕۆژنامەکانی جیهانە

دەنگدانەوەی ڕۆژنامەگەری، پەنجەرەیەکی نوێی (چاودێر)ە. لەم پەنجەرەیەوە، دەڕوانینە ڕۆژنامەکانی جیهان و بۆ خوێنەری کورد، گوتاربژێریان دەکەین. گوتارێک لە زمانی زگماکی ڕۆژنامەکانی ئینگلیزیەوە هەفتانە وەردەگێڕین. چەندین پەرەگرافیش لەرۆژنامەکانی جیهانەوە، بەتایبەتی (ئینگلیزی، عەرەبی، فارسی، کوردی)وە، بۆ لێکدانەوە دەسکەنە دەکەین. بەم بۆنەیەوە ڕووی داوامان دەکەینە وەرگێڕو نوسەرە ئازیزەکان، هەر بابەت و نوسراوێکی شیاویان بۆ ئەم بابەتە هەبوو، چاوەڕێیانین بەسوپاسەوە، بۆ لاپەرەکەی بنێرن. هەتا بەهەموومان خوێنەری کورد ئاشنای بۆچونە چەشناوچەشنەکانی ڕۆژنامەکانی جیهان بکەین.■

چاودێر

دیموکراسی و شەڕی دەستوری

ڕۆد نۆردلاند

و. لە ئینگلیزییەوە/ عەزیز ڕەئووف

هەرکەس بیەوێت لەبارەی دەستورێکی تەندروستەوە لە جیهاندا بدوێت ئەوا بێگومان باس لە یەکێتی ئەوروپا دەکات نەک عێراق. ئایا ئەو ریفراندۆمەی کە لە پاریس ئەنجام درا لە بەغدای پایتەختیش بەو شێوەیە دەتواندرێت ئەنجام بدرێت؟

هەر لەم مانگەدا لە عیراق یاخیبووان شەش سەد کەسی مەدەنییان کوشتووە. ئایا لە فەرەنسا و ئەڵمانیا و وڵاتانی تری ئەوروپا ئەوەندە کەس کوژراوە؟ جیاوازییەکە ئاشکرایە. بنیادنانی دیموکراسی لە کۆمەڵگەی دوای ئایدۆلۆژیای بەعس تەواو جیاوازە لە کۆمەڵگەی ئەوروپی بەو پێیەی لە عێراقدا چەمکی ستەمکاری لە ئارادایە.

کێشە لەوەدا نییە سەرۆک بوش کێیە و چۆن بیر دەکاتەوە، یان تێڕوانینی تۆنی بلێر بۆ جەنگ چییە. ئەوە کاتێک بەدیار دەکەوێت کە بە تەواو بوونی پرۆسەی ئازادی عێراق ئەو وڵاتە لە چ شێوەیەکی دەسەڵاتی سیاسیدا خۆی دەبینێتەوە. ئەمریکا دەیەوێ خۆرهەڵاتی ناوەڕاست لە کۆسپەکانی دیکتاتۆریەت ڕزگار بکات. ئەو هەنگاوەی لە ئەفغانستانەوە دەستپێکرد و لە عێراق گیرسایەوە. ئەمریکا لە ئەفغانستان دەسەڵاتی مەلاکانی ئیفلیج کرد کە لەو وڵاتەدا هیچ مافێکی سەرەتاییان بۆ تاکەکانی کۆمەڵگە نەهێشتبووەوە. ئەمەو لەپاڵ لەکار لابردنی سەددام حسێن لە عێراق سەرەتاکانی دیموکراتی لەو وڵاتەدا بەدەرکەوت بەو پێیەی سەددام هیچ مافێکی سیاسی و مرۆیی بۆ تاکەکانی ئەو وڵاتە بەرەوا نەدەزانی و بەڵکو بەو پەڕی درندەییەوە کەوتبوە گیان گەلەکەی و بە کۆمەڵ لەناوی دەبردن.

بە لابردنی ڕژێمەکەی سەدام لە سەردەسەڵات عێراق کەوتە بەردەم سەرەتایەک لە مومارەسەکردنی دیموکراتی و لە ماوەی ئەو دوو ساڵەشدا هەنگاوی باشی مومارەسەی سیاسی و دیموکراسی ناوە.

دوای هەڵبژاردنەکەی ٣٠ کانونی دووەمی ئەمساڵ پۆستە باڵاکان کەوتنە دەست شیعە و کوردەکانەوە کە پێشتر و لەسایەی ڕژێمی سەددامدا کورد و شیعە لە مومارەسەکردنی سیاسی بێبەش کرابوون. وەک چۆن ئەو هەڵبژاردنە بۆ سوننەکان مایەی بەدبەختی بوو ئەوا ڕەنگە نوسینەوەی دەستور لە ١٥ی ئابی ئەمساڵدا هێندەی تر کێشەکە قوڵتر بکاتەوە. دواخستنی نوسینەوەی دەستور بۆ ٦ مانگ گونجاوە بەڵام ئەمە خاڵێکی سلبی هەیە ئەویش بەردەوام بوونی توند و تیژییە لە سەر دەستی یاخیبووان.

پرۆسەی نوسینەوەی دەستور بۆ عیراقییەکان زۆرگرنگە. بەتایبەت بۆبنەبرکردنی توند وتیژی لەو وڵاتەدا.

هەفتەی ڕابردوو پەنجاو پێنج کەس بۆ کۆمیتەی نوسینەوەی دەستور دیاری کران. بەڵام لە سەر پێشنیاری ئەمریکییەکان ئەندامانی ئەو کۆمیتەیە زیاد کرا بۆ ١٠١ کەس. ئەمەش یارمەتی کەمینەی ئەندامانی سوننە مەزهەب دەدات بەوەی کە لە دوای ڕوخانی ڕژێمی بەعسی سوننە مەزهەبەوە لە عێراقدا پەراوێزخراون و هەروەها لە هەڵبژاردنەکانی سەرەتای ئەمساڵیشدا بایکۆتی هەڵبژاردنەکانیان کردبوو هەر بۆیە پۆستی سیادی عیراقیان بەرنەکەوت.

ئەوەی لە دەستوری هەمیشەیی عیراقدا دیالۆگ و مشت و مڕی لەسەر دەکرێت خاڵی سەرەکی و چارەنوسسازن. وە تارادەیەکیش مشتومڕی کۆمیتەکە مەدەنی دەبێت چونکە خاڵی سەرەکی ئەندامانی کۆمیتەکە لەسەری ناکۆکن چەمکی عەلمانیەت و ئیسلامبوونی دەسەڵاتی عیراقە. ئەمەو لە پاڵ داواکاری کوردەکان بۆ دەسەڵاتێکی فیدراڵی جوگرافی لە باکوری عیراقدا هێندەی تر مشتو مڕی ئەندامانی کۆمیتەی نوسینەوەی دەستوری هەمیشەیی عیراق گەرمتر دەکات.

بەڵام لە سەرەتاوە پێشهاتەکان دیارن سەبارەت بە ئیسلام بوون و عەلمانی بوونی دەوڵەتی عیراق. شیخ هومام حەمودی یەکێک لە پیاوانی ئاینی شیعە و ئەندامی کۆمیتەی نوسینەوەی دەستور پێشنیاری کردبوو کە دەبێت ئیسلام سەرچاوەی پرنسیپی یاسادانان بێت لە عیراقدا بەڵام ئەندامانی تری کۆمیتەکە ئەو پێشنیارەیان ڕەت کردەوە.

دیالۆگی دیموکراتییانەی ناو کۆمیتەی نوسینەوەی دەستوری هەمیشەیی عیراق سەرەتایەکە بۆ بنیادنانی دیموکراتی لەو وڵاتەدا. گەر پێشتر گەلانی عیراق بە شەڕ خۆیان بسەلماندایە ئەوا ئەمڕۆ بە دیالۆگ و شەڕی دەستور مامەڵە لەگەڵ ئەو بارو دۆخەدا دەکەن.■

سەرچاوە/ Guardian. 3 June2005

ئاسایش لە سوریا بەبێ کوردەکان بەرقەرار نابێت

Daily Star

کاروان کوردە

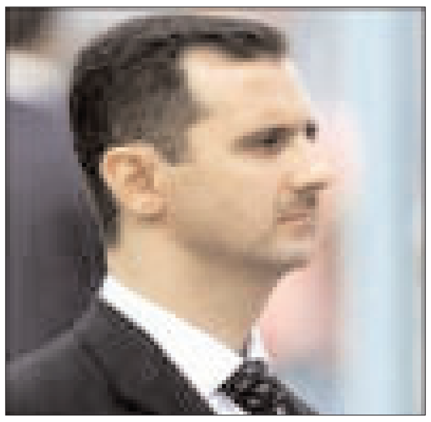

بەرواری ٢٠٠٥/٦/٦، لەسایتی دەیلی ستار، ڕۆژنامەنوسی گەورەی سوریا، ئیبراهیم حەمیدی، وتارێکی لەمەر عێراق و پێکهاتە تازەکانی دەوڵەتی عێراق نوسیوە کەچۆن دوابەدوای هەڵبژاردنەکانی ٣٠ی کانونی دووەمەوە عێراق وای لێهاتوە کە: (بۆ یەکەم جار لە مێژووی نوێی خۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا لە بەغدای پایتەخت شانبەشانی زمانی عەرەبی زمانی کوردیش بەکار هات. ئەمەش ڕێک لە دوای هەڵبژاردنەکەی ٣٠ کانونی دوەمەوە دێت کە کوردەکان دەنگی دووەمی عیراقیان پێکهێناو جەلال تاڵەبانی وەک سەرکردەیەکی کورد بوو بە سەرۆک کۆماری ئەو وڵاتە.

لە سوریاش ئەم خەونە هەیە بەڵام سیاسەتی ئەو وڵاتە جیاوازترە. کوردەکان لەو وڵاتە بە سیاسەتی حکومەتی دیمەشق ڕازی نین. کوردەکان لەو وڵاتە متمانەیان بە حکومەتی دیمەشق نەماوە و زۆرێک لە کوردەکانی ئەو وڵاتە پێیان وایە دوای ڕێکەوتنی نێوان سوریا و ئەنقەرە لە ساڵی ١٩٩٨ و وەدەرنانی بارەگای سەرەکی PKK حکومەتی سوریا کوردەکانی ئەو وڵاتەی فرۆشتووە).

((ئەم بیروبۆچونانە، دەریدەخەن کەکێشە کۆن و نوێکان سەرهەڵدەنەوە، دیارە دەوڵەتی سوریاش دوابەدوای قەیرانەکانی خۆی لەلوبنان و ئینجا ئەو شەپۆلی دیموکراسیەی کەئەمرۆ زۆربەی ڕۆژهەڵاتی گرتۆتەوە، ویستگەی یەکەمی ئەم شەپۆلەش عێراقە. هەڵبەتە، قەیران. بەقەیران چارەسەر ناکرێت. کەئەمەش ڕاستەوخۆ لەکۆنگرەی دەیەمی حزبی دەسەڵاتداری سوریادا ڕەنگی داوەتەوە، پێشیان وایە، لەم هەنگاوانەی کەبەناو ریفۆرم، چ لەکۆنگرەو چ لەکەناڵەکانی ڕاگەیاندندا، قسەو باسی لەسەر دەکەن. بەتایبەتیش سیاسەتی چەواشەکارییان لەمەر چەمکی فرە حزبی... هتد. بێگومان.. ئەو چوارچێوانە، نەیانتوانیوە هەنگاوە شۆڤێنیەکانیان لەمەر کوردو کێشەی کورد، کەمترین گۆران و گۆرانکاری بەخۆیەوە بگرێت. بۆیە، پێمان وایە، یەک هەنگاوی بچوک، لەکردنەوەی دەروازەکانی دیموکراسی لەسوریادا، بەجدی قسە کردنە لەکێشەی ڕەوای کورد، چارەسەر کردنی سەرجەم مافە دیموکراسیەکانی گەلی کوردستانە)).■

کێشەی عیراق مێژووی ئەو وڵاتە دەشێوێنێ

جۆن فارچاە باجالی

Asia News بەرواری ٢٠٠٥/٦/٢

(گەر شەڕی هێزەکانی هاوپەیمانان دژ بە ڕژێمەکەی صدام ئازادی فەراهەم کردبێت بۆ گەلانی ئەو وڵاتە ئەوا بە دیوەکەی تردا زیانی هەبووە چونکە هیچ کاتێک بە بارتەقای ئەم دوو ساڵە مێژووی ئەو وڵاتە تاڵان نەکراوە و شمەکە بەنرخەکانی ئاودیوی سنورەکان نەکراوە.

زۆرێک لەو شتومەکە دزراوانەی نێو مۆزەخانەکان لەبەر گرنگی و بەبایەخی نرخەکەی نەزانراوە چونکە ئەو شتومەکانە سامانی شوێنەواری ئەو وڵاتەبوون و سیمای شارستانیەتی ئەو وڵاتە بوون. لەوانە شتومەکی میزۆپۆتامیا کە دەگەڕێتەوە بۆ ٧ هەزار ساڵ پێش ئیستا. ئەمەو زۆرێک لە پەیکەرە مێژووییەکان تێکشکێنران کە سیمایەکی مێژوویی ئەو وڵاتەبوون.

جگە لە هێزی فەرهودچییەکان کە شوێنەواری ئەو وڵاتە بە تاڵان دەبەن بەڵکو هێزەکانی هاوپەیمانانیش ڕۆڵی خراپ دەگێڕن لە وێرانکردنی شوێنەوارەکان بەوەی کە شوێنەوارە مێژووییەکانیان کردوەتە بنکەی سەربازی. نمونە سەربازەکانی ئەمریکا لە شوێنەواری بابل مۆڵگەیان داناوە کە یەکێکە لە ٧ سەرسوڕهێنەکەی دنیا. نەک هەر ئەوە بەڵکو ئۆتۆمۆبیلە سەربازییەکان ئەمریکا پردە مێژووییەکەی بابلیان ڕماندووە کە مێژووەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ٢٦٠٠ ساڵ پێش ئێستا).

ئەو قسانەی نوسەر لەلایەکەوە ڕاستە، بەڵام لەلایەکی تریشەوە، جەنگ و ڕوبەڕوبونەوەی سەربازی، هەرگیز یەک لایەنی سلبی و یەک ئاسەواری خراپی نییە، بەڵکو لەچەندین لایەن و ڕووەوە کاریگەری دادەنێت، جاری واش هەیە ئەم کاریگەرییانە وەکو سیفەتە بۆماوەییەکانی مرۆڤ، بۆ چەندین نەوەو قۆناغ درێژ دەبنەوە. لەگەڵ ڕەچاوکردنی هەموو بەڵگەکانی ڕەوایەتی جەنگی هاوپەیمانان دژی دەسەڵاتی بەعس و ڕژێمەکەی سەدام، بێ خۆنەدیدەکردن لەلایەنە ئیجابی و گەشەکانی لێکەوتەی ئەو جەنگە (ئازادی گەلانی عێراق، کۆتایی هێنان بەرژێمی بەعس، دەرگا کرانەوە بەرووی دیموکراسی و مافی هەمواندا و... هتد)، بەتەنیشت هەموو ئەوەوە، لایەنە سەلبیەکانی ئەم جەنگەش (وەکو هەر جەنگێکی تری جیهان) نابێت فەرامۆش بکرێت. یەکێکیش لەو خاڵە سەلبیانە، بریتییە لە بەتاڵان بردنی ئاسەوارو کەلەپوری مێژینەی عێراقە، چ لەلایەن باندەکانی ناوخۆی عێراق و ناوچەکە، چ لەلایەن هەندێک ڕێکخراو و کەسایەتی و لایەنی بیانی. ئەم سەرمایە گەورەیە، موڵکی کۆی گەلانی عێراق و شوناسەکەیەتی، لەلایەکی تریشەوە بەتاڵانبردنی، دەست بردنە بۆ مێژوو ڕابردوویەک، کەبێ لایەنە لەململانێکان. دەیان بیانوو لەئارادایە بۆ تاڵانکردنی کۆشک و پەیکەر و کەلوپەلەکانی سەدام و دارو دەستەکەی، بەڵام دەستگەیاندن بەئاسەوارەکانی مێژوو، تاوانێکە دەرهەق بەمرۆڤایەتی.■

چەسپاندنی دیموکراسی لە عیراقدا

کرستین سکارنبێرگ

Chicago Tribune

June 7, 2005

(دیموکراسی لە عیراق دەستەبەر نابێ تاکو چالاکی یاخی بووان لە ئارادابێت. ئەمەش ڕەنگە بە ئۆپراسیوینەکانی ئەمریکا بۆ سەر یاخیبووان کەمێک لە چالاکییەکانیان کەم بکاتەوە بەڵام بە دیوێکی تردا بوونی ئۆپراسیوین و مێلیشیای چەکداری گەر هی ئەمریکییەکانیش بێت دەرئەنجام هەر نیشانەی ناجێگیری پایەکانی دیموکراسی و مەدەنیەتە لەو وڵاتەدا.

ئەمریکا و هاوپەیمانان دەبێت هەوڵ بدەن بە هەمەئاهەنگی لەگەڵ حکومەتی نوێی ئەو وڵاتەدا خۆشگوزەرانی بۆ ئەو وڵاتە بگێڕنەوە نەک سەرجەم هەنگاوەکانیان لە خەباتی چەکداری و ئۆپراسیۆنە یەک لەدوا یەکەکاندا کورد بکەنەوە.

لاوە عیراقییەکان ئێستا لەو وڵاتەدا بەتایبەت لە باشور لە بوارێکی ئابووری خراپدا دەژین و هیچ خزمەتگوزارییەکیان بوي دابین نەکراوە تاکو مومارەسەی ئارەزووە شەخسییەکانیان بکەن، بۆیە ناچار پەنا بۆ یاخیبوون دەبەن).

کرستینی سکارنبێرگ، لەم پەرەگرافەدا، هەوڵ دەدا مەسەلەیەکی گرنگ بوروژێنێ، ئەویش خزمەتگوزارییە. بەڵام هەڵەی نوسەر لەوەدایە کەپێی وایە، تەنها لەبەر هەژاری و نەبونی تیرۆریستان پەنا بۆ تیرۆر دەبەن. مەسەلەکە، بەشێوەیەکی رەها وەها نییە. بەڵکو تیرۆر عەقیدەییەو لەعەقدیەی سەلەفیەتەوە تیرۆریزم بەرهەم دێ و تیرۆریست خۆی دەتەقێنێتەوە.

هەموو ئەوانەی لەسعودیەوە دێن، یان لەوڵاتانی کەنداوەوە، لەبەر برسێتی و نەبونی نییە، بەڵکو لەناو تیرۆریستاندا زۆر هەن، دەوڵەمەندیشن، کەچی پەنا بۆ تیرۆریش دەبەن. بۆیە، هەڵەیەکی گەورەیە ئەگەر وا بزانرێ خزمەتگوزاری زیاد بکرێ تیرۆر بنەبڕ دەکرێ. ئەمەیان وا نییە. نمونەش ئوسامە بن لادن خۆیەتی.. کەملیاردێرە و سەرکردەی تیرۆریستانیشە.

ئەم تێڕوانینەی نوسەرانی ڕۆژئاوا، نەک هەر بۆ ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست هەڵەیە، بەڵکو بۆ خودی ڕۆژئاواش هەڵەیە. ئەوە نییە لەبەریتانیاو ئیرلەندە،

هەڵەیەکی گەورەیە ئەگەر وا بزانرێ خزمەتگوزاری زیاد بکرێ تیرۆر بنەبڕ دەکرێ. ئەمەیان وا نییە. نمونەش ئوسامە بن لادن خۆیەتی.. کەملیاردێرەو سەرکردەی تیرۆریستانیشە

هەروا لەئیسپانیاو هەرێمی باسک دا، تیرۆر ڕەوتێکە دەمێکە ئەو وڵاتانەی هەراسان کردووە. خۆ کێشەی ئیرلەندیەکان و باسکەکان، تەنها کێشەی برسێتی نییە. بەڵکو کێشەی ئاینی و میللییشە. زیاتریش لەوە، کێشە ئاینی و میللییە هاندانی تیرۆریستانە. لەرۆژهەڵاتیش دا هەروایە. بەڵکو زیاتریشە، چونکە ئایینی ئیسلامی، لەباری ڕۆحیەوە کاریگەرترە. سەلەفییەکانی عەرەب و گەلانی موسڵمانی تریش، لەمەسیحیەکان، گۆشەگیرتر و حاڵ لێهاتوترن بۆ عەقیدە.■

نیۆرک تایمزو دادگایی کردنی سەدام

ئاوێر بەختیار

ئەگەر سەدام لەسەر (٩٩٩) هەزار لە تاوانەکانی عەفو بکرێ. بەڵام لەسەر یەک تاوانی بەیاسا داڕێژراوەکەی خۆی دادگایی بکرێ، هەر عیدام کردن چارەنوسێتی

ڕۆژی (٦/٥) ڕۆژنامەی بەناوبانگی ئەمریکی (نیۆرک تایمز) گوتارێکی (جۆن بۆرنس)ی لەژێر ناوی (عێراق لەبەردەم دادگایی کردنی سەدام حسێن) دا بڵاوکردەوەو تیایدا هاتووە:

دادگایی کردنی سەدام حسێن یەک لەبابەتە سەرەکییەکانی ئێستای حکومەتی عێراقە کە هەڵگری زۆرترین مشت ومڕە. زۆرێک لەیاخی بووان کەپێشتر سەر بەحزبی بەعس بوون هەر بەناوی سەدام حسێن و بەرگریکردن لەعێراقەوە شەڕی ئەمریکییەکان دەکەن. دادگایی کردنی سەدام حسێن هەڵگری ئیشکالی گەورەیە. لەلایەکەوە سەدام وەک دیلێکی جەنگ هەروەک لەیس کوبە قسەکەری سەرۆک وەزیرانی عێراق وتی کە دەبێ بەزووترین کات دادگایی بکرێ. بەڵام ئیشکالەکە لەوەدایە لەکاتی ئەنجامدانی ئەو پرۆسەی دادگایی کردن و دواتر ئەنجامەکەی ڕەنگە چالاکی یاخی بووان زیاد بکات و کارە توندوتیژی و تەقینەوەکان لەعێراق ڕەنگە بگاتە لوتکە.

جارێ با لەسەر ئەم پەرەگرافە ئەوە بڵێین: سەدام نە یەکەم و نە ئاخرین دیکتاتۆری جیهانە، دادگایی دەکرێ. هەر ئێستا میلۆسۆفیجی هاودڕندەی سەدام، لەپشتی قەفەسی تاوانبارییەوە، بەرقەوە وەڵامی پرسیاری دادوەرەکان دەداتەوە. بەڵام ڕەنگە جیاوازی سەدام تەنها لەوەدا بێ کەهیچ دکیتاتۆرێک بەقەد سەدام وا بەترسنۆکی بەکڵاو نەگیراوە. ئەو سەدامەی لەهەڕەشەکردن، شەڕو شۆڕش هەڵگیرساندن، کوشتن و بەکوشت داندا، نمونەی نەبوو، کەچی، لەبەرامبەر سەربازە ئەمریکاییەکاندا، واقی ترسنۆکی وڕماوەو خۆی دا بەدەستەوە.

لەدادگای نۆرمبورگدا، کاتێک جەنەڕاڵە نازیەکانیان بۆ هۆڵی دادگا هێنا، جلوبەرگی عەسکەرییان جوان پۆشیبوو. کاتێک هاتیشنە ژوورەوە، هەیبەتی ئەفسەری ئەڵمانیان نەدڕاندو لەرقا، گۆچانەکانیان لەباتی دەستیان، بۆ سەلام کردن هەڵبڕی. سەعید قەزازی وەزیری ناوخۆی سەردەمی پاشایەتی عێراق (کە کورد بوو) کەسەریان خست بۆ پەتی سێدارە، گوتبووی: کە هەڵم دەواسن، بنی پێڵاوەکەم لەسەر سەری جەللادەکانم بەرزترە. بەڵام سەدام کە گرتیان، بەزمانی ئینگلیزی ناوی خۆی و سەرۆک کۆماری لەبەر کردبوو، هەتا زوو خۆی بەسەربازە ئەمریکاییەکان بناسێنێ، نەکا بیکوژن.

ئێستاش.. کە گیراوەو لەم سێ مانگەدا دادگایی دەکرێ، بێگومان هەمان سەدامی ترسنۆک دەبێ، تیرۆریستەکانیش هەتا ئێستا چییان پێ کراوە بۆی، لەوە زیاتریان لەدەست نایەت. گرنگ ئەوەیە، بەهەمان یاساو دەستوور کەخۆی بڕیاری لەسەر داوە، دادگایی دەکرێ. خۆیشی بەو یاسایە، هەرکەسێک یەک لەسەر ملیۆنی ئەو تاوانانەی ئەنجام دابێ کەسەدام ئەنجامی داوون، عیدامی کردوون. کەوابێ: هەر هێندەمان پێ دەکرێ بڵێین: ئەگەر سەدام لەسەر (٩٩٩) هەزار لە تاوانەکانی عەفو بکرێ. بەڵام گەر لەسەر یەک تاوانی بەیاسا داڕێژراوەکەی خۆی دادگایی بکرێ، هەر عیدام کردن چارەنوسێتی. کەوابێ: سەدام هەر حوکمی عیدامی لەسەر دەرەچێ. ئای لەو چرکەساتەی، دەزانێ بەرەو گۆڕەپانی لەسێدارەی دەبەن. چەند چرکەساتێکی مێژوویی و مێژووش، چۆن ئەو چرکە ساتە تۆمار دەکا.■

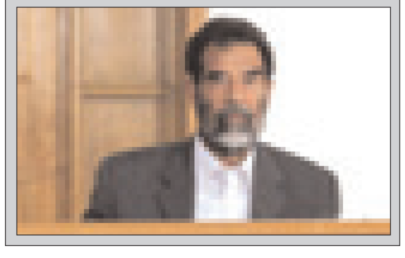

سروودی گریان

(سەرسوڕمانێک لەبەردەم کاری منداڵاندا!!)

■ بۆ منداڵ.. سەربڕینی هەر مریشکێک هاوتای سەربڕینی مرۆڤێکە!

■ هەموو جۆرەکانی جگەرە دەناسێت.. بۆ هەڵمژینی دوکەڵیش کارێکی قورس نییە!

■ با منداڵان بەبۆنی باخچەکان ئاشنا بکەین نەک بەبۆنی بیرەو ویسکیەکان!

■ فرۆشتنی هەر (CD) یەکی سێکسی.. تیرۆرکردنی هۆشی هەر منداڵێکە!

■ لەبەردەم تەختە ڕەشدا.. دارا دوو داری دی.. لەبەردەم کرپارێکیشدا.....!!

سەلام مستەفا

نیشتمانێکمان هەیە پراوپرە لەجوانی.. لەدەستی خۆماندایە گەر بمانەوێت جوانیەکان ناشرین نەکەین.. بەژان و ئەشکەنجەو خەباتەوە ئەمرۆی ئازادیمان دەستەبەر کرد.. ئەمرۆی ئازادی بۆ هەموو ئەو ئاوات و خواستانەی کەساڵانێکی دوورودرێژە خەونی پێوە دەبینین.. ئێمە هەموو دەمێک لەهەوڵدا بووین.. کارمان کردووە تابەمنداڵەکانمان بڵێین: ئێوە دەبێت گەورە بن.. دەبێت سەری ئێمەش بەرز بکەنەوە.. دەبێت هەر ئەو ڕێی خەباتە بگرن کەباپیرانتان بەدرێژایی مێژوو هەوڵیان بۆ داوە.. دەبێت لەیەکەم چرکەی وەستانی بەردەم تەختە ڕەشکەوەو لەیەکەم ناسینی وشەی دارو داراوە.. سوێندی ئەوە بخۆن کەخوێندن یەکەم کاروانی ڕێگەی خەبات بێت.. سوێند بخۆن کەبگەنە پیشەکانی وەک: مامۆستا، پزیشک، ئەندازیار، پارێزەر، هەموو ئەو پلە بەرزانەی کەدوارۆژ نیشتمانەکەت پێویستی پێیەتی.. پێویستە بە شانازیو ڕێزەوە هەموو دەمێک پێنوسەکانتان ماچ بکەن..

مێژووی مرۆڤایەتی پڕیەتی لەچەرمەسەریو نەهامەتیو چەوساندنەوەو کێشە جۆراوجۆرەکان.. ئێمەش بەدەر نین لەهەموو ئەمانە.. کارکردن بەمنداڵ و کاری منداڵ مێژوویەکی دوورودرێژی هەیە.. هەوڵەکان بۆ بنەبر کردنی کارنەکردن بەمنداڵ تا ئەم دەمەش نەگەیشتۆتە هیچ ئەنجامێک.. ئەوەتا سەر شۆستەو شەقامەکانی شار پراوپڕن لەمنداڵی ئیشکەر.. ئەمە جگەلە شوێنە گشتیەکان.. هەندێک لەو کارانە چونکە بنەبڕ نەبووە تارادەیەک ئاساییبن.. وەک بسکیت و گوڵەبەڕۆژە فرۆشتن.. بۆیاخچێتی.. شاگردی.. چلورە فرۆشتن و هتد.. بەڵام ئەوەی ئاسایی نییەو هەرگیزاو هەرگیز نابێت هیچ لایەن و لێپرسراوو کەسێک ڕێگەیان پێ بدات.. کۆمەڵێک کارن کەئەمرۆکەو لەدوای پرۆسەی ئازادییەوە بەزەقی بەرچاو دەکەون و بونەتە قێزەونترین دیاردەی کارکردن لای منداڵ.. ئەوانەیش وەک سەربڕینی مریشک و باڵدارانی تر لای منداڵ.. جگەرە فرۆشتن.. مەی فرۆشتن.. فرۆشتنی فیلمی سێکسی.. هتد. لێرەوە بە ڕیپۆرتاژەکەماندا ڕۆدەچینە خوارەوە:

منداڵی جەللاد!

(گەورەکان کار بکەن.. منداڵەکان کارمەکەن.. گەورەکان هەڵەمەکەن.. منداڵەکان بیر بکەنەوە!).

پرسیارێک: ئاخۆ منداڵەکان بەزەبرو لەترساندا کاری مریشک سەربڕینیان پێ ئەنجام دەدرێت.. یان هەژاریو ئارەزوو..؟

گەرزەبر بێت چۆن یەکەم باڵندەی سەربری؟ گەر ترس بێت چۆن نەترسا؟!.. هەژاری کاری تری هەیە.. ئارەزووش منداڵی جەلادی دەوێت.. ئایا منداڵی جەللاد هەیە؟!

رووم لەمریشک فرۆشەکان کرد:

- ئاخۆ ڕەوایە منداڵ لەم تەمەنە کەمەیدا باڵندە سەرببریت؟

وەڵامیان دامەوە:

× ڕەوا نییە، بەڵام شاگردانەکەیان کەمترە!

× ئەڵێم با نەچن فێری شتی خراپ بن.. ئێرە باشترە!

× جا چی تیادایە.. سەربڕینی مریشکێک ئەوەی دەوێت؟!

× ئەڵێم با لەگەرەکدا شەڕم بۆ نەنێتەوە.. ئێرە باشترە..

ئەی منداڵە مریشک سەربڕەکان چی دەڵێن؟!

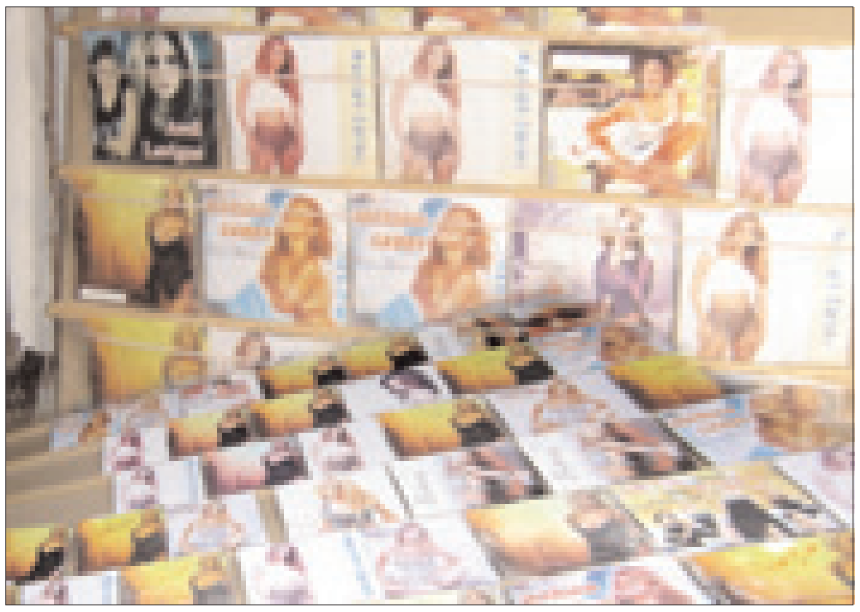

- جا مامۆستا مریشک چییە.. حەز دەکەی هەزارت بۆ سەردەبرم!

- من باوکم فێری کردم.. بەخوا بەزەییشم بەمریشکەکاندا دێتەوە!

- شەوێک خاڵم هات بۆ ماڵی ئێمە.. وتی هەفتەیەکی ماوە بۆ جەژن.. بەباوکمی وت بابەیانی بێت بۆ لای من.. ئیتر لەوەوە فێربووم!

- هەر مریشکێک سەرببرم (١٠٠) دیناری بۆ خۆمە!.. (مەبەست چاپەکەیە)

- مامۆستا من لەهەموو ئەوانی تر (سەریع)ترم!

پرسیارێکی تر: چ یاسایەک ئەم وتانەی گەورەکان و منداڵەکان قبوڵ دەکات؟.. کێ ئەم دێرانەی فێری گەورەو منداڵەکان کرد؟ چ ویژدانێک وشەی (ڕاستە) نانێتە پاڵ ئەوەی کەدەڵێت: بۆ منداڵ سەربڕینی هەر مریشکێک هاوتای سەربڕینی مرۆڤێکە..

ئایا گەر منداڵەکانمان لەم تەمەنە کورتەیاندا لەگەڵ خوێن و سەربڕیندا رابێت ئاخۆ پاشەڕۆژیان لەگەڵ چ بەزەییەکدایە؟.. من لێرەدا هیچ وتەیەکم بۆ لێپرسراوی ئەم لایەنە نییە.. چونکە ئەمە چەندەمین جارە لەسەر هەمان کێشە دەنوسرێت و کەڕەی شەربەتیش هەرکەڕەی شەربەتە!!

مەیکێشە.. منداڵیت.. منداڵ!

منداڵە جگەرە فرۆشەکان زۆرن.. ئەوەندەی پیتەکانی قوتابخانە فێربوون، ئەوەندەش جۆری جگەرەکان دەناسن.. ئەوەندەی منداڵی جگەرە فرۆش زیان بەتەندروستی خۆی دەگەیەنێت.. ئەتوانم بڵێم هیچ پیشەیەکی تر ئەوەندە زیانی نییە.. لە ٩٠٪ی جگەرە فرۆشەکان، جگەرە دەکێشن.. هۆی فێربونیشیان تەنها فرۆشتنی جگەرەیە.. منداڵ هەر شتێک لەبەردەم و دەستیدا بێت مامەڵە لەگەڵ ئەو شتەدا دەکات.. دیارە جگەرەش جگەلە کێشان هیچ مامەڵەیەکی تری لەگەڵدا ناکرێت..

پرسیارێک ئاراستەی وەزارەتی تەندروستی دەکەم:

- کامەیە نوسراوی قەدەغەکردنی منداڵانی جگەرەفرۆش؟

بەڵێ ئەرکی تۆیە!

- کامەیە کۆڕو سیمینارو بڵاوکراوەت لەسەر منداڵی جگەرەفرۆش؟ بەڵێ ئەرکی تۆیە!

پرسیارێک ئاراستەی پەیوەستدارێکی تر دەکەم:

- کامەیە بەرنامەکەت تا منداڵ جگەرە نەفرۆشێت؟

بەڵێ ئەرکی تۆیە؟

- کامەیە تەواو قەدەغە کردنی منداڵی جگەرەفرۆش؟ بەڵێ کاری تۆیە!

پرسیارێک بۆ حکومەت:

- هیچت هەیە بیڵێیت؟

- ڕاست و هەڵە لەکوێدا دەبینیتەوە؟

- چ قورساییەکی تێدایە بڕیارێکی خۆشبەختانە بدەیت؟

بەس ویسکیمان ماوە!

مەیخۆرەکان لێم زویر نەبن ئەگەر قسەیەک هەیە بیڵێم: ناڵێم هەمووی.. بەڵکو بەدمەست و نالەبارو خراپ و چەوت و سووکەکانم مەبەستە.. ئایا لاتان ڕەوایە ئەو منداڵانە مەی بفرۆشن؟.. کەزۆربەیان جوانکیلەو موولێ نەهاتوون! بەویژدان دەڵێت نەخێر.. بێویژدان بێدەنگە.. باشە حکومەت لەگەڵ کامتاندایە؟! گەر لەگەڵ بەویژدانەکەدایە.. ئەی بۆ هەموو سەیرانگەو شوێنە گشتیەکان منداڵی مەی فرۆشن؟!.. گەر بێدەنگیشە.. ئاخۆ دەبێت هۆکارەکەی چی بێت؟!

گەر سەرنجێک لەسەیرانگەکان بدەین.. زۆربەی زۆری ئەوانەی لەسەر شەقام و تولە ڕێگەکاندا مەی دەفرۆشن منداڵن..

پرسیارێک:

- منداڵێک لە ١٠ ساڵیدا مەی بفرۆشێت.. لەچەند ساڵیدا بەلادا دێت؟!

- منداڵێک لە ١٢ ساڵیدا خەیاڵ بێت.. ئەی لەخەیاڵیدا چی هەیە؟

- منداڵێک دەست پێکردنی هەناسەی ژیانی مەی فرۆشتن بێت.. ئاخۆ کۆتاییەکەی بەچی دەگات؟..

- منداڵێک لەئێستاوە ئازادی مەی فرۆشتن و مەیخواردنەوەی پێ ببەخشیت.. ئەی چ وەختێک ئازادی نیشتمان دەدۆزێتەوە..

پرسیارێک بەرلەوەی لەدایک و باوکی بکەم کەدەزانم وەڵام چییە.. لەحکومەتی دەکەم؟ ئافەرین حکومەت ئەمەشت پێ قەدەغە ناکرێت؟!

مادەی شەو!

ئێرە مەزادخانەی دارەسوتاوەکەیە.. ئێرە ئەو شوێنەیە کەهەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵی پیا گوزەر دەکات.. لێرەدا هەموو جۆرەکانی خواردن و پێداویستییە شەق و شڕەکانی ماڵ و کڕین و فرۆشتنەکان دەست دەکەوێت.. هەموومان یان بۆ پاس یان بۆ پێداویستی یاخود سودفە دەمانگەیەنێتە ئەم شوێنە.. زۆربەی ژنە فرۆشیارەکان لەم ناوچەیەدان.. لەولا ئەمانەوە دوکانی (CD) فرۆشەکان ڕۆژی حەشریان بەرپا کردووە.. کێشەم تەجاوزو کرێ و نارێکی دوکان و قوڕو چڵپاوو دەست بڕی نییە..

ئەوەندەی مەبەستمە (مادەی شەوە!).. مادەی شەو لای منداڵە تەمەن بچوکەکانەوەیە.. ئەوانەی ماڵئاواییان لەپۆلی پێنج و شەشی سەرەتایی کردو یاخود بەردەوامن! (مادەی شەو) نەدوا بابەتی (T.V)ەکانەو نەرێنماییەو نەشەوچەرەو نەپەرتوکێکی دڵگیرە.. بەڵکو مادەی شەو.. مادەی شەوە!.. بەمنداڵە (CD) فرۆشەکان بڵێن ئەوان دەزانن:

- مامۆستا مادەی شەو.. ئەی قابیلە نازانی!

- شتە خۆشەکانە..!

- هەموو جۆرێکمان لایە.. کوردی.. عەرەبی.. ئەجنەبی.. ئێرانی... هتد!

- نوسخەی ئەسڵییە.. خەلەلی تیانییە!

- ئەمەیان زۆر موهیمە.. لەئاسایشم شاردۆتەوە!!

- هەموو کچەکان چواردە ساڵن.. تازەیە!

- عەیبی هەبوو بیهێنەرەوە.. ترست نەبێت!!!!!

- بۆ عەیبە.. کاسبییە.. کاسبی!

- خۆم دوێنێ شەو سەیرم کردووە.. چوارم کردووە!!!

- بەدڵت نەبوو بۆت دەگۆڕمەوە!

ئافەرین حکومەت.. لەوانەیە گاڵتەیەکت لا دروست بووبێت.. ناهەقیت ناگرم جەنابتان سەردانی ئەو شوێنانەتان نەکردووە.. ئەی بۆ نایەیت دەست بخەیتە نێو دەستم و چەند ساتێک بتگێڕم!.. ئەوسا تێدەگەیت (لەمەزادخانەکەی سەرەوە چ باسە!).

ئەوەکاری هەندێک لەمنداڵانی خوار (١٦) ساڵی شارەکەتە.. ئاخۆ دیاردەکە دیاردەیەکی شارستانییە؟! دەکرێت منداڵ لەتەمەنێکی کەمدا ئەم کارە بکات؟! گەر نا.. ئەی بەردەوامی لەپای چی؟

منداڵ.. دارا.. تەختەرەش.. کار.. حکومەت!

نیشتمانێکمان هەیە پڕاو پڕ لەجوانی.. لەدەستی خۆماندایە گەر بیشێوێنین.. لەدەستی خۆشماندایە جوانی بکەین.. سروودی ئازادیمان بۆ چڕی.. گۆرستانەکانمان هەموو ئەو شەهیدانەن کەرۆڵەکانیان بەرەو خەبات هەنگاو دەنێن.. خەبات هێشتاکەش ماویەتی..

ئازادیمان بەدەست هێناو کەمێک لەئاهەکانمان رەوینەوە.. ئەوانەشی کەدرێژە بەخەبات و ئازادی یەکجارەکی دەدەن ڕۆڵەکانمانن.. ڕۆڵکانیشمان ساوان.. ساوا دەکرێت فێر بکرێت.. فێرکردنیش سروودی دەوێت.. جۆرەکانی سروودیش زۆرن.. سروودی منداڵیش مامۆستای دەوێت.. مامۆستاش قوتابی و خوێندکارەکان لەبەردە میدان..

دەکەواتە با منداڵەکان لەگەڵ مامۆستادا بەدەنگی بەرز.. زۆر زۆر بەرزیش ئەم وانەیە بڵێینەوە:

- دارا

× دارا

- داری دی

× داری دی

- دوو داری دووری دی

× دوو داری دووری دی

- دارا کوڕە کوردە

× دارا کوڕە کوردە

- دەبێت پێ بگات

× دەبێت پێ بگات

- لەکاردا نەچەوسێتەوە

× لەکاردا نەچەوسێتەوە

- مەی نەفرۆشێت

× مەی نەفرۆشێت

- با باڵندە سەرنەبڕێت

× با باڵندە سەرنەبڕێت

- دوور بێت لەمەزادخانەو جگەرە نەفرۆشێت

× دوور بێت لەمەزادخانەو جگەرە نەفرۆشێت

- دارا دەبێتە رزگارکەر

× دارا دەبێتە رزگارکەر

- حکومەت فریای بکەوێت

× حکومەت فریای بکەوێت

- بمرێ خوێن

× بمرێ خوێن

- بمرێ دوکەڵ

× بمرێ دوکەڵ

- بمرێ مەی

× بمرێ مەی

- بمرێ قاچاخ

× بمرێ قاچاخ

(لەگەڵ مامۆستاشدا با هەموومان ئەم دێرە بەهێواشی بڵێینەوە):

- ئەی حکومەت کوا هیممەتێک؟

× ئەی .. ح.. کو.. مە.. ت.. کوا.. هیم.. مە.. تێک؟!!!. ■

laparakan.qxd 6/12/2005 12:23 PM Page 4

هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری ئێران

وتووێژ لەگەڵ کاک ڕێبین بۆکانی شاعیرو نوسەری کوردستانی ڕۆژهەڵات سەبارەت بەنۆهەمین دەورەی هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری ئێران

ئا/ ئاهورا

بەشی یەکەم

ئاهورا: سەرەتا پێمان خۆشە، کورتەیەک لەهەڵبژاردنەکانی ئێران بەگشتی لەماوەی ٢٧ ساڵی دەسەڵاتداری کۆماری ئیسلامی ئێرانمان بۆ باس بکەی؟

ڕێبین بۆکانی: ئەگەر ئێمە بەوردی سەرنج بدەین لەماوەی ٢٧ ساڵ دەسەڵاتداری کۆماری ئیسلامیدا ٢٧ هەڵبژاردن کەبریتیە لەهەڵبژاردنەکانی سەرۆک کۆماری، پارلەمانتارانی پەرلەمان، ئەنجومەنی زانایان (مجلس خبرگان) ئەنجومەنی شارەوانی بەڕێوە چووە، بەڵام ئەوەی لێرەدا گرینگەو دەبێ باسی لێوە بکرێ ئەوەیە کە لەئێران دا هەڵبژاردنێکی ئازاد نابینی، هەڵبژاردنێکە کە بەرواڵەت دەڵێی هەڵبژاردن، چونکو پێشتر بۆت پەسەند دەکەن، واتە کەسانێک، دەبێ لەفیلتەری ئەوان (دەسەڵاتدارانی ئێران) تێپەڕن، هەڵبژاردنێکی ئازاد نیە، هەڵبژاردنێکە کە ئەنجامەکەی ویستو کەسی جێی متمانەی خۆیانە بەڕای من ئەمە (ئینتیسابە) واتە خۆیان دەسنیشان دەکەن‌و ئیتر هەڵبژاردنی جەماوەر بەس فۆرماڵیتەو روکردە. ئەگەر سەیری مادەکانی یاسای بنەڕەتی ئێران بکەین بۆمان دەردەکەوێت کەچەند بەرچاو تەنگانە نوسراوە، بەپێی مادە ١١٥ یاسای بنەڕەتی ئێران، تەنهاکەسانێک دەتوانن ناوی خۆیان تۆمار بکەن بۆ سەرۆک کۆماری و کاندید بن کەشیعە مەزەب بن‌و لەپیاوانی پایە بەرزی سیاسی وڵات بن. بەڵام ئایا تائێستا مەجال‌و دەرفەتێک بۆ تاکێکی کورد ڕەخساوە کەبتوانێ وەک یەک هاووڵاتی لەبازنەی سیاسەتدا بەشدار بێت‌و لێهاتوویی و پسپۆڕیی خۆی پیشان بدات، چونکە هەر لەسەرەتای شۆڕشەوە ئێستەشی لەگەڵدا بێت، هەمیشە بەچاوێکی دوژمنانەو ڕەشبینانەو ناحەزانە سەیری کوردیان کردووەو هەرچەشنە کارو چالاکیەکی کوردیان بە پیلان‌و ئاژاوەگێڕی‌و جودایی خوازی لەقەڵەمداوەو کوردیان بەدژە شۆڕش ناوبردووە. لێرەدا ئەو پرسیارە دێتە ئاراوە. ئایا لەئێران تەنها

نە تەنها کورد بەڵکو عەرەبەکان‌و بلوچەکان‌و تورکمانەکان‌و کەمینەکان لەهەر چەشنە بەشداربوونێک لەدەسەڵاتدا بێ بەشکراون‌و ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە کورد سەرجەم نەتەوەکانی تر تەنها مافی هەڵبژاردنیان هەیە بەڵام مافی ئەوەیان نیە کەس هەڵیانبژێرێت

شیعە دەژی، بۆ مەگەر سوننە، مەسیحی، یەهودی، ئەهلی حەق، بەهایی.. مان نیە؟ بەڕای من هیچ یەک لەهەڵبژاردنەکان کە لەماوەی ٢٧ ساڵی رابردووەوە بەڕێوە چووە ئازاد نەبووە بەپێی ئەو فاکتەرانەی کەلەجیهانی ئەمڕۆدا بۆ هەڵبژاردن لەئارادایە. بەپێی ئەو مادەیە ئەگەر کەسێک هەرچەند لێهاتوو، پسپۆڕو شارەزا بێت هەر لەبەرئەوی شیعە نیە ناتوانێ کورسی دەسەڵات بەدەستبهێنێت، جا باشە ئەوە کەی هەڵبژاردنە، کە چەند کەس بەرچاو تەنگی، ناشارەزای، نەخوێندەواری بیر تەسک‌و مەزهەبی کە فریان بەسیاسەتەوە نیە، دەتوانن لەسەر زانایی‌و لێهاتوویی‌و پسپۆڕی کەسێک بیروڕای خۆیان دەربڕن ئەوەی کەلێرەدا دەبێتە مایەی پەرۆشی ئەوەیە کە گەلی کورد لەئێران تەنها دەتوانێ هەڵبژێرێ، ناتوانن هەڵیبژێرن، چونکە یاسا ڕێی نادات، هێشتا کورد جگە لەیەک، دوو قایمقام زیاتر نەیتوانیوە بەدەسی بهێنێ، ئەڵبەت ئەمە دەستەوەستانی‌و دەست‌و پێ سپیلکەیی کورد ناگەیەنێ، بەڵکو لاوازی یاساو لەبەرچاونەگرتنی مرۆڤی کورد دەگەیەنێ، تەنها لەسەردەمی خاتەمیدا نەبێ کە ئەویش کوردێکی شیعە بۆ پۆستی وتەبێژی حکومەت هەڵبژێردرا کەدەسەڵاتێکی ئەوتۆی نەبوو و زیاتر بۆ فریودانی رای گشتی بوو. ئەوەشمان بیرنەچێ کە نە تەنها کورد بەڵکو عەرەبەکان‌و بلوچەکان‌و تورکمانەکان‌و کەمینەکان لەهەر چەشنە بەشداربوونێک لەدەسەڵاتدا بێ بەشکراون‌و ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ کە کورد سەرجەم نەتەوەکانی تر تەنها مافی هەڵبژاردنیان هەیە بەڵام مافی ئەوەیان نیە کەس هەڵیانبژێرێت.

ئاهورا: بۆچی بەپێچەوانەی هەموو وڵاتانی تر هەڵبژاردنەکانی ئێران بەتایبەت ئەو هەڵبژاردنەی کە لەچەن ڕۆژی داهاتوو بڕیارە بەڕێوەبچێ تەنها باس لەرێژەی بەشداریکردنی خەڵک یان ڕێژەی بەشداری نەکردنە بێ ئەوەی کەباس لەوە بکرێ کەکێ هەڵدەبژێرێت؟

ڕێبین بۆکانی: ئەڵبەت چونکە ئەم هەڵبژاردنانە هەڵبژاردنێکی فۆرمالیتەن، حکومەت بۆی گرنگ نیە کەکێ دەیهێنێتەوە، چونکە ئەوان دڵیان لەو کەسانەی کە لەلایەن شورای نیگەهبانەوە پەسەندکراون خۆشە هەربۆیەش، ئەوان بۆ زیاتر دڵنیابوونی خۆیان پێویستیان بەزۆرینەی دەنگ نیە لەبەرئەوەی دەرئەنجامی هەڵبژاردنەکان لای ئەوان روون‌و ئاشکرایە، بۆ نمونە ئەوان نیگەران نین کەموحسین ڕەزایی یان قالیباف یان لاریجانی یان، هاشمی رەفسنجانی‌و.. بیباتەوە.

بەڵام ئەوەی لێرە زۆر گرینگە بۆئەوەی بتوانن قەناعەت بەڕای گشتی‌و هەروەها دام‌و دەزگاو ڕێکخراوە نێونەتەوەیەکان‌و وڵاتانی جیهان بێنن ئەوەیە کە مەشروعیەتێکی بەرواڵەتی خەڵکی بەدەس بهێنن‌و بەم شێوەیە وەها نیشان بدەن کە ئەم دەسەڵاتە، دەسەڵاتێکی جەماوەرییەو هەڵبژێردراوی خەڵکە.

ئەگەرچی لەناخی تاک تاکی دەسەڵاتدارانی ئێران ئەوەی بایەخی نەبێ خەڵک‌و دەنگی خەڵکە، دەنا ئەگەر دەنگ‌و خەڵک لای ئەوان بایەخ‌و حورمەتی هەبا، دەوڵەتی خاتەمی بە ٢٢ میلیۆن دەنگەوە دەبایە گۆڕانکارییەکی بەربڵاو لەسیستەمی دەسەڵات‌و باقی لایەنەکانی تر پێکبهێنێت، بەڕای من ٢٢ ملیۆن دەنگ کەبەخاتەمی درا بەقەت ٢٢ قسەی مەلایەکی مێزەر بەسەری نەخوێندەواری قوم بایەخی نەبوو. جا بۆیە بەڕاشکاوی دەتوانم بڵێم، لەئێراندا خەڵک‌و رای گشتی بایەخی نییەو حیسابی بۆ ناکرێ. بۆ نمونە هەر لەسەرەتای ١٩٧٩ وە تائێستا ٢٠٠ تا ٢٥٠ کەس لەدایەرەی دەسەڵاتدان و هەرچی پێیان خۆش بێ دەیکەن‌و دەیبڕن‌و دەیدورن بەبێ ئەوەی بەقەد فلسێک بایەخ‌و حورمەت بۆ خەڵک دابنێن لەلایەکی تریشەوە بەهۆی ئەوەی کەهەموو شتەکان لەئێران بەڕبەی مەزەب‌و سیاسەت دەپێون‌و تەنها یەک دوو نەتەوە (تورک‌و فارس) بۆیان هەیە بچنە بازنەی دەسەڵاتەوەو ئەگەر خودای نەخواستەش بەهەڵکەوت کەسێکیان لەنەتەوەکانی تر هەڵبژارد ئەوە پیاوی خۆیانەو دەربەست لەخزمەتیان دایەو هەروەها بەپێی یاسای بنەڕەتی ئێران مەجال و دەرفەتێک نابینم کە کەسانێکی تر بچنە بازنەی دەسەڵاتەوە چونکە ئەوان ئەم قسەی ستالین یان لەبەرچاو گرتووە کەهەر کەس لەگەڵ ئەوان نەبێ لەوان نییەو ئەوان کەسانێکیان دەوێ کە لەخۆیان بن. بەڕای من خولی نۆهەمی هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری، یەک لایی کردنەوەی دەوڵەت‌و میللەتە یانی حکومەت‌و گەل خۆیان یەک لا دەکەنەوە، حکومەت دەبێ بزانێ کەچیتر مەشروعییەتی جەماوەریی نەماوە، بەزۆری چەک و سەرباز خۆی ڕاگرتووە. چونکە بەڕاستی ئەوان ئێستا لەخەڵک زۆر دەترسن و ئەم ترسەش، ترسی لەدەست دانی مەشروعییەتە، هەم مەشروعییەتی ناوخۆی ئێران‌و هەم مەشروعییەتی نێودەوڵەتی. سەیرکەن ئێستا ئێران چەند لەژێر فشاری جیهانی دایە بەهۆی چالاکییەکانی ئەتۆمی‌و ئۆرانیوم‌و پشتیوانیکردن لەتیرۆریزم‌و لەناوخۆش دا لەگەڵ دونیایەک گیروگرفت بەرەوڕوو بۆتەوە، ١٢ میلیۆن موعتاد، ٢٠ میلیۆن بێ ئیش‌و کارو ٥٠٠ هەزار نەخۆشی ئیدزو.. جار هەر بۆیە کۆماری ئیسلامی ئێستا لەپەلەقاژەدایە بەڕای من ئەمساڵ، ساڵی دۆزەخ دەبێ بۆ دەسەڵاتدارانی ئێران. سەریان لێ شێواوە، تەنانەت ئەوەندە زەبرو زەنگیان وەگەڕ خستووە مەگەر خوا بزانێ، بزانن چەنێک فشاریان خستووە سەرشانی خەڵک تەنانەت وای لێهاتووە کەبڕیارە پەرلەمان مادەیەک پەسەند کات کەگەلی ئێران چ جۆرە جلوبەرگێک بپۆشن، وای لێهاتووە کەدەیانەوێ شێوە جل‌وبەرگیش بۆ خەڵک دیاری کەن، ئیتر هیچ نەماوە لەگەڵ ئەو خەڵکەی نەکەن، لەماوەی ئەم ٢٧ ساڵە هەرچی ویستیان کردیان.

ئاهورا: راتان وایە ئەمە چەشنێ دڵساردی خەڵکە باس لەوە دەکات کەخەڵک تاچ رادەیەک بەشداری دەکەن؟

ڕێبین بۆکانی: پێم خۆشە ئیزن بدەی برێک بگەینەوە بۆ دواوە، ساڵی ١٩٨٠ کاتێ ئەوان دەڵێن ٩٨٪ خەڵکی ئێران دەنگیان بەکۆماری ئیسلامی داوە کەبەڕای من موبالەغەیەو زۆر روون نییەو جێی سیقە نییە.. باشە وای دادەنێین وا بێت، دەی باشە رژێمێک ٩٨٪ دەنگیان پێ دابێ دەبێ چی کردە بێ کەئێستا تەنانەت ١٥٪ متمانەی نییە لای خەڵک. ساڵ بەساڵ بەهۆی گەندەڵی کاربەدەستان ڕێژەی خۆشەویستی‌و پشتیوانی خەڵکیان لەکیس دەچێ.

خەڵکی ئێران شۆڕشیان کرد کە ئازادییان هەبێ، زیندانی سیاسی نەمێنێ، چاپەمەنی ئازاد بێ، مافی ژنان لەبەرچاو بگیرێ، مافی دیاریکردنی چارەنووسیان هەبێ، ئاستی ژیانیان بەرز بێتەوە، دام‌و دەزگا مەدەنیەکان پێکبێن بەڵام هیچی ئەمانە نەهاتەدی و بەڵکو بارودۆخ خراپ تریش چوو. هیچ کارێک نەکرا بەڵکوو تەنها ناوەکان گۆڕان لەسیستەمی دیکتاتۆری سیاسی بوو بەسیستەمی دیکتاتۆری مەزهەبی. لەئێران هیچ گۆڕانکاری نەکرا بەڵکو وێران تریش کرا. ناوەکان گۆڕدران لە(علی الحضرت شاهنشا) بوو بە(ولایتی فقیە)و لەساواکەوە بوو بەئیتلاعات.

لەلایەکی تر کێشە، کێشەی یاساو ڕێسایە، کێشە، کێشەی قانوونییە، قانوونێک کەهیچ خواست‌و داخوازی خەڵکی لەبەرچاو نەگرتووە. یاسایەک کە لەگەڵ داخوازییەکانی خەڵک یەک ناگرێتەوە یاسا، نییە. لەفەرەنسا لەماوەی ٢٠٧ ساڵ داتەنها ٤ جار یاسا ئاڵوگۆڕی بەسەردا هاتووە بەڵام لەئێران دا لەماوەی ٨٤ ساڵ دا ٢٣ کەڕەت یاسا گۆڕانکاری بەسەردا هاتووە کە هەر جارێکیش یاسا سنووردارترو بێ بایەختر بۆتەوە و هیچ کات لەگەڵ خەڵک دا نەگونجاوە. هەموو مادەکانی یاسای ئێران دەگەڕێتەوە سەر تاکە کەس کەئەویش (ولایت مطلق فقیە). یان لەپەرلەمان ٢٩٠ کەس بڕیارێک پەسەند دەکەن بەڵام ٦ کەس لەشورای نیگەهبان ڕەفزی دەکەنەوە بەبێ ئەوەی بەرژەوەندی‌و مەسڵەحەتی خەڵک‌و وڵات لەبەرچاو

هەر کەس لەگەڵ ئەوان نەبێ لەوان نییەو ئەوان کەسانێکیان دەوێ کە لەخۆیان بن. بەڕای من خولی نۆهەمی هەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری، یەک لایی کردنەوەی دەوڵەت‌و میللەتە یانی حکومەت‌و گەل خۆیان یەک لا دەکەنەوە

بگرن. لەئێران رای خەڵکی هیچ بایەخێکی نییەو کەس ناتوانێ بڵێ، لەل. با ئاوڕێک لەکوردەکان بدەینەوە لەماوەی ٢٧ ساڵی رابردوودا کورد لەهەموو هەڵبژاردنەکاندا بەشداری کردووە، لەشەڕی ئێران‌و عێراق بەشداری کردووە، لەریفۆرم خوازی‌و چاکسازی بەشداری چالاکی هەبووەو تەنانەت چاکخوازی‌و ریفۆرم لەکوردستانەوە سەری هەڵدا (خەڵکی کوردستان ساڵی ١٩٩٢، ٩٨٪ دەنگیان دا بەئەحمەدی تەوەکولی رەقیبی هاشمی رەفسنجانی، چونکە کوردەکان لەسیاسەتەکانی رەفسنجانی لەپێناو کوردستاندا رازی نەبوون) کورد سەرەڕای ئەم هەموو چالاکی‌و تێکۆشانە بەداخەوە بەقەت فلسێک دەسکەوتی بۆ کورد نەبووە. کورد لەئێران لەڕوانگەی دەسەڵاتداران تەنها لەکاتی هەڵبژاردندا، حورمەتی هەیەو پێی دەڵێن، کورد ئێرانییە، کورد ئازاو دلێرە، کورد وایە، کورد وابوو، کورد واچوو، بەڵام هەر ئەوەی کە هەڵبژاردن تەواو بوو، کورد نامەحرەمە، کورد بێگانەیە، کورد ئاوایە، کورد.. تەنانەت لەڕادیۆو تەلەفزیۆنی ئێران لەقەناتی دوو بێژەرێک کوردی بەداگیرکەر ناوبردو وتی کوردیش وەک ئیسرائیل داگیرکەرە.

ماویەتی■

ڕاست کردنەوە

بەسوپاسەوە لەبەڕێز کاک جەلال سەعید زادە لەمەریوانەوەو بەداوای لێبوردن لەکاک ئەسکەندەری مورادی‌و خوێنەرانی هێژاو بەڕێزی چاودێرو لاپەڕەی کوردستان سەرانسەر، لەژمارەی (٣٠) دووشەممە بەرواری ٢٠٠٥/٥/٣٠ دا، تووشی هەڵەی چاپ بووین کە بەم چەشنە ڕاستیان دەکەینەوە:

١-لەپەرەگرافی سێیەمدا - لەعێراقدا دوو نەتەوەی سەرەکی هەیە (کورد ٢٠ لەسەدو عەرەب ٧٥ لەسەدو هی تر ٥ لەسەد).

٢-خشتەی ژمارەیەک، پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و جوگرافی دانیشتوانی کوردستانی ئێران.■

پارێزگا	ڕووپێو km2	ژمارەی دانیشتوان/کەس	ساڵی دامەزراندن
پارێزگای کوردستان	٢٩١٥٠٫٩٢	١٤١٦٢٨٣	١٣٣٧ی هەتاوی
پارێزگای کرماشان	٢٤٧٤٠٫٦٠٤	١٧٧٨٥٩٨	١٣١٦ی هەتاوی
پارێزگای ئیلام	٢٠١٦٩٫٢٤٣	٤٨٧٨٨٦	١٣٤٣ی هەتاوی
پارێزگای لورستان	٢٨٣٩٢٫٧٦٧	١٥٨٤٤٣٤	١٣٤٣ی هەتاوی
پارێزگای ئازەربایجانی ڕۆژئاوا	٣٧٠٩٠٫٦٦٦	٢٤٩٦٦٣٠	١٣١٦ی هەتاوی
کۆی کوردستانی ئێران	١٠٢٤٣٨٫٤٨	٨٤٤٦٩٠١	-
کۆی ئێران	١٦٤٨١٩٥	٦٠٠٥٥٤٨٨	-

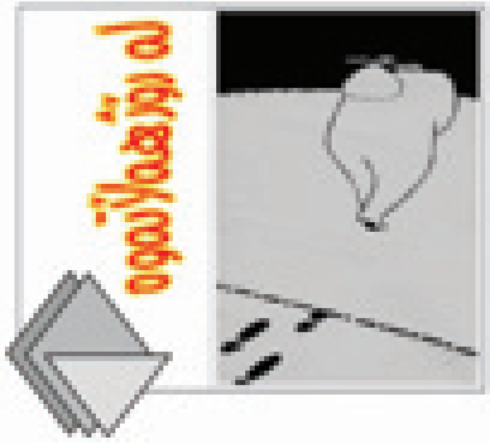

یانەی ڕێکخراوە ناحکومیەکانی پارێزگای کوردستان (سنە) فەلسەفەی هەڵبژاردن‌و بەئامادەبوونی سەعیدی ساعدی‌و مەسعود ڕۆستەمی‌وخالید تەوەکولی کۆمەڵی مەدەنی

یانەی ڕێکخراوە ناحکومییەکانی پارێزگای کوردستان ڕۆژی شەممە ٨٦/٣/٧ لەهۆڵی فەرهەنگیی هونەریی فەجری سنە بەدانانی مێزگردێک دەستی دایە لێکدانەوەی فەلسەفەی هەڵبژاردن‌و ڕۆڵی لەسەری گەشەکردنی کۆمەڵی مەدەنی.

لەم کۆڕەدا کە لەلایەن بنکەی "شاهۆ" و ئەندامانی یانەی ڕێکخراوە ناحکومییەکان بەڕێوەچوو، سەرەتا "مەنسوور رەحمانی" بەرپرسی بنکەی شاهۆ سەبارەت بەهەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری‌و سازکردنی کۆڕەکە چەند قسەیەکی ئاراستەی ئامادەبووان کردو پاشان "مەسعود ڕۆستەمی" ماستەری زانستی ڕامیاری‌و "سەعید ساعێدی" ڕەخنەگر وەکوو کەسانێکی سەربەخۆ و "خالیدی تەوەکولی" لەریفۆرمخوازانی کوردو بەرپرسی ستادی پرۆپاگەندە کردنی مستەفا موعین لەکوردستان‌و کارناسی باڵای کۆمەڵناسی ریفۆرمخوازانی بەشداری مێزگردەکەیان کردو دەستیان دایە لێکدانەوە.

لەم مێزگردەدا بەشداربووان بەڕەخنەو بۆچوونی جیاوازەوە تیشکیان خستە سەر بابەتەکان‌و وڵامی پرسیارەکانیان دایەوە، سەرەتا خالیدی تەوەکولی سەبارەت بەفەلسەفەی هەڵبژاردن‌و هەڵبژاردنی نموونەیی کەش‌و هەوای پێویستی هەڵبژاردنی نمونەیی وتی: دیارە وەختێکە باس لەهەڵبژاردن دەکەین، ئێمە ناتوانین بەبێ ئاوڕدانەوە لەدیموکراسی و نیزامگەلی سیاسی‌و دیموکراتیک باسی هەڵبژاردن بکەین. چون بەهەرحاڵ هەڵبژاردن بەشێکە لەجۆرێک حکومەت بەناوی حکومەتی دیموکراسی یان نیزامێکی دیموکراتیک‌و لەسەدەی ١٧ و ١٨ بەم لاوە سەرهەڵدانی هێزگەلێکی فیکری نوێ، سەرهەڵدانی گۆڕانکاری فیزیکی‌و گەورەبوونەوەی شارەکان‌و سەرهەڵدانی چەمک گەلێکی نوێ وەک: ئازادی، دیموکراسی، بەرابەری مافی مرۆڤ و.. تەنگیان بەدەسەڵاتگەلی ئیستبدادی‌و خودکامە هەڵچنی‌و بواری دابەش کردنی دەسەڵات بەسەر خەڵکدا سازبووو لێرەوە خەڵک لەناو خۆیاندا نوێنەر یان نوێنەرانێکیان هەڵبژارد. (ئەمەیە فەلسەفەی هەڵبژاردن) ناوبراو هەروەها وتی: هەڵبژاردنی نمونەییش، هەڵبژاردنێکە کە تەواوی جەماوەری کۆمەڵ بە بۆچوون‌و ڕای جیاوازەوە بتوانن لەکەش‌و هەوایەکی شەفافدا بەشداری بکەن‌و دەسەڵاتی خۆیان بسپێرنە هەرکەسێکە پێیان خۆشەو هەڵبژاردنێکی دوو لایەنە بێت.

لەم بارەوە مەسعوودی ڕۆستەمی بەڕەخنەگرتن لەقسەکانی خالیدی تەوەکولی ئاماژەی کرد بۆ شەورەوی پێشوو و وتی: حکومەتی ئیستبدادی شەورەوی پێشوو هەم شاری گەورەی هەبووو هەم ڕۆشنبیری هەبووو.. وئیتر لێرەدا وا نییە کە هەڵبژاردن‌و دیموکراسی بەیەکەوە بەتەواو کەرەی یەکتر بزانین، ناوبراو زیادی کرد: فەلسەفەی هەڵبژاردن مێژوویەکی دوورو درێژی هەیەو دەبینن کەهەر لەیۆنانی کۆنەوە دەست پێدەکات‌و هەر بەو جۆرەی کە "هانا ئارێنت" ئاماژەی پێدەکات تۆکمەترین دیموکراسی لەیۆنانی کۆندا بووەو بەدوای ئەوەدا بەرە بەرە نیزامگەلێکی ئیمپراتۆری‌و دەسەڵات دار سەریان هەڵداوەو.. ولەسەدەی بیستەوە کە ئیتر ئەم شێوە حکومەتانە نەیان دەتوانی وەڵامدەری پێداویستیەکانی کۆمەڵ بن‌و ئەمە بووە هۆی ئەوەی کە دەسەڵات سنوردار بکرێت‌و دواتر بەپێی گۆڕانکاری گەلێک ڕۆڵی خەڵک لەهەڵبژاردندا پەرەی گرت‌و دوای شەڕی دووهەمی جیهانی دەبینین کەحکومەتگەلی ئوروپای ڕۆژئاوا زۆربەیان باسی هەڵبژاردنیان هێنا ئاراوە.

لەدرێژەدا "سەعیدی ساعێدی" لەم کەناڵەوە هێرشی بردە سەر باڵی چەپ لەئێران‌و ڕەخنەو بۆچوونەکانی خۆی دەربڕی‌و دواتر لەلایەن تاقمێک ناسراو بە ریفۆرم خوازانی کورد کە بەشداری کۆڕەکە بون تاوانبار کرا بەلایەنگری لەباڵی ڕاست لەئێران دا، لەم بارەوە وتی: ئێمە ئەگەر بمانەوێت باس لەفەلسەفەی هەڵبژاردن بکەین دەبێت ئاسۆی مەعریفی مان زۆرتر بڕواتە ناخی مێژووەوە، چونکوو پێش ئەوەی کە لەرۆنیسانسی سەدەی ١٦ و ١٧ دا باسی گۆڕینی حکومەتداری و هاتنە ئارای قۆناغی دەوڵەت - میللەت بێتە پێشەوە ئێمە نزیکەی زۆرتر لەهەزار ساڵ قۆناغێکمان هەیە کە پێی دەڵێن قۆناغی گواستنەوەی کانگا مەعریفییەکان یان ناوەندە بڕیار دەرەکان.

ناوبراو لەدرێژەی وتەکانیدا لەڕوانگەی ئەقڵانیەتەوە تیشکی خستە سەر باسەکەو لەم بابەتەوە لەنێوان ئەقڵانییەتی ئاسمانی‌و زەوینی دا بەراوردێکی کردو سەبارەت بە بەشداری کردن لەهەڵبژاردنی سەرۆک کۆماری ئێران وتی: بەئاماژەبەو ئەزموونانەی کەتێمان پەڕاندووەو هەروەها کاردانەوەی باڵی چەپ یان لایەنی ناسراو بەدەوڵەتی ریفۆرم خواز لەماوەی ئەم چەند ساڵەداو لەبەرچاونەگرتنی کورد لەیاسای بنەڕەتی ئێراندا.. باشتر وایە لەهەڵبژاردندا بەشداری نەکەین.

بەشداربووانی ئەم مێزگردە لەدرێژەی وتەکانیاندا بەتیشک خستنە سەر کۆمەڵی مەدەنی‌و هەڵبژاردنەکانی سەرۆک کۆماریی ئێران‌و.. لەکۆتاییدا وەڵامی پرسیاری ئامادە بووانیان دایەوە.■

laparakan.qxd 6/12/2005 12:23 PM Page 5

پەژارەی هاووڵاتی

■ کێن ئەوانەی خوێندکار چەواشە دەکەن؟ (ئارام)
■ پۆلیسی پرسگەو پرسی بێ مانا..! (نەوزاد)
■ بەنزین دابەشکردن چۆن وادەبێت..؟ (سەرچناری)

■ ئارام عوسمان

شەشەمی ئامادەیی یەکێکە لە قۆناغە پڕ ئەهمیەتەکانو خوێندکاران زۆر بەگرنگیەوە دەروانننە ئەم قۆناغەو سەرجەم تواناو وزەیەکی خۆیانی بۆ دەخەنە گەر بۆئەوەی لەکۆلیژێکی باش وەربگیرێن، بەڵام لەهەمووی سەیرتر لەکاتێکدا خوێندکاران لەکۆششو هەوڵدانداا بوون بەو هیوایەی بتوانن خواستەکانیان بهێننە دی لەم کاتەدا کەسانی نابەرپرسو دوور لەهەموو رەوشتێکی ئینسانی هەستان بەدروست کردنی پرسیاری ئینگلیزی شەشەمی ئامادەییو دابەشکردنی بەسەر خوێندکاراندا بەو هیوایەی خوێندکاران چەواشە بکەن دوودڵیو حاڵەتی نائاسایی لەلای خوێندکاران دروست بکەن.

رۆژێک بەرلەتاقیکردنەوەی ئینگلیزی جموجوڵێکی ئێجگار نائاسایی لەنێو خوێندکاراندا بەدی دەکرا، چ لەرێگەی تەلەفونو یان سەردانی یەکتریەوە بە هەر شێوەیەک بێت خوێندکارانیان سەرقاڵ کردبوو بەو پرسیارە دروستکراوانەو ئەمیش راستەوخۆ کاریگەری لەسەر خوێندکاران بەجێهێشت، رەنگە گەر بەراوردێکی ساڵانی رابردوو لەگەڵ ئەمساڵدا بکرێت خوێندکاران زۆر خراپ بن لەوانەی ئینگلیزیدا ئەویش بەهۆی ئەو حاڵەتە نائاساییەی کەوا کەسانی نابەرپرس دروستیان کردبوو، رۆژێک بەرلە تاقیکردنەوەی ئینگلیزی کۆمەڵێک خوێندکار لەباخی گشتی دانیشتبوون تاوتوێی ئەو پرسیارانەیان دەکرد کەبەدەستیان گەیشتبوو ئەمە لەکاتێکدا رەنگە مەرامیان تەنها بەو مەبەستە بێت رێگە لەخەونو هیوای گەنجانی کورد بگرنو کۆسپ دروست بکەن لەبەردەم پرۆسەی زانستو زانیاری، سەرجەم خوێندکاران نیگەران بوون بەرامبەر بەم جۆرە کارە دزێوانە تەنها بەکاری کەسانی ناحەز بەپێشکەوتنی پرۆسەی زانستو زانیاری دەزانن.

لەکاتێکدا چەند خوێندکارێک سەرقاڵ بوون بەسەعی کردنەوە چوومە لایانو تاوەکو بزانم ئەوان سەبارەت بەدروستکردنی ئەو پرسیارانە چی دەڵێنو چۆن تێگەیشتوون کە کاتێک پرسیارەکانیان بەدەست گەیشتوو هەڵوێستیان چۆن بووە؟ یەکێک لەخوێندکاران دەستی کرد بەقسەکردن وتی: کاتێک پرسیارەکانمان بەدەست گەیشت توشی دڵە راوکێ بووین بەحاڵەتێکی نائاسایی تێگەیشتین هەمووما لەگەڵ یەکتریدا دەدواینو ئەمان وت تۆ بڵێی ئەمە پرسیارەکانی سبەینێ بێت، هەرکەسە لەلای خۆیەوە چەندین پرسیاری جۆراوجۆری لەخۆی دەکردو بەڵام بێ وەڵام بوو، تا ئەوکاتەی روومان کردە هۆڵەکانی تاقیکردنەوەو پرسیارەکانمان دی سەدو هەشتا پلە پێچەوانەی ئەو پرسیارانە بوو من کاتێک پرسیارەکانم دی ئیتر نەمتوانی هیچ بنوسم، چونکە من تەنها سەرنجم لەسەر پرسیارە دروستکراوەکان بوو لە ئەوەی لەوەو پێش سەعیم تێداکردبوو هەموویم بیرچووەوە.

بۆیە ئەم حاڵەتە زۆرێک لەو خوێندکارانەی گرتەوە کەوا پرسیارە دروستکراوەکانیان بەدەست گەیشتبوو، بۆیە داواکارین حکومەتی هەرێمی کوردستان لیژنەیەک سەبارەت بەم کارە پێک بهێنێت بۆ بەداوداچوونی لەسەر ئەم کارە دزێوە کەوا چەندین خوێندکاری نائومێد کردووە.■

> **من تەنها سەرنجم لەسەر پرسیارە دروستکراوەکان بوو لە ئەوەی لەوەو پێش سەعیم تێداکردبوو هەموویم بیرچووەوە**
>
> ئارام

■ نەوزاد سەنگاوی

هەتا رێت نەکەوێتە فەرمانگەیەک، نازانیت بێزاریو تورەیی چییە، سەرەتا کەدەچیتە فەرمانگەیەک لەپرسگەوە دەست پێدەکەیت ئەو کەسانەی لەپرسگەکان هاوڵاتی بەرێ دەکەن شێوازیو مامەڵەیان لەگەڵ هاوڵاتیان جیاوازە، هەرکەسەو بەپێی میزاجی خۆی کاردەکات.

ئەوەی لێرەدا باسی دەکەم قسەی کەس نییە، بەڵکو بەچاوی خۆم دیومە، لەم رۆژانەدا لەگەڵ هاورێیەکەمدا بۆ چارەسەر چووین بۆ نەخۆشخانەی شۆرش کەتایبەتە بەکەسوکاری شەهیدو پێشمەرگە، سەرەتا چووینە پرسگەی نەخۆشخانەکە کەچەند پۆلیسێکی لێبوو چەند کەسێک داوایان کرد لەپۆلیسەکان کەبچنە ژوورەوە، پۆلیسێک زۆر بە مامەڵەیەکی نادروست کەوتە پاڵنانی هاوڵاتیان، دڵی چەندین کەسی زویر کرد کەزۆربەیان کەسوکاری شەهید بوونو بۆلای نەخۆشەکانیان هاتبوون، پاش ئەوە ژنێکی پیر کەپێ دەچوو لەرێگەیەکی دوورەوە هاتبێت، داوای لەپۆلیسەکە کرد کەچاوی بەنەخۆشەکەی بکەوێت، پۆلیسەکەش لەوەڵامدا وتی: نەخۆشەکەی تۆ لە نەخۆشخانە دەرچووە، ژنەکەش سوور بوو لەسەرئەوەی لەوێ ماوەو دەیەوێت ببینێت، ژنەکە چووە ژورەوەو پاش کەمێک هاتە دەرەوە بەپۆلیسەکەی وت: دۆزیمەوەو لێرە ماوە.

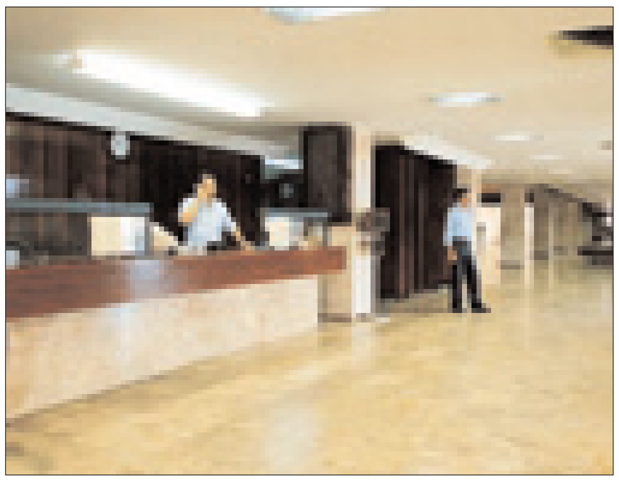

ئەوەی دەمەوێت ئاماژەی پێبدەم ئەوەیە کەوا پێویستە ئەو فەرمانبەرانەی یاخود ئەو پۆلیسانەی کەلەپرسگەکاندا دانراون بەشێوازێکی رێکو پێکو جوان لەگەڵ هاوڵاتیاندا مامەڵە بکەنو دڵی کەس زویر نەکەن، چونکە بەگوێی خۆم گوێم لێبوو ئەوانەی ئەو جۆرە رەفتارانەیان دی قسەیان بەو حکومەتەش دەدا، کەلەم جۆرە کەسانەیان لەم پرسگانەدا داناوە.

بۆیە داوا لەحکومەت دەکەم ئەوکەسانەی لەپرسگەکاندا دادەنرێن پێش وەخت خولێکیان بۆ بکەنەوە لەسەر شێوازی مامەڵەکردنیان لەگەڵ هاوڵاتیاندا، بۆئەوەی بزانن کەچۆن مامەڵە لەگەڵ ئەوکەسانە بکەن کەسەردانیان دەکەن.■

> **داوا لەسەرۆکی حکومەت دەکەین کەچیتر ئێوە بریار لەئایندەی گەنجو لاوی ئەم وڵاتە مەدەنو لیگەرێن خۆشمان قسەیەک لەداهاتووی خۆمان بکەین**
>
> رەنج

بواز

سەرۆکی حکومەت ئەمەیان بۆ؟

دەنگۆی دروست کردنو پێکهێنانی دەزگایەک بۆ گەنجان وەک دەزگایەکی حکومی داکۆکیکەر لەمافەکانی لاوان کەدەنگو رەنگی راستەوخۆی گەنج بێت لەناو حکومەتدا، شتێکی دڵخۆشکەرو تارادەیەک مژدەبەخش بوو بۆ لاوان بەگشتی.

دیارە لەماوەی چەند مانگی رابردوودا لەمقۆمقۆی دیاریکردنو دانانی ستافی ئەو دەزگایەو بوونی کاندیدێکی زۆری بەرپرسان بۆ سەرۆکو دەستەی سەرۆکایەتی دەزگاکە، وەک هەموو بوارەکانی دیکە من بۆ خۆم جۆرێک لەرەشبینیم لادروست بوو، زانیم کەوەک زۆرێک لەهەنگاوەکانی تر ئەمیش رەنگە کاڵایەک بێتو بەبەری کەسێکی دیکە بدورێت، نەک دەزگایەکو هەوڵی دۆزینەوەو دیاریکردنی ستافێکی گونجاوو کارا بۆی.

بەهەرحاڵ بیرۆکەی کارەکە لەکوێوە سەرچاوە دەگرێتو کاری دەزگاکە چۆن دەبێت ئەمەشیان وازلێدێنینو رەنگە هیچ لەوە گرنگتر نەبێت کەکێن ئەوانەی دەستەی سەرۆکایەتی ئەم دەزگایە پێک دێننو پرۆژەیان چییە؟

گەنجێک هەر لەئێستاوە نارەزایی خۆمو چەند گەنجێکی دیکەش بەحکومەت دەگەیەنمو دەڵێم: ئێمەو بەشێکی زۆری گەنجو لاوی ئەم شارە ئەو جۆرە کەسانە بەنمایندەی خۆمان لەحکومەتدا قبوڵ ناکەینو داوا لەسەرۆکی حکومەت دەکەین کەچیتر ئێوە بریار لەئایندەی گەنجو لاوی ئەم وڵاتە مەدەنو لیگەرێن خۆشمان قسەیەک لەداهاتووی خۆمان بکەین.

من دەپرسم دەستنیشان کردنی ئەوکەسانە بۆ دەستەی بەرێوەبەری یان سەرۆکایەتی دەزگای گەنجان یان لاوان، لەسەر چ بنەمایەکی دروستو زانستی بووە؟ پرس بەکام رێکخراوی لاوان کراوە؟ بەچ رێگەیەک راپرسی لاوان کراوە؟ چۆن زانیتان زۆرینەی لاوان ئەوکەسانە بەنوێنەرو نمایندە قبوڵ دەکەن؟ یان دەپرسین، چەند بوون کاندیدەکانی ئەو پۆستانەو ئایا ئەمانە بەتواناترینو لێهاتوترینیان بوون؟ بەچ پێوەرێک؟ خۆ ئەگەر وەڵامی ئەم پرسیارانە گرانبن، هەقمانە بپرسین ئەمانە کاندیدی کام لەبەرپرسان بوونو کرانە ئەمری واقیع؟ یان دەپرسین، کام لەو کەسانەی دەست نیشان کراوون خاوەنی بروانامەی تایبەت بەخزمەتکردنی گەنجن؟

بۆیە سەرەرای نارەزاییو تورەییمان لەو کارە داواکارین حکومەت بەو پرۆژەیەو بریارەکانی پەیوەندیدار بەو پرۆژەیەدا بچێتەوەو پێوەرێک دیاری بکات بۆ بەخشینی ئەو پۆستانە، ئەگەرنا دڵنیابن ئێمە وەک کۆمەڵێک گەنجو لاوی ئەم شارە بریاری لەو جۆرە قبوڵ ناکەینو هەڵوێستیش وەردەگرین.■

رەنج قەرەداغی

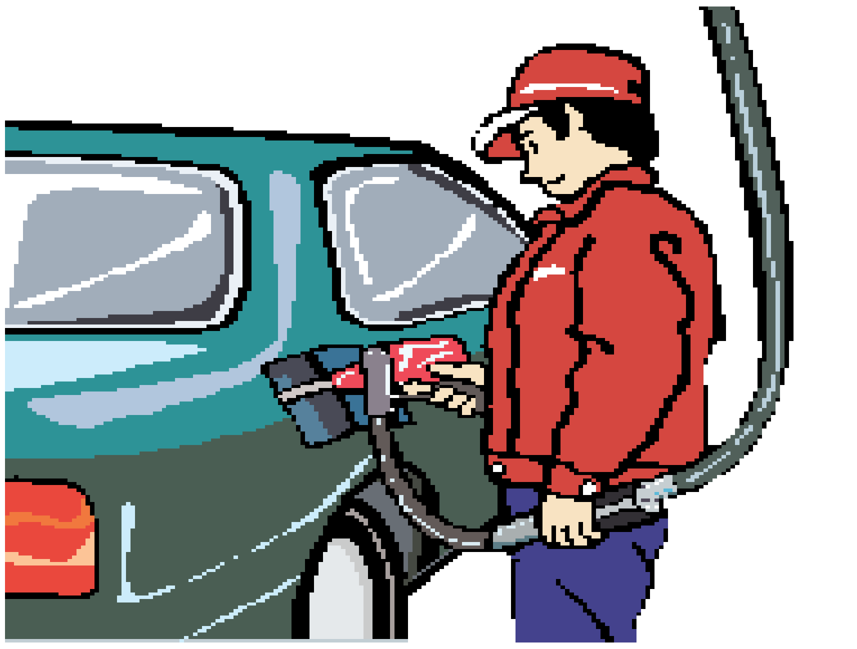

■ سەرچناری

سەرجەم ئەو ئوتومبیلانەی لەم شارەدا کار دەکەن بەجۆرەکانی تاکسیو تایبەتو بارهەڵگریشەوە، دابەشکران بەسەر سەرجەم بەنزینخانەکاندا، کەتاکو ئێستاش ئەو پرۆسەیە درێژەی هەیە، بەڵام جێگەی ئاماژە بۆکردنە کەپێویستە بۆ هەرکارێک بەرنامەیەک دابنرێت بەبەرگی خۆیەوە کاری پێبکرێتو بەیەکسانی بەرێوە ببرێت، لەم دابەشکردنەشدا نایەکسانیەک بەدیدەکرێت بەتایبەتی تاکسیەکان دەگرێتەوە، کەسەرجەمیان پێکهاتوون لەخەڵکی هەژارو بژێوی ماڵو منداڵیان لەئەستۆدایە، کەبەم شێوەیە دەشێت قسەو باسی لەسەر بکرێت:

١.لەکاتی دابەشکردنەکەدا ئەو تەکسیانەی تابلۆی سلێمانیان هەڵگرتووە، سەرجەمیان لەو بەنزینخانانەدا دانراون کەلەناو شاری سلێمانیدان بەزۆری.

٢.ئەوانەشی تابلۆی خوارووناوە راستی هەڵگرتووە رەوانەی ئەو بەنزینخانانە کراون کەلەدەرەوەی شاری سلێمانین، کەبەنزینخانەی چەرمەگا سەد مەترێکی دەمێنێت بگاتە بازگەی تاسلۆجە.

٣.وەک تێبینی دەکرێت تەکسییە گرانبەهاو علوجە زەردەکان ئەگەر لەسەنتەری شاریشدا وەرنەگرن هێندە دوور خراونەتەوە تا چەند لیتر بەنزین سەرف بکەن بۆ چوونو هاتنەوەیان.

٤.ئەو تاکسیانەش کەتابلۆی (دهۆک، نینوی)یان هەڵگرتووە رەوانەی بەنزینخانەی چەرمەگا کراوون کەدەکەوێتە نزیک بازگەی تاسلوجەو چەند کیلۆمەترێک دوورە لەسەنتەری شارەوە.

٥.بەدوو رۆژ جارێک ٤٠ لیتر بەنزین دەدرێت بەو تاکسیانە لەگەڵ ئەوەی ئەو هەموو نایەکسانیو جیاوازییان تیا دروست کردووە، کەئەوانەی دوورن بەتایبەتی کەلە بەنزینخانەی تاسلۆجەو ئەملاترو چەرمەگا بەنزین وەردەگرن، دەبێت لانی کەم پێنج لیتر بۆ چوونو هاتن سەرف بکەن، واتە ٣٥ لیتر بۆ دوو رۆژ هەرگیز تاکسیەک ناتوانێت بەشی بکاتو بژێوی ماڵو منداڵی پێ پەیدا بکات، وەک دەبینرێت لەبەنزینخانەکانی ناو سەنتەری شاری سلێمانی زۆربەیان پابەند نین بەوکارتەوەو ئەو برە لیترەی کەدانراوە واتە بەبێ کارتیش دەتوانرێت بەنزین وەربگرێتو ئوتومبیلە تاکسیەکانیش تەنکیەکانیان بۆ فول دەکرێت، بەڵام دەپرسین ئایا ئەم جیاوازییە چییە بەنزینخانەکانی دەرەوەی شار لە ٤٠ لیتر زیاتر نادەن بەتەکسیەکانو حەزیان لێبێت ژێر بەژێر بۆ ئوتومبیلی تایبەتیشی تێ دەکەن، لەگەڵ ئەوەی ئێستا تەنها لێرە ئەم کارتە بوونی هەیەو بەنزین زۆر زۆر دێتە ئەم شارەوە، جگەلەوەی جیاوازییەک و نایەکسانییەکی بەرچاو بەدیدەکرێت لەم دابەشکردنە بێ سەروبەرەیەدا، بەدوو رۆژ جارەکەش ناهێڵن ئەم تاکسیانە تانکیەکانیان فول بکەن لەبەنزین، بۆیە دەبوو پرۆژە تایبەتەکان کاتێک لیژنەی لەو جۆرەی دروست دەکرد.

بەرنامەیەکی بۆ دەستەبەر بکردنایە تاکو جیاوازی نێوان ژمارەی سلێمانیو ژمارەکانی تری شارەکانی عێراق نەکەن بۆ دابەشکردنیان بەسەر بەنزینخانەکاندا کەلەکاتێکدا ئەو ئوتومبیلە تاکسیانەی ژمارەکانیان (جنوبە) هەمووی خەڵکی هەژارو کەمدەستە تاکسیەکانیان ئەوانە نین کەیان فەرهودنو دزراون یان بەپارەی کەرێک کرڕدراوە.■

> **نایەکسانیەک بەدیدەکرێت بەتایبەتی تاکسیەکان دەگرێتەوە، کەسەرجەمیان پێکهاتوون لەخەڵکی هەژارو بژێوی ماڵو منداڵیان لەئەستۆدایە**
>
> سەرچناری

laparakan.qxd 6/12/2005 12:23 PM Page 6

سەرەرای کێشە نانەوە، کۆنگرەی مافپەروەران سەرکەوت

چوارەمین کۆنگرەی یەکێتی مافپەروەرانی کوردستان، کەژمارەی ئەندامانی بەشداربوو (٤٠٢) ئەندام بوو، لەناویاندا ژمارەیەکی بەرچاولەژنان دەبینران، هەروەها ژمارەیەکی زۆری بەشداربوانی کۆنگرە، ئەندامانی فەخری بوون، واتا لەسەرەتادا نەمافی دەنگدانیان هەبوو نەمافی خۆپاڵاوتن، تالەدوا بەرنامەی کۆنگرەدا، مافی تەنها دەنگدانیان پێدرا.

چوارەمین کۆنگرەی یەکێتی مافپەروەرانی کوردستان، لەهەلومەرجێکی هەستیاردا بەستراو پێویستی بەپێداچونەوەیەکی وورد بوو بەپرۆگرامو پەیرەوی ناوخۆی یەکێتیەکەو دیاریکردنی ڕێچکەی داهاتووی کارکردنی و کاراتر کردنی ڕێکخراوەکە. تاوەکو لەلایەک ڕۆڵی خۆی ببینێ لەم قۆناغە هەستیارەی ئەمرۆدا کە (قۆناغی نوسینەوەی دەستوری هەمیشەیی عێراق)ە. ئینجا ئەم ڕۆڵ بینیە چ لەڕێگەی بڵاوکردنەوەی روناکبیریی دەستوری و یاسایی بێت، یان لەڕێگەی پێکهێنانی کۆمیسیۆنێک کەپسپۆرانی بواری دەستور لەخۆ بگرێت. بۆ چاودێری کردنی پرۆسیسی نوسینەوەی دەستور لەعێراقداو هاوکاری کردنی سەرکردایەتی سیاسی کورد لەم بارەیەوە. لەلایەکی دیکەوە یەکێتی مافپەروەرانی کوردستان چۆن ببێتە چەتری کۆکردنەوەی ئەم ژمارە زۆرەی مافپەروەران کەساڵانە لەزیادبوندایەو سود لەتواناو لێهاتووییان وەربگرێت و ئاراستەیان بکات. کۆنگرەلەم بوارەدا توانی تارادەیەکی باش سەرکەوتن بەدی بهێنێت بەوەی کەکۆمەڵێک راسپاردەو پێشنیار گەڵاڵە بکات و جێکردنی ئەمەیش بەدەستەی باڵای داهاتووی ڕێکخراو بسپێردرێت.

هەرچەندە کۆمەڵێک دیاردەی چاوەروان نەکراو خۆی خزاندە ناو کۆنگرەکەوە، لەرێگەی کەسانی بەرژەوەندی خوازەوە، کەویستیان کێ برکێی نابەجێ، گیانی ناوچەچیەتی، شارچیەتی، بهێننە ناو کۆنگرەوە. بەڵام خۆشبەختانە، کۆنگرە توانی بەسەر هەموو ئەمانەدا زاڵ بێت و مەرامەکانیان سەری نەگرت و دەستەیەکی لێهاتوو لەکادیرە گەنجە پێگەیشتوەکان بۆ دەستەی باڵای ڕێکخراوەکە هەڵبژێردران و بەهیوا زامنی گەشەکردنی ڕێکخراوەکە بکات.

ئەوەی جێگەی ئاماژە پێکردنە، دەستەی باڵای پێشوو، بەرێزەوە خەبات و ماندووبونی شەهیدی مافپەروەر (حەمید بڵباس)یان هەڵسەنگاندو کۆنگرەکەشیان بەناوی ئەو نەمرەوە ناوزەند کردبوو.

هەروەها بۆ ڕێزلێنان لەخەبات و ماندووبوونی دەستەی دامەزرێنەری یەکێتی مافپەروەرانی کوردستان لەسەردەمی شاخ، خەڵاتی ڕێزلێنانیانبەخشیە ئەو دەستەیە.

ئەمە بێجگەلەوەی بۆ ڕێزگرتن لەدادوەرو جێگری داواکارە گشتیەکان، هەموویان داوەت کرابوون وەک ئەندامی فەخری چوارەمین کۆنگرە، بەڵام بەداخەوە بەشێکی زۆر لەو دادوەرە بەرێزانە نەک هەر بەشداری کۆنگرەیان نەکرد، بەڵکو تەنها بۆ ئاهەنگی کردنەوەی کۆنگرەکەش کەمێک کاتی خۆیان تەرخان نەکرد.

ڕاگەیاندنی کۆتایی چوارەمین کۆنگرەی یەکێتیی مافپەروەرانی کوردستان (کۆنگرەی حەمید بلباس)

بەدروشمی (لەپێناو بەدیهێنانی خواستەکانی مافپەروەران و چەسپاندنی یاسا) سەعات ١٠ی سەرلەبەیانی ڕۆژی چوارشەممە ٨/ی حوزەیرانی ٢٠٠٥ یەکێتی مافپەروەرانی کوردستان چوارەمین کۆنگرەی خۆی گرێدا، لەئاهەنگی کردنەوەی کۆنگرەدا کە بەرێزان (عومەر فەتاح) سەرۆکی حکومەتی هەرێمی کوردستان و لێپرسراوی مەڵبەندی سلێمانی و وەزیری دادو ژمارەیەک لەوەزیرو بریکاری وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان و سەرۆکی شارەوانی سلێمانی و پارێزگاری سلێمانی و نوێنەری حیزب و لایەنە سیاسیەکانی کوردستان و عێراق و نوێنەرانی ڕێکخراوە پیشەیی و دیموکراتیەکان ئامادە بوون.

پاش دەقیقەیەک وەستان بۆگیانی پاکی شەهیدانی رزگاری کوردستان و شەهیدی مافپەروەر (حەمید بلباس)، بەرێز پارێزگاری سلێمانی وتاری بەخێرهاتنی میوانانی پێشکەش کردو پیرۆزبایی بەستنی کۆنگرەی چوارەمی لێکردن، پاشان وتاری دەستەی باڵای یەکێتیی مافپەروەرانی کوردستان خوێندرایەوەو، دواتر وتاری حکومەتی هەرێمی کوردستان لەلایەن بەرێز وەزیری دادەوە خوێندرایەوە، کە تیایدا پیرۆزبایی بەستنی کۆنگرەی کردو، ڕۆڵی مافپەروەرانی لەم قۆناغە چارەنوسسازەدا (کە قۆناغی نوسینەوەی دەستوری هەمیشەیی عێراقە)، بەرز نرخاند، لەکۆتایی وتەکەیدا هەموو هاوکاری و پشتیوانیەکی حکومەتی هەرێمی کوردستانی بۆ مافپەروەران دووپاتکردەوە.

پاشان لەلایەن دەستەی باڵای پێشووی یەکێتیی مافپەروەرانی کوردستانەوە، خەڵاتی ڕێزلێنان بەخشرایە دەستەی دامەزرێنەری یەکێتیی مافپەروەرانی کوردستان لەشاخ و، بەخوێندنەوەی چەند بروسکەیەکی پیرۆزبایی حیزب و ڕێکخراوەکان کۆتایی بەئاهەنگی کردنەوەی کۆنگرە هات.

لەدووەم دانیشتندا لیژنەی بەڕێوەبردن و سەرپەرشتیکردنی کۆنگرە هەڵبژێردراو، راپۆرتی بەشەکان خوێندرانەوە، هەر لەو دانیشتنەدا چەند لیژنەیەک بۆ گفتوگۆو هەڵسەنگاندنی راپۆرتەکان و دارشتنەوەی پەیرەو پرۆگرام پێکهێنران.

لەدانیشتنی سێهەمدا راپۆرتی لیژنەکان خوێندرانەوەو لەلایەن ئەندامانی کۆنگرەوە گفتوگۆی چڕوپڕی لەسەرکراو بەزۆرینەی دەنگی ئەندامانی کۆنگرە پەسەندکران و کۆمەڵێک پێشنیارو راسپاردەی گرنگ گەڵاڵەکران و جێبەجێکردنیان بەدەستەی باڵای داهاتووی ڕێکخراوەکە سپێردرا.

لەدانیشتنی چوارەمدا دەرگای خۆپاڵاوتن بۆ ئەندامانی تازەی دەستەی باڵا واڵاکراو ژمارەیەکی زۆر لەئەندامان خۆیان کاندیدکرد، پاشان لەکەش و هەوایەکی ئازادو دیموکراتیانەدا بەئامادەبوونی دادوەری سەرپەرشتیارو نوێنەری یاسایی پارێزگای سلێمانی پرۆسەی دەنگدان بەڕێوەچوو، دوای کۆتایهاتنی ماوەی یاسایی پرۆسەی دەنگدان، دەستکرا بەجیاکردنەوەی دەنگەکان و (٢١) مافپەروەر بۆ دەستەی باڵاو (٢) مافپەروەریش وەک ئەندامانی یەدەگ هەڵبژێردران کە ئەم بەڕێزانە بوون:■

ژ	ناوەکان	ژمارەی دەنگ
١	[illegible]	[illegible]
٢	[illegible]	[illegible]
٣	[illegible]	[illegible]
٤	[illegible]	[illegible]
٥	[illegible]	[illegible]
٦	[illegible]	[illegible]
٧	[illegible]	[illegible]
٨	[illegible]	[illegible]
٩	[illegible]	[illegible]
١٠	[illegible]	[illegible]
١١	[illegible]	[illegible]
١٢	[illegible]	[illegible]
١٣	[illegible]	[illegible]
١٤	[illegible]	[illegible]
١٥	[illegible]	[illegible]
١٦	[illegible]	[illegible]
١٧	[illegible]	[illegible]
١٨	[illegible]	[illegible]
١٩	[illegible]	[illegible]
٢٠	[illegible]	[illegible]
٢١	[illegible]	[illegible]
٢٢	[illegible]	[illegible]
٢٣	[illegible]	[illegible]

یەکێتی ئەوروپاو هەڵەی خۆ بەشدارکەران

هاشم صالح

و. محەمەد سالار

لەراستیدا هەتا چەند هەفتەیەکیش لەمەوبەر کەسێک نەبووە پێشنبینی ئەوە بکات کەدەستوری ئەوروپی رووبەرووی ئەو چارەنووسە رەشە دەبێتەوە. یەکەم لەلایەن فەرەنساوە، دووەم لەلایەن هۆڵنداوە، نەخێر کەسێک نەبووە بتوانێت گرەو لەسەر ئەو رەتکردنەوەیە بکات. لەلایەن دوو دەوڵەتەوە کەهەردووکیان دامەزرێنەری یەکێتی ئەوروپین، بەڵکو بەپێچەوانەوە تەواوی خەڵکی بەدڵنیاییەوە دەیانووت دەنگدان لەسەر دەستوور، وەک دەستکەوتێکە کەدەستکەوتبێت (تحصیل حاصل).

خۆ ئەگەر وەها نەبوایە ئەوە جاک شیراک ئەو سەرچڵییەی نەدەکرد، هەستێ بەوەی راپرسی بەگەڵ بکات. وەک ئاشکرایە شیراک کەخاوەنی زۆرینەی دەنگەو ئەو کاتە لەتەنها دانیشتنێکدا کێشەکە کۆتایی دەهات. لەراستیدا من لەم چەند رۆژەی رابردوودا، سەیری راو بۆچوونی رۆژنامەنوسان و روناکبیرانی ئەوروپام کرد دەربارەی ئەم رەتکردنەوەگەلییە نامۆ کوتوپڕە، بۆم دەرکەوت کەهەر هەموو غەمبارو داخ لەدڵن بۆ سنانتیرە کەمامۆستایە لەزانکۆی مەدرید.

هەروەک تیشکیش دەخاتە سەر ئەو شکستە راپرسییەی فەرەنسا کەزۆر نیگەرانی کردووە، بەم شێوەیە راڤەی دەکات: بۆ یەکەم جارە گەلە ئەوروپییەکان، کەچێژیان لەدابینکردن و مسۆگەرکردنی لایەنی تەندروستی و کۆمەڵایەتی کردبێت.

دواتر ئەوە نەماوە کەلەئەوروپادا کەسێک بەهۆی برسێتیەوە یان بەهۆی نەخۆشییەوە بمرێت، هەتا ئەگەر بێکاریش بێت، جا ئەم مافە نوێیانە کەئەوروپا دەستەبەری کردووە گوزارشتە لەو سەرکەوتنەی کەژیارو شارستانیەت بەدەستیان هێناوە بەسەر سەردەمەکانی هەژاری و برسێتی بەربەرییتدا. بەڵام کێشەکە لەوەدایە کەئەم گەلە ئەوروپیانەی بەو ئاستە گەورەو نایابە لەرووی مادییەتدا پێشکەوتون و لە (بەهەشتی پۆست مۆدێرنە)دا دەژین ئێستا زۆر خۆپەرستن و چونەتەوە ناخۆیان و لەوە دەترسن کەگەلەکانی دراوسێیان هێرش بکەنە سەریان بۆئەوەی ئەو بەهەشت و خۆشگوزەرانییەیان لەگەڵدا دابەش بکەن. دواتر ئەو دەنگدانەی کەلەفەرەنساو

ئائەمە هەر هەموو هۆکارەکانی ئەو رەتکردنەوەیە بووە، بێ زیادو بێ کەم. هەر ئەمەش هۆی (نەخێری) هۆڵندیەکان بوو. چونکە هۆڵندا ئەو وڵاتەیە کەبەگوێرەی دانیشتوانی خۆی ساڵانە گەورەترین بڕ بودجە دەدات بەیەکێتی ئەوروپا. لەراستیدا هۆڵندیەکان زۆر بێزارو دڵگرانن بەم بارودۆخە، یان بەم بەخشندەییە حاتەمییە کەحکومەتەکەیان دەیبەخشێت بەگەلەکانی تر.

بۆیە چیتر نایانەوێت ئەو برە دارایییە بدەن بەوگەلە ئەوروپییانەی کەدەیانەوێت لەسەرشانی ئەوان بەرز بنەوەو بێنە مەیدانەوە. بۆنمونە وەک گەلی سلۆبنی یان پۆڵۆنی یان هەنگاری یان قوبرسی... هتد. بەهەمان شێوە هەڵوێستی فەرەنسیەکانیش هەر هەمان هەڵوێستە، هەرچەند کەفەرەنسیەکان لەرووی بودجەی یەکێتیەکەوە هەروەک لایەنەکانی تر بەشداری دەکەن. لەراستیدا ئەگەر گەلێک هەبێت بەتەواوەتی مافی ئەوەی هەبێت کەیەکێتی ئەوروپا رەت بکاتەوە لەبەرئەوەی کەزۆری لەسەر دەکەوێت لەرووی دارایییەوە تەنها گەلی ئەڵمانییە، لەبەرئەوەی کەئەڵمانیایە ساڵانە بەدەیان ملیار یۆرۆ دەبەخشێت

چارەنوسێک کەئەو ئەوروپایە رووبەرووی بۆتەوە کەپێشتر بەهەنگاوی گەورەو چەسپاو رێگەی یەکخستن و یەکێتی و لێک نزیک کردنەوەی گەلەکانی گرتبووەبەر. لەسەر هەر هەموو ئاستەکان، ئابوری، سیاسی، کلتوری و هەتا دارایییش.

ئێمە کەچەندان ساڵە لەئەوروپا دەژین و جێگیر بووین زۆر سەرسامدەبووین بەوەی کەخەڵکی وای لێهاتبوو بەیەک شوناسنامە هاتووچۆی بیست و پێنج دەوڵەتی دەکردو بە ئارەزووی خۆی بەهەموویدا دەگەڕا، بەمەرجێک ئەو دەوڵەتانە لەرووی زمان و داب و نەریتەوە جیاواز بوون، ئەوەی لەمەش زیاتر جێگەی سەرسورماندنمان بوو ئەوەبوو کاتێک لەفەرەنساوە دەچووین بۆ ئەڵمانیا، یان بۆ هۆڵەندا، یان بۆ ئیتاڵیا... هتد. پێویستی نەدەکرد دراوەکەمان بگۆڕین، چونکە هەر هەمووی بووبوو بەیەک دراو نەک هەرئەوەندە، بەڵکو گەیشتبوە ئاستێک ململانێی لەگەڵ دۆلاردا دەکرد!

ئایا دەبێت ئەم خەونە جوانە بگۆڕێت و، وەک پەڵە هەورێکی هاوین کوتوپڕ برەوێتەوە؟ یا دەبێت ئەم خەونە جوانە لەسەر گابەردی نیرجسیەتی شوێنی گەلەکان وردو خاش بێت؟ ئەوانەی کەبروایان بەمەیە کەمینەی خەڵکن. چونکە لەراستیدا ئەو گەلانەی کەبەدرێژایی شەست ساڵی دوورودرێژ بەبەردەوامی تامو چێژی ئاشتییان کردووەو بەئاشتی و ئارامی ژیاون، ناکرێت بەرەو دواوە بگەرێنەوە، ناکرێت بچنەوە بۆ سەردەمی جەنگە جیهانیەکان، یا جەنگی ئەڵمانی و فەرەنسی یان فەرەنسی و ئینگلیزی... هتد.

ئەمە مەحاڵە، ئەو گەلانەی پێشکەوتون و شارستانییان بەخۆوە دیوە تازە ناگەرێنەوە دواوەو نابنەوە بەکێویی و بەربەری.لەراستیدا من لەو بروایەدام کەیەکێتی ئەوروپی هەڵدەوەشێتەوەو لێک دەپچرێت و هەرەس دێنێت، وەک ئەوەی کە هەر نەبووبێت.

دواتر ئەوەی لەم دواییەدا لەفەرەنساو هۆڵندا روویدا، تەنها کۆسپێکەو رەت دەبێت. دەکرێت بۆماوەیەک رێکردن بەرەو یەکێتی و یەکخستنی گەلەکانی ئەوروپا دوا بخات، بەڵام هەرگیزناتوانێت رێگە لەو رێکردنە بگرێت و بەیەکجاری بیوەستێنێت ئەمە بڕواو بۆچونی فەیلەسوفی ئیسپانی فیرناندۆ

هۆڵندا دژی دەستوری ئەوروپی درا، گوزارشت بوو دژ بەو فراوانکارییەی کەیەکێتی ئەوروپی لەم دواییەدا بەخۆوە بینی و دە دەوڵەتی تر لەئەوروپای ناوەراست و ئەوروپای رۆژهەڵات هاتە ناو یەکێتیەکەوە، بەڵێ ئەم دەنگدانەی دژی دەستور روویدا، گوزارشت بوو لەلایەن ئەوروپای رۆژئاوای دەوڵەمەندی ناز پەروەرەوە لەرەتکردنەوەی ئەوروپا کەگەلێکی تر کەبەدرێژایی پەنجا ساڵی دوورودرێژ لەژێر زەبروزەنگ و ئازارو ئەشکەنجەی شیوعیەکاندا ناڵاندویانە.

هەروەک ئەو دەنگدانە گوزراشتیشە لەو رەتکردنەوەیەیان، کەپێشتر نواندیان دژ بە قبوڵکردنی تورکیا لەیەکێتی ئەوروپادا نەک هەر رەتکردنەوەی تورکیا، بەڵکو بولغاریاو رۆمانیاش دەگرێتەوە کەهەتا ئێستا نەهاتونەتە ناو ئەو یەکێتیەوەو لەدواخستنی چوونە ناو بەهەشتی ئەو یەکێتیە دەوڵەمەندە دەترسن. لەوەیش دەترسن کەرێپێدانیان دوابخرێت بۆناو بەهەشتی ئەویەکێتیە دەوڵەمەندە کەتوشی خودپەرستی و چوونەوە ناو خودی خۆی بووە لەترسی خەڵکانی تر.

جا لەراستیدا بەپێی ئەم واتایە ئەم (نەخێرەی) دوایی ئێمەی عەرەبیش دەگرێتەوە، چ لەرێگەی تورکەوە بێت، یان لەرێگەی ئەو گەلانەی ترەوە بێت، کەوەک خۆمان هەژارن. بەڵێ، ئەم دەنکدانە دژ بەدەستوری ئەوروپی هێمای رەتکردنەوەی ئێمەیەو لەهەمان کاتدا ترسانیشە لەئێمە، جا یەکسانە ئێمە لەرۆژئاوای عەرەبی بین یان لەرۆژهەڵاتی بەرامبەر تورکیا. لەراستیدا ئێمە لەبەرئەم هۆیە هەستمان بەوە کردووە کەئەم رەتکردنەوەی دەستورە وەک لێدانێک وایە، کەئاراستەی ئێمە کرابێت، ئاشکرایە ئەوروپا دەیەوێت بەتەنها خۆیان چێژو تام لەبەهەشتی دوای نوێگەری وەربگرن و بەکامەرانی بژین، ئیتر خەڵکانی تر پشت گوێ بخەن و وەک کێویی و بەربەری سەیریان بکەن، هەروەک چۆن لەسەردەمە کۆنەکاندا ئەسینا کردویەتی بەرامبەر خەڵکی تر، یان وەک هەر دەوڵەمەندێک بەرامبەر هەر نەدارێک ئەنجامی بدا. لەراستیدا ئەوروپا دەیانەوێت پەرژینێکی درکاوی بەدەوری خۆیاندا بگێرن بۆئەوەی هیچ کەسێک نەتوانێت بچێتە ناو ئەو وڵاتانەیانەوە کەسیخناخن لەئازادی و خۆشی و کامەرانی چێژو تامی ژیان.

بە ئەوروپا، خۆ ئەگەر ئەڵمانیا نەبوایە ئەوە یەکێتی ئەوروپی نەیدەتوانی خۆی بگرێت.

هەرچەند ئەوەش راستە ئەگەر فەرەنسیەکان نەبونایە، ئەوە ئیسپانیاو پرتوگال نەیاندەتوانی بەئاسانی بچنە یەکێتی ئەوروپیەوە، هەروەها بەو شێوەیە کارئاسانیان بۆ نەدەکرا ئەو بڕە بودجە گەورەیەیان بۆ دابین بکرێت و لەژێر کەڵبەی فرانکۆو سالازارو دەقگەرایەتی مەسیحی و زۆری دەرەبەگایەتی و دادگای پشکنین (محاکم التفتیش) دەریان بێنێت و رزگاریان بکات. دواتر وەک ئاشکرایە فەرەنسا چاکەی گەورەی هەیە بەسەر ئیسپانیاوە، ئەوەبوو لەم دواییانەدا سەرۆک وەزیرانی ئیسپانیا (ساباتیرۆ) لەبەردەم چەندان لێپرسراوی گەورەدا دانی بەم راستیەدا نا.

لەراستیدا فەرەنسا بنەو پەناگەیەکی پتەو بوو، کەتێکۆشەرە ئیسپانیەکان پەنایان بۆ دەبرد لەسەردەمی حوکمرانی دوورودرێژی فرانکۆی ستەمکاردا. لەنێوان ئەو تێکۆشەرانەدا کەسایەتی بەناوبانگیان تیادا بوو کەکەمترینیان پاپلۆ بیکاسۆ نەبووە. هەر هەموویان لەفەرەنسادا ژیاون و بەبیرو هزرو رۆشنگەری فەرەنساو دروشمە شۆرشگێرییەکانی گۆش کراون و گەشەیان کردووە.

هەمیشە خەونیان بەوەوە بینیوە کەئیسپانیاش وەک فەرەنسا ببێتە گۆرەپانی دیموکراسی، لەراستیدا ئەوەبوو توانییان لەماوەی چارەکە سەدەیەکدا، ئەو خەونەیان بەدی بێنن. بۆ نمونە کاتێک فرانکۆ لەساڵی ١٩٧٥دا، مرد ئیسپانیاو میسر لەرووی پێشکەوتنەوە لەیەک ئاستدا بوون. بەڵام ئێستا کێ دەتوانێت بەراوورد لەنێوان میسرو ئیسپانیادا بکات؟ ئاشکرایە ئەگەر بەهۆی ئەو رێژنە ملیارانەوە نەبوایە کەیەکێتی ئەوروپا ئابووری ئیسپانیای پێ بەهێزو پتەو دەکرد، هەرگیز نەیدەتوانی بەخێراییە راپەرێت و لەسەر قاچی خۆی بوەستێت.

جا هەر لەبەر ئەوەیە کە ئیسپانیاش لە (نەخێری) فەرەنسیدا وادەبینێت کەلێدانێک ئاراستەیان دەکرێت، بەڵام بەشێوەیەکی گەراندنەوەو دوای بەسەرچوونی کاتی خۆی!.■

ژمارە ٩٦٨٦ (شرق الاوسط) ٥ حوزەیرانی ٢٠٠٥

١٦
له‌ پیرۆن
ئاوات ئه‌حمه‌د

پیرۆن

ئیپیكۆره‌س له‌ ساڵی ٣٤١ ی پێش زایینda، وابه‌ حه‌وت ساڵ دوای مردنی ئه‌فلاتون له‌ دورگه‌ی سامۆس له‌دایك بووه‌، هه‌ندێك ده‌ڵێن له‌ ئه‌سینا له‌دایكبووه‌و له‌ سامۆس مردووه‌. له‌كاتی مردنی ئه‌ره‌ستۆدا، ئه‌م ته‌مه‌نی ١٩ ساڵان بووه‌، سه‌ره‌نجام خۆشی دوای ناڵاندنێكی زۆر به‌ ده‌ستی به‌ردی گورچیله‌وه‌، كه‌ ئازارێكی زۆری داوه‌و ساڵانێكی زۆر پێوه‌ی تلاوه‌ته‌وه‌. له‌ ساڵی ٢٧١دا له‌ ئه‌سینا مردووه‌. له‌ سه‌ره‌مه‌رگدا به‌م وتانه‌ ماڵاوایی له‌ ئیدومانایۆسی قوتابی كردووه‌: "ئیمرۆ جوانترین رۆژی ژیانمه‌و كۆتاییه‌كه‌شیه‌تی. ئازاری میزه‌ڵدان وكوڵۆن ئه‌وپه‌ڕی ئه‌شكه‌نجه‌یان داوم. تۆ له‌ لاویتدا دڵسۆزی فه‌لسه‌فه‌و دڵسۆزی منیش بوویت، تكایه‌ ئاگات له‌ منداڵه‌كانی نیتۆدۆرۆس بێت".

باوكی یه‌كه‌مین مامۆستای بووه‌. دواتر ره‌وانه‌ی تایۆسی كردووه‌ تا لای نۆزیفانسی قوتابی دیموكریتۆس بخوێنێت، لای ئه‌م بیرۆكه‌ی ئه‌تۆمی خواستۆته‌وه‌ كه‌ دواتر ده‌بێت به‌ به‌شێكی گرنگ له‌ پێڕه‌وه‌ میتافیزیاییه‌كه‌ی.

ئیپیكۆره‌س قوتابخانه‌ی خۆی له‌ میتیلین و لامپساكۆس دامه‌زراندووه‌و دواتریش له‌ ده‌وروبه‌ری ساڵی ٣٠٦دا گوێزاویه‌ته‌وه‌ بۆ ئه‌سینا. له‌ ساڵی ٣٠٦دا قوتابخانه‌ی "باخچه‌"ی دامه‌زراندووه‌و ده‌ستی كردووه‌ به‌ وتنه‌وه‌ی بیروبۆچوونه‌كانی خۆی. په‌ره‌ی داوه‌ به‌ میتافیزیایه‌كی ماتریالیستانه‌، ئه‌پستمۆلۆژیایه‌كی ئه‌زمونی و ئێتیكێكی چێژگه‌رایانه‌ی دامه‌زراندووه‌. به‌لای ئیپیكۆره‌سه‌وه‌ گه‌ردوون له‌ ئه‌تۆم پێكهاتووه‌، كه‌ بریتین له‌ بچووكترین یه‌كه‌ی پێكهێنه‌ری ماده‌ كه‌ چیتر دابه‌شناكرێت بۆ یه‌كه‌ی بچووكتر، ئه‌م ئه‌تۆمانه‌ به‌ناو بۆشاییدا هاتوچۆ ده‌كه‌ن. له‌م تێڕوانینه‌وه‌ هه‌وڵیدا ته‌واوی دیارده‌ سروشتییه‌كان روون بكاته‌وه‌، تێڕوانینه‌ ئه‌فلاتونییه‌كه‌ی له‌مه‌ڕ بوونی فۆرمه‌كان و رۆحی نامادیی لای ئیپیكۆره‌س په‌سه‌ند نه‌بوو.

ئیپیكۆره‌س ده‌یووت خوداكان هیچ كاریگه‌رییه‌كیان له‌سه‌ر ژیانی مرۆڤ نیه‌. ئه‌مه‌ مانای ئه‌وه‌ نیه‌ باوه‌ڕی به‌ خوداكان نیه‌، به‌ڵكو پێی وابووكه‌ ئه‌وان هیچ كارێكیان به‌ سروشت و ژیانی مرۆڤ نیه‌، ئه‌وان دوور له‌ قووڵایی ئاسماندا ژیانێكی خۆش و كامه‌ران به‌سه‌ر ده‌به‌ن، ئه‌گه‌ر گوێ بده‌نه‌ كاروباری مرۆڤه‌كان، شادییه‌كه‌یان له‌ده‌ست ده‌چێت. هه‌ر له‌م تێڕوانینه‌وه‌ خوداپه‌رستی ده‌كرد بێ ئه‌وه‌ی چاوه‌ڕێی هیچ پاداشتێك بێت لێیان، به‌ڵكو وه‌ك بنچینه‌ی چێژو خۆشی بێسنوور رێزی لێده‌گرتن و نه‌وازشی بۆ ده‌كردن.

به‌ بۆچوونی ئیپیكۆره‌س ئامانجی هه‌موو كرده‌وه‌و ره‌فتاره‌كانی بوونه‌وه‌ران و مرۆڤ بریتیه‌ له‌ به‌ده‌ستهێنانی چێژ. زۆر ستایشی كامه‌رانی كردووه‌و هه‌میشه‌ عه‌وداڵی هێمنی و ئارامی بووه‌. له‌پاڵ ئه‌مه‌شدا پێیوابووكه‌ ته‌واوی زه‌مین له‌ ئازاردا ده‌ژی و هێزو تینی خۆی له‌ ئازاره‌وه‌ به‌ده‌ستده‌هێنێت. ئه‌و تێڕوانینه‌ی ده‌ڵێت ئیپیكۆره‌س و مرۆڤی ئیپیكۆره‌سی ژیانی خۆیان ته‌رخانده‌كه‌ن بۆ كه‌یف و سه‌فاو رابواردن، زیاتر تێڕوانینی دژه‌كانێتی كه‌ ویستوویانه‌ شۆره‌ته‌كه‌ی بشێوێنن، یاخود هی ئه‌و نوسه‌رانه‌ی دواتر كه‌ زۆر خراپ لێی حاڵیبوون. له‌ راستیدا ژیانی تایبه‌تی خۆی به‌وجۆره‌ نه‌بووه‌، ئه‌گه‌ر به‌ ته‌واوه‌تی پێچه‌وانه‌ نه‌بووبێت. له‌ نامه‌یه‌كیدا بۆ هاوڕێیه‌كی نوسیوێتی "كه‌مێك په‌نیری كیوتۆسم بۆ بنێره‌، بۆ ئه‌وه‌ی هه‌ركاتێك ویستم خواردنێكی چاك بخۆم، كه‌مێكی لێ تام بكه‌م". بانگه‌شه‌ی ئیپیكۆره‌س بۆ چێژو چێژوه‌رگرتن له‌ پێناوی چێژدا نه‌بووه‌ وه‌كو چه‌مكێكی په‌تی، به‌ڵكو بڕوای وابووه‌، خۆشی دونیایی له‌ خورافه‌و هزره‌ پڕووپووچه‌كان رزگارمان ده‌كات، ترس و له‌رزی خوداوه‌نده‌كان و شه‌یتانه‌كان و بیركردنه‌وه‌ له‌ جیهانی ژێره‌وه‌مان بیر ده‌باته‌وه‌و ئازادمان ده‌كات له‌و هه‌موو بێمانایییه‌ی باس له‌ نه‌هامه‌تییه‌كانی مرۆڤی ناو دۆزه‌خ و ئازارو ئه‌شكه‌نجه‌ به‌رگه‌نه‌گیراوه‌كانی ده‌كات. ئه‌و پێیوابووه‌ كه‌ بیركردنه‌وه‌ له‌و شته‌ بێبه‌هایانه‌ هۆی سه‌ره‌كی نه‌هامه‌تییه‌كانی مرۆڤه‌ له‌ دونیادا. ئیپیكۆره‌س پێی وایه‌ چێژ چاكه‌ی راسته‌قینه‌یه‌و بگره‌ تاكه‌ چاكه‌و نیكیشه‌، چونكه‌ بریتیه‌ له‌ لابرینه‌وه‌ی ئازار، دوای نه‌مانی ئازاریش چێژه‌كان فره‌چه‌شن و هه‌مه‌جۆرن. چێژی جه‌سته‌یی له‌ ته‌ندروستیدا ده‌گاته‌ لوتكه‌، لوتكه‌ی چێژی هزرییش بریتیه‌ له‌ رزگاربوون له‌ ترس و نیگه‌رانی ئیپیكۆره‌س نوسه‌رێكی به‌كارو فره‌ به‌رهه‌م بووه‌، وه‌لێ هیچكام له‌ نوسینه‌كانی به‌ده‌ستی ئێمه‌ نه‌گه‌یشتوون. هۆی ئه‌مه‌ش ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ بۆ ئه‌وه‌ی فه‌لسه‌فه‌ی مه‌سیحییه‌تی دواتر پێی وابوو نوسینه‌كانی پیپیكۆره‌س بێدینانه‌ن و له‌ناوی بردوون. دایۆجینێسی لایرتۆسی له‌ كتێبه‌ ده‌به‌رگییه‌كه‌ی خۆیدا له‌مه‌ڕ ژیانی فه‌یله‌سوفان سێ نامه‌ی ئیپیكۆره‌سی بۆ پاراستووین، كه‌ تا راده‌یه‌كی باش بۆچوون و بیركردنه‌وه‌ی ده‌خه‌نه‌ روو. نامه‌ی یه‌كه‌میان بۆ هیرۆدۆتۆسه‌و له‌وێدا پوخته‌ی میتافیزیاكه‌ی خۆی ده‌خاته‌ روو. پاشان نامه‌یه‌ك بۆ پیسۆكلێس و تێیدا باس له‌ ئێتیكی خۆی ده‌كات، هه‌روه‌ها باس له‌ پره‌نسیپه‌كانی پێڕه‌وه‌كه‌شی ده‌كات و ٤٠ وته‌شی تێدایه‌ كه‌ به‌ زۆریی باس له‌ مه‌سه‌له‌ ئێتیكییه‌كان ده‌كه‌ن.

یه‌كێك له‌ قوتابییه‌ خۆشه‌ویسته‌كانی قوتابخانه‌كه‌ی میتۆدۆرۆس بوو، وه‌لێ زوو مه‌رگ زه‌فه‌ری پێبردو ئیپیكۆره‌سیش هه‌موو بیستی مانگێك ئاهه‌نگی یادكردنه‌وه‌ی بۆ ده‌گێڕا، دوای مردنی خۆی قوتابییه‌كانی هه‌مان رۆژیان كرد به‌ رۆژی یاده‌وه‌ریی مامۆستاكه‌یان.

له‌به‌ر نه‌بوونی نوسینه‌ ره‌سه‌نه‌كانی ئیپیكۆره‌س له‌به‌رده‌ستدا، به‌ ناچاریی پشت ده‌به‌ستین به‌وانه‌ی باسیان لێوه‌ كردووه‌. دوو دانه‌ له‌ سه‌رچاوه‌ گرنگه‌كانی به‌رده‌ستمان لۆكریتۆسی شاعیری رۆمانی (٩٤-٥٥ پ.ز) و سیسیرۆنی سیاسه‌تمه‌داری رۆمانی (١٠٦-٤٣ پ.ز). لۆكریتۆس شاعیرێكی ئیپیكۆره‌سی بوو، شیعرێكی درێژی هه‌یه‌ به‌ ناونیشانی (ده‌رباره‌ی سروشتی شته‌كان) ئه‌م شیعره‌ له‌ كتێبێكی شه‌ش به‌رگیدا نوسراوه‌ته‌وه‌و باس له‌ میتافیزیای ئیپیكۆره‌سی ده‌كات. سیسیرۆن سه‌ر به‌ قوتابخانه‌ی گومانگه‌راكان بوو، چه‌ند تێزێكی نوسیوه‌ ده‌رباره‌ی پێڕه‌وه‌ فه‌لسه‌فییه‌ باو و ده‌ركه‌وتووه‌كان، یه‌كێك له‌ تێزه‌كانی ده‌رباره‌ی ئیپیكۆریزمه‌، به‌ڵام به‌ چاوێكی دوژمنانه‌و نه‌یارانه‌ سه‌یری كردووه‌، بۆیه‌ پێویسته‌ به‌ وریاییه‌وه‌ مامه‌ڵه‌ له‌گه‌ڵ تێزه‌كه‌یدا بكرێت.

وه‌ك باسمان كرد میتافیزیاكه‌ی ئیپیكۆره‌س له‌سه‌ر بنه‌مای ئه‌وه‌ دامه‌زراوه‌ كه‌ جیهان له‌ ئه‌تۆم پێكهاتووه‌، پێشیوابوو ئه‌و ئه‌تۆمانه‌ له‌ناو بۆشاییه‌كدا ده‌جوڵێن كه‌ ناوی نابوو "ڤۆید void" واته‌ بۆشایی. ته‌نه‌كان پێكهاته‌ی ئاوێته‌ن و له‌ ته‌نی بچووكتر پێكهاتوون كه‌ ده‌توانرێت دابه‌شبكرێن بۆ به‌شی بچووكترو ئه‌و به‌شانه‌ش دیسان دابه‌ش بكرێنه‌وه‌. دیاره‌ ناتوانرێت به‌شێوه‌یه‌كی ناكۆتا ئه‌م دابه‌شكردنه‌ به‌رده‌زام ببێتن له‌ ساتێكدا ده‌گه‌ینه‌ ته‌نێك كه‌ چیتر دابه‌ش ناكرێت، ئه‌و ته‌نه‌ی ناونا ئه‌تۆم، واته‌ "دابه‌شنه‌بوو". ئیپیكۆره‌س پێی وابوو كه‌ ئه‌گه‌ری ئه‌وه‌ شیاو نیه‌ شتێك له‌ نه‌بوونه‌وه‌ بێته‌ بوون. به‌ بڕوای ئه‌و گه‌ردوون سه‌ره‌تای نیه‌، هه‌میشه‌ هه‌ر هه‌بووه‌و هه‌ر ده‌شمێنێت. گه‌ردونی ئێمه‌ عه‌مباری كه‌ڵه‌كه‌بوونی ئه‌تۆمه‌كانه‌و به‌ پێچه‌وانه‌ی بۆچوونی ئه‌ره‌ستۆوه‌، پێیوایه‌ گه‌ردوون بێسنوره‌، ده‌ڵێت ئه‌گه‌ر سنوری هه‌بوایه‌، ئه‌وا ده‌مانتوانی بچینه‌ كۆتاییه‌كه‌ی و له‌وێوه‌ هه‌نگاوێك بنێین به‌ره‌و ده‌ره‌وه‌ی، ئه‌و شوێنه‌ی هه‌نگاوه‌كه‌ی لێداده‌نێیت، ئه‌وه‌ سنوری تازه‌یه‌تی، هه‌نگاوی دواتریش سنوره‌كه‌ی ده‌گۆڕێت، به‌مشێوه‌یه‌ مادام هه‌نگاوه‌كان كۆتاییان نایه‌ت، كه‌واته‌ سنوری گه‌ردونیش كۆتایی بۆ نیه‌.■

دیالێكتیكی مرۆڤ و كۆمه‌ڵ

دووباره‌ راڤه‌كردنی سۆسیۆلۆژیانه‌ی فرۆید

عقیل نوری محمد×

و، جه‌مال پیره‌

ماركیۆزه‌ به‌پێی بیرۆكه‌ی ململانێی نێوان پێداویستییه‌ غه‌ریزییه‌كانی مرۆڤ و خواسته‌كانی شارستانییه‌ت به‌م شێوه‌یه‌ راڤه‌ ده‌كات كه‌ پێداویستییه‌ ئه‌ندامییه‌كان بۆ تاك ملكه‌چ ده‌بێ و له‌سه‌ر بنه‌ماو پره‌نسیپی چێژی ئه‌و (id) ده‌وه‌ستێ به‌ره‌و ئامرازه‌كانی پێگه‌یشتنی كۆمه‌ڵایه‌تی كه‌ نوێنه‌رایه‌تی پره‌نسیپی حه‌قیقه‌تی واقیع ده‌كات، كه‌ تیایدا (من Ego و منی باڵا (Ego Super پێشده‌كه‌ون و به‌شێوه‌یه‌كی كاتی سه‌باره‌ت به‌ (من) له‌سه‌ر پێداویستییه‌ غه‌ریزییه‌كاندا كار ده‌كه‌ن و به‌ره‌و منی باڵا به‌رده‌وام ده‌بێ و هه‌رایه‌كی گه‌وره‌ له‌م ململانێیه‌ ناته‌واوه‌ ده‌رده‌چێ، كه‌ حاڵه‌تێكی گرژی ده‌داته‌ تاكی نوێ له‌ نێوان خۆی و كۆمه‌ڵداو تاكیش باجه‌ گرانه‌كه‌ی ده‌دات، وه‌ك به‌رپه‌رچدانه‌وه‌یه‌كی كرداره‌كییانه‌ بۆ ئه‌م راڤه‌كردنه‌ ره‌شبینانه‌یه‌ی هزری فرۆیدیزم هێڵێكی نوێ به‌ده‌ركه‌وت كه‌ ته‌ركیز ده‌خاته‌ سه‌ر دووباره‌ پێكهێنانی ئه‌م هزره‌ به‌شێوه‌یه‌كی گه‌شبینانه‌ تر، لێره‌دا ئه‌وه‌ی كه‌ فرۆیدیسته‌ نوێكان ده‌یخه‌نه‌ روو كۆمه‌ڵێك ناره‌زاییه‌ بۆ ئه‌م هزره‌، زیتلن به‌م شێوه‌یه‌ بۆ مان كورتده‌كاته‌وه‌ (من) رووبه‌رووی شارستانییه‌تێكی رووتی نه‌گۆڕ نابێته‌وه‌ به‌ڵكو رووبه‌رووی جیهانێكی گۆڕاوی مێژوویانه‌ ده‌بێته‌وه‌، به‌پێی ئه‌م حه‌قیقه‌ته‌ش بێ پره‌نسیپی حه‌قیقه‌تی واقیع پارێزگارو ته‌بریری ده‌بێت چونكه‌ نائاسایی به‌ره‌و زه‌روره‌ت ده‌گۆڕێت و ئه‌وه‌ی تایبه‌ت بێ به‌ فۆرمه‌كانی مێژوویی و كۆمه‌ڵایه‌تی دیاریكراو له‌ حه‌قیقه‌تی ده‌سێنێته‌وه‌(١) به‌م پێیه‌ فرۆیدیسته‌ نوێكان به‌ ئاماژه‌دان به‌ گه‌شه‌ی بارودۆخی رۆشنبیریی و شارستانیی كه‌ مرۆڤ له‌گه‌ڵیدا ده‌ژیی له‌ هه‌وڵی كه‌مكردنه‌وه‌ی پاڵه‌په‌ستۆی پێداویستییه‌ مرۆییه‌كان ده‌بن، یا به‌ مانایه‌كی تر هه‌وڵیكه‌ بۆ كه‌مكردنه‌وه‌ی تیژره‌وی ناكۆكییه‌كانی نێوان تاك و كۆمه‌ڵ كه‌ فرۆید لای خۆیه‌وه‌ بایه‌خێكی گه‌وره‌ی پێده‌داو دیققه‌تی ره‌خنه‌گرتنانه‌یشی له‌گه‌ڵدا بێ، كه‌چی به‌زه‌روره‌ت راستی ته‌عمیمی فرۆیدیزم هه‌ڵناوه‌شێنێته‌وه‌ تا كۆمه‌ڵ ده‌سه‌ڵاته‌كانی خۆی له‌ سه‌پاندنی رێككه‌وتنی كۆمه‌ڵایه‌تی تاك به‌كاردێنێ، كۆمه‌ڵ به‌پێی بۆچونی فرۆیدیزم به‌ زه‌روره‌تی چه‌پاندنی سروشتی غه‌ریزه‌یی مرۆڤ ره‌زامه‌نده‌، ره‌زامه‌نده‌ تا ره‌گه‌زی مرۆیی له‌ حاڵه‌تی رێككه‌وتن دا بێ و به‌دوایشیدا شارستانییه‌تی (چه‌پاندنی بنه‌ڕه‌تی) (پێگه‌یشتنی كۆمه‌ڵایه‌تی) به‌رده‌وام بێ،

ماركیۆزه‌ش جۆرێكی تری چه‌پاندن ده‌خاته‌ رووناوی ده‌نێت (چه‌پاندنی زێده‌) كه‌ گوزارشت له‌و كۆت و به‌ندانه‌ ده‌كات كه‌ كۆنترۆڵی كۆمه‌ڵایه‌تی ده‌یسه‌پێنێ، به‌مانایه‌كی دی (دیسپلینی كۆمه‌ڵایه‌تی) ئه‌مه‌ش واتای ئه‌وه‌ ده‌گه‌یه‌نێ كه‌ ئه‌وه‌ی له‌ چوارچێوه‌ی چه‌پاندنی بنه‌ڕه‌تییه‌وه‌ له‌ده‌ست ده‌چێ، ده‌كرێ به‌هۆی

فرۆید

چه‌پاندنی زێده‌ (دیسپلین) كۆنترۆڵبكرێ، ئه‌مه‌ش بۆ باوه‌ڕبوونی فرۆید به‌ سروشتی ئاژاوه‌گێڕیی و غه‌ریزه‌یی مرۆڤ ده‌گه‌ڕێته‌وه‌، كه‌ له‌گه‌ڵیه‌وه‌ گران ده‌بێ تا بتوانرێ كۆنترۆڵبكرێ به‌هۆی به‌كارهێنانی شێوازێكی پێگه‌یشتنی كۆمه‌ڵایه‌تی خۆی به‌ته‌نها. لێره‌دا چوونه‌ ناو سۆسیۆلۆژیا له‌لایه‌ن فرۆیده‌وه‌ وه‌ك مه‌سه‌له‌یه‌كی ئاشكرا داده‌نرێت تا وه‌كو ئاساییكردنه‌وه‌و دیسپلین دوو میحوه‌ری بنه‌ڕه‌تین له‌ تیۆری فرۆیدیزمدا. ئه‌و ئاراسته‌ سۆسیۆلۆژیانه‌ بۆ فرۆید سه‌رنجی كۆمه‌ڵناسانی بۆ لای خۆی راكێشا، له‌ نێویاندا سه‌رنجی بارسته‌ر كه‌ به‌ یه‌كێ له‌ گه‌وره‌ترین زانایانی بونیادی فه‌نكسیۆنی و هزری فرۆیدی له‌ دیراسه‌و توێژینه‌وه‌ كۆمه‌ڵایه‌تییه‌كاندا داده‌نرێت، بارسته‌ر توانی راو بۆچونه‌كانی فرۆید له‌ نه‌خشه‌كێشانی پرۆسه‌ی كارلێكگه‌ریی نێوان خودو ئه‌ویدیا (به‌ تاك، یان كۆ، یان كۆمه‌ڵ) به‌هۆی ئاماژه‌دان به‌ بیرۆكه‌ی پۆلینكردن كه‌ فرۆید بۆ كه‌سایه‌تی داناوه‌، بارسته‌ر له‌مه‌دا توانی سه‌ركه‌وتووانه‌ ته‌وزیفی بكات، ئه‌و له‌ بنه‌ڕه‌تدا (من) له‌ پرۆسه‌ی كارلێكه‌وه‌ له‌ نێو نه‌سه‌قی

كۆمه‌ڵایه‌تیدا ده‌ژمێرێ، به‌حوكمی پسپۆڕی خۆی به‌ دوو شێوه‌ په‌نجه‌ی خسته‌ سه‌ر كارلێكه‌كه‌، چونكه‌ بایه‌خه‌كه‌ی خۆی له‌سه‌ر پاڵپشتی نه‌سه‌قی كۆمه‌ڵایه‌تییه‌وه‌ دامه‌زرا بوو، له‌كاتێكدا ته‌ركیزه‌كه‌ی فرۆید له‌سه‌ر پاڵپشتی (من) دامه‌زرا بوو. بارسته‌ر منی باڵا با خودی باڵا به‌پێی بۆچونی خۆی وه‌ك خاڵی به‌یه‌كگه‌یشتن داده‌نێت له‌ پێكهێنانی نه‌سه‌قی كه‌سایه‌تی ویستراو له‌ رووی كۆمه‌ڵایه‌تییه‌وه‌، له‌ دۆزینه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی نێوان نه‌سه‌قی كۆمه‌ڵایه‌تی و رۆشنبیراندا، یان به‌ مانایه‌كی دی دۆزینه‌وه‌ی ئاستی گونجان و ته‌ریببوونی واقیعی (نه‌سه‌قی كۆمه‌ڵایه‌تی) (ره‌وشتی كۆمه‌ڵایه‌تی) و میسالی (نه‌سه‌قی رۆشنبیریی) (به‌هاو پێوه‌ره‌كان) هه‌روه‌ها بارسته‌ر ئاماژه‌ به‌وه‌ ده‌دات كه‌ ده‌كرێ پێیگه‌ی منی باڵا له‌ شێوه‌كانی په‌یوه‌ندی نێوان كه‌سایه‌تی و رۆشنبیریی بگات، چونكه‌ تا ئه‌و ئاسته‌ی پێكدێت له‌ سیمبۆل و به‌هاو پێوه‌ری بڕیار له‌ سه‌ر دراوی كۆمه‌ڵایه‌تیی كارلێكی مومكین بۆ ئاسته‌ مرۆییه‌كان دێنێ، ئه‌گه‌ر میتۆدی گه‌یشتن به‌ تاكه‌كانیش له‌ رێگه‌ی كه‌ناڵه‌كانی گه‌شه‌و پێگه‌یشتنی كۆمه‌ڵایه‌تییاندا جیاواز بێت. بارسته‌ر له‌گه‌ڵ فراوانبوونی مانای منی باڵا دایه‌ بۆ ئه‌وه‌ی سه‌رجه‌م پێكهاته‌ی رۆشنبیریی هاوبه‌شی نێو كه‌سایه‌تی بگرێته‌وه‌ به‌و پێیه‌ی كه‌ تیایدا به‌شێكی بنه‌ڕه‌تییه‌، ئه‌مه‌ش به‌ته‌نها له‌ ره‌گه‌زی پێوه‌ره‌ ئاكارییه‌كان نا كه‌ فرۆید جه‌غدی كردۆته‌ سه‌رو بارسته‌ریش وه‌ك ره‌گه‌زێكی بنه‌ڕه‌تی داناوه‌، به‌ڵكو ئه‌گه‌ر منی باڵا به‌ته‌نها له‌مه‌دا كورتبكرێته‌وه‌، حاڵه‌تێكی ته‌نگه‌تاوی دێنێته‌ ئاراوه‌، هه‌روه‌ك ئه‌وه‌یكه‌ فرۆید جه‌غد ده‌كاته‌ سه‌ر بایه‌خی دایك و باوك له‌ دارشتنی كه‌سایه‌تیدا، به‌ هه‌مان شێوه‌ بارسته‌ریش بایه‌خی به‌ پێگه‌ی ره‌مزی به‌خێوكه‌ری دایك و باوكانه‌ داناوه‌ له‌ پرۆسه‌ی گه‌شه‌ی كۆمه‌ڵایه‌تی مناڵدا. له‌كتێبه‌كه‌یدا (بونیادی كۆمه‌ڵایه‌تی كه‌سایه‌تی) بارسته‌ر بایه‌خێكی روونی داوه‌ به‌ ره‌مزی دایك و باوكانه‌و قۆناغه‌كانی سه‌ره‌تایی ژیانی مناڵ، ئه‌و قۆناغانه‌ی كه‌ فرۆید لێیه‌وه‌ پۆرتریتێك ده‌رده‌هێنێ كه‌ ده‌كرێ له‌ داهاتوو دا كه‌سایه‌تی له‌سه‌ر بونیاد بنرێت، به‌ڵام بارسته‌ر هاوهه‌نگاو له‌گه‌ڵ فرۆیدیسته‌ نوێكان بونیادی كه‌سایه‌تی به‌ته‌نها له‌ ساڵه‌كانی سه‌ره‌تادا نابینێته‌وه‌، له‌سه‌ر ئه‌مه‌ش ره‌خنه‌ له‌ فرۆید ده‌گرێ و پێیوایه‌ كه‌ كه‌سایه‌تی له‌ كۆی قۆناغه‌كانی ژیانی مرۆڤدا پێكدێت و قۆناغه‌كانی

مناڵیی و سه‌ره‌تاییش تیایدا رۆڵی سه‌ره‌كیی ده‌بینن. ئاساییه‌ پێمانوابێ كه‌ منی باڵا ده‌كرێ وه‌ك چاودێرێكی كۆمه‌ڵایه‌تی بێت كه‌ دێته‌ ناو خودی تاك به‌مه‌به‌ستی به‌رده‌وانێتی كارلێك و به‌رقه‌راری كۆمه‌ڵایه‌تیدا، له‌كاتی غیابی ئه‌و چاودێره‌دا (من) ده‌سته‌مۆیه‌كی ئاسان پێكدێنێ بۆ پاڵنه‌رو غه‌ریزه‌ مرۆییه‌كان كه‌ به‌رده‌وامانه‌ پاڵه‌په‌ستۆ ده‌خاته‌ سه‌ری، بۆ تێركردن و كه‌مكردنه‌وه‌ی تیژره‌وی گرژیی، بۆیه‌ هه‌ر ده‌بێ پاڵپشتێك هه‌بێ بۆ (من) تا له‌ رووبه‌ڕووبوونه‌وه‌ی غه‌ریزه‌و پاڵنه‌ره‌كانا كه‌ (ئه‌و) پێكدێنێ هاوكاری بێ. (منی باڵا) كارایانه‌ كار له‌سه‌ر پاڵپشتی (من) ده‌كات، ئه‌گه‌ر بۆی كرا به‌ هاوكاری ده‌ره‌وه‌ یا (واقیعی كۆمه‌ڵایه‌تیی) مرۆڤ به‌ته‌نیا خۆی هه‌ڵس وكه‌وتی نامۆو دوور له‌ هه‌موو ره‌هه‌ندێكی كه‌سایه‌تییه‌كه‌ی خۆی به‌رانبه‌ر خه‌ڵك ئه‌نجام ده‌دات، ئه‌مه‌ش له‌به‌ر ئه‌وه‌یه‌ كه‌ هه‌ڵسوكه‌وتی تاك زۆربه‌ی جار له‌ به‌رژه‌وه‌ندی ئه‌وه‌یكه‌ ئه‌ویدی ده‌یخوازێت دایه‌ له‌ پرۆسه‌ی كارلێك و زێده‌تر

منی باڵاو ئاماده‌یی كۆمه‌ڵایه‌تی ئه‌وی دی له‌ پێناو رێگه‌گرتن له‌ نغرۆبوونی مرۆڤ له‌ نێو نا كۆمه‌ڵایه‌تیبووندا كۆ ده‌بنه‌وه‌، به‌بێ ئه‌وه‌ی بنه‌ماو به‌هاكان بشكێنن

بوونی ده‌سه‌ڵاتی (من)دا له‌و كاتانه‌ی كه‌ هه‌ڵوێستی كارلێكه‌كه‌ به‌ سیمبۆلێكی گرنگی وه‌ك دایك و باوك یا زانایه‌كی ئایینییه‌وه‌ پشتئه‌ستوور ده‌بێ. ئاساییبوونه‌وه‌ی كۆمه‌ڵایه‌تیی به‌ گشتی كار له‌سه‌ر چه‌سپاندنی منی باڵا ده‌كات له‌سه‌ر شێوه‌ی چاره‌سه‌ری میسالییه‌ت تا رێگه‌ له‌ حاڵه‌تی پێكدادان له‌گه‌ڵ كۆمه‌ڵ بگرێ یا له‌گه‌ڵ پێشێلكردنی بنه‌ما كۆمه‌ڵایه‌تییه‌كان، بگره‌ منی باڵا ناچار ده‌كات كه‌ وه‌ك دابڕاوێكی كارلێك و به‌زه‌روره‌ت رووه‌و میسالییه‌تیش بێ، دواتر من و منی باڵاو ئاماده‌یی كۆمه‌ڵایه‌تی ئه‌وی دی له‌ پێناو رێگه‌گرتن له‌ نغرۆبوونی مرۆڤ له‌ نێو نا كۆمه‌ڵایه‌تیبووندا كۆ ده‌بنه‌وه‌، به‌بێ ئه‌وه‌ی بنه‌ماو به‌هاكان بشكێنن، دوای ئه‌ویش حاڵه‌تێكی هاوسه‌نگی ناته‌واو له‌ نێوان مرۆڤ و كۆمه‌ڵ له‌دایكده‌بێ، ئه‌وه‌ی ده‌مێنێته‌وه‌ ده‌ستێكی درێژه‌ بۆ كۆمه‌ڵ له‌ دیاریكردنی ئاراسته‌ی په‌یوه‌ندیی و ناوكۆییه‌كه‌یدا.

په‌راوێز

١.توێژه‌رێكی عێراقی دانیشتووی مالیزیایه‌.

٦.ارفنج زایتلن، النظریه المعاصره فی علم الاجتماع، ترجمه محمد عوده و اخرون، الكویتي ١٩٨١، ص ٤١٠■ سه‌رچاوه‌: له‌ ئینته‌رنێته‌وه‌

زه‌وی گڕگرتوو

و. بزورگ محه‌مه‌د

دومینیك دوفیلبان كه‌وه‌زیری ناوخۆیی فه‌ره‌نسا بوو، ئێستا پۆستی سه‌رۆك وه‌زیرانی فه‌ره‌نسای وه‌رگرتووه‌، ئه‌م كه‌سایه‌تییه‌ سیاسه‌ت مه‌داره‌ له‌هه‌مان كاتدا شاعیرو بیرمه‌ندێكی هه‌ڵكه‌وتوی ئه‌م سه‌رده‌مه‌یه‌و بلیمه‌ته‌و زۆر به‌فراوانی شاره‌زاو ئاگاداری ته‌واوی ئه‌و هزرو فه‌لسه‌فانه‌یه‌ كه‌ له‌لوتكه‌دان و له‌ رۆژئاواو رۆژهه‌ڵاتدا بوونه‌ته‌ ته‌وه‌ری وت وویژو لێكۆڵینه‌وه‌، جێگای خۆیه‌تی ئاماژه‌ به‌وه‌ بده‌ین كه‌كۆمه‌ڵێك شیعری نوێی به‌چاپ گه‌یه‌نراوه‌ له‌ژێر ناونیشانی "زه‌وی گڕگرتوو"دا.

شایانی باسه‌ دوفیلبان جه‌ختی له‌سه‌ر ئه‌وه‌ ده‌كرد كه‌وای پێخۆشه‌ له‌لایه‌ن شاعیری گه‌وره‌ی جیهانییه‌وه‌ ئه‌دۆنیس وه‌ربگیڕدرێ بۆ سه‌ر زمانی عه‌ره‌بی و له‌چاپیش بدرێ و بڵاوبێته‌وه‌ به‌ر له‌وه‌ی به‌زمانی فه‌ره‌نسی په‌خش بكرێ، جا پیشانگه‌ی كتێبی فه‌ره‌نسی له‌ به‌یروت بۆنه‌یه‌كی گونجاو بوو بۆ ئه‌و كتێبه‌ كه‌ (ده‌زگای چاپ و په‌خشی النهار) بڵاوی كردووه‌، دومینیك دوفیلبان له‌ پێشه‌كییه‌كه‌یدا نوسی:

"ئه‌م كتێبه‌ به‌فه‌ره‌نسی نوسراوه‌، به‌زمانی عه‌ره‌بی بڵاوده‌بێته‌وه‌.

ئه‌مه‌ هێماو نیشانه‌ی ئه‌م سه‌رده‌مه‌یه‌، ره‌گه‌كانی ئه‌م كتێبه‌ به‌زه‌وییه‌كی نزیكدا رۆده‌چن و بڵاوده‌بنه‌وه‌ هه‌روه‌ك له‌دڵێكدا ره‌گ داده‌كوتن كه‌شه‌قبووبێ و له‌م رۆژه‌دا چاره‌نوسی جیهان تیایدا خه‌ریك و سه‌رقاڵ بێت..كه‌وابوو ئه‌م په‌ڕانه‌ له‌ پێناوی چه‌ند شاییه‌كی تردایه‌".

كۆپله‌ (١)

گێژه‌لۆكه‌

بیره‌وه‌رییه‌كی مۆركراو
له‌كه‌مۆڵه‌ی فه‌خفوریدا
دورگه‌ گه‌لێكی بچووك و خه‌وزڕاو
بێدار بازبازێنیانه‌ له‌نێوان
كۆمه‌ڵێك كانیاودا
مانگێكی بۆش
هێمای ره‌تكردنه‌وه‌و
یاخی بوونه‌
دوو ده‌ست له‌ژێر رێژنه‌ی گوله‌دا
ملكه‌چیی رۆژیان هه‌ڵگرتووه‌
له‌قه‌راخی لێوه‌كاندا
هاوارێكی سیخناخ له‌ڕقی
كۆتكراو به‌كاغه‌ز
به‌ته‌وژم هه‌ڵده‌چێت و
نركه‌ی دێت.

(٢)

سڵاو له‌ده‌ریا

به‌بێ ته‌مه‌ن
كۆمه‌ڵێك ئاڵای پچڕپچڕ
پێش كۆچ ده‌كه‌ون
قسه‌ له‌برینێكی گه‌یودا
هه‌ڵده‌قوڵێ
له‌ژێر شه‌پۆله‌ خامۆشه‌كاندا
سوفی و كافر وه‌ك دوو هاوڕێ
رێده‌كه‌ن
به‌سنگێكی كراوه‌وه‌
وه‌ك عاره‌بانه‌ گه‌لێكی
سیخناخ

(٣)

راو

له‌سه‌ر سه‌ره‌و لێژییه‌ به‌ردینه‌كه‌
هه‌ڵۆكان پێش بركێیانه‌
به‌ربه‌ره‌كانی
خه‌وزڕان ده‌كه‌ن
روته‌و سالوك و گۆڕ هه‌ڵكه‌نه‌كان
پرش و بڵاو بوونه‌ته‌وه‌
كه‌ناره‌ بێده‌نگه‌كان له‌ژێر تاقه‌ چاوه‌كه‌دا
پێشوازی له‌هاوڕێ
به‌د به‌خته‌كانمان ده‌كه‌ن
كاتێك سه‌گه‌لی راو تێپه‌ڕ ده‌بن
دڵ هێدی ده‌بێت
دڵه‌ كونه‌كه‌

(٤)

شانۆی سێبه‌ر

تیشكگاكانی شانۆكه‌
ره‌نگیان هه‌ڵبزڕكاوه‌
وتارگه‌لێكی به‌ساڵاچوو
وشه‌كان و ده‌سته‌كان
به‌رز ده‌بنه‌وه‌
هه‌تا ده‌گه‌نه‌ چه‌قۆی
قه‌ناره‌كه‌
مه‌ڵبه‌ندی روانگه‌كه‌ گڕده‌گرێ
به‌ڵگه‌ گه‌لێكی ئاماده‌
له‌سه‌ر كه‌ناره‌كه‌ی تره‌
نۆكه‌نده‌كه‌ فراوان ده‌بێت
ره‌نگی زه‌وییه‌كی مردوی
په‌ڕیوه‌ته‌ سه‌ر
قه‌پاڵی به‌ندیخانه‌كه‌
پوكایه‌وه‌و هه‌ڵده‌وه‌رێ.■

له‌ مجله‌ الجیل - المجلد ٢٦ - ژماره‌: ٦ حزیران یونیو ٢٠٠٥.

laparakan.qxd 6/12/2005 12:24 PM Page 8

سارتەر؛ ڕۆحی بوونگەرایی سەدەی بیستەم

(مرۆڤ ئازادە، بەڵکو مرۆڤ بریتییە لەئازادی)

(سارتەر)

ئارام سدیق

بوونگەرایی وەکو یەکێک لەڕێچکەکانی فەلسەفە مێژوویەکی دێرینی هەیەو سەرەتای بوونگەرایی بۆ ئەوکاتە دەگەڕێتەوە کاتێک کەکیرکە گۆڕ شۆڕشی دژی هیگڵ بەرپا کردو پرسیاری لەبوونی مرۆڤ و چۆنێتیەکەی کرد، پاش ئەمەش فەیلەسوفانی دواتر زیاتر پەرەیان بەم پرسیارەداو هەوڵی دۆزینەوەی تەفسیری نوێیان دەدا بۆی‌و نمونەی باڵای ئەو فەیلەسوفانەیەو پاشان (هۆسێرل‌و دیکارت‌و نیتشە) کەم تا زۆر لەهەوڵی پرسیاری لەو چەشنەدا بوون‌و لە نوسینەکانیاندا گرنگیەکی تایبەتیان بەخستنەڕووی فەلسەفەی بوونگەرایی داوە، دواتر لەسەدەی بیستدا سارتەر وەکو نوێنەری بوونگەرایی نوێ خۆی ناساندو بەرگرییەکی زۆری لەفەلسەفەی بوونگەرایی‌و بوونگەراکان کردو توانی لەکورتە چیرۆکی (دیوار) و ڕۆمانی (هێڵنج)دا کرۆکی بوونگەرایی‌و بیرەکانی فەلسەفەی خۆی بخاتەڕوو و بەمەش بووە ڕۆحی فەلسەفەی بوونگەرایی سەدەی بیستەم‌و وەکو ناوێکی دیاری ئەم فەلسەفەیە مایەوە، هەروەها نابێت ئەوەشمان لەبیر بچێت کەسارتەر کەزۆرێک لەبیرەکانی لەژێر کاریگەرییەکی زۆری هایدگەردا بوو ئەویش لەژێر کاریگەری نیتچەدا بوو.

دەکرێت لێرەوە قسە لەسەر کتێبی گیرفانی (بوونگەرایی، فەلسەفەیەکی مرۆڤگەرایە)ی جان پۆڵ سارتەر بکەین، ئەم کتێبە جیا لەوەی کۆمەڵێ وتاری فەلسەفەی بونگەراییە، بەڵام لەهەمان کاتدا بەرگرینامەیەکە لەبوونگەرکان‌و فەلسەفەی نوخبە نییە، بەڵکو فەلسەفەیەکی جەماوەرییەو پێویستە هەموو خەڵکی لێی تێبگەن‌و بەفەلسەفەی خۆیانی بزانن، هەر ئەم رایەشە کەسارتەر دێنێتە سەر شەقام‌و دەیەوێ لەوێوە فەلسەفەکەی بگەیەنێتە ناو هەموو خەڵک، بەڵام سارتەر ڕوویەکی میللی تایبەتی هەیەو کەسایەتی خۆی وەکو فەیلەسوفێک وێنا کردوو، کەئەوەش وایلێکردووە وێنەیەکی پوختی بوونگەرایی بێت، وەک بڵێیت لەئەودا نەبێت، نانوێنرێت. چەندین ڕێبازی کۆمەڵایەتی لەئاست نزمدا سەریان هەڵداو خۆیان خستە پاڵ بوونگەراییەوەو شەپۆلەکانیان بۆ سارتەر دەگەڕاندەوە لەگەڵ ئەوەشدا کە سارتەر لەو هەرا داهێنراوانەوە دووربوو کە کەوتبوونە نێو هەندێک لەیانەکانی پاریسەوە بۆ ماوەیەک کەکورت نەبوو، ئەو هەرایە جۆرێک لە "تا"ی کۆمەڵی پێکهێنا کەوەخت بوو بەتەواوی ئاکاری گەنجەکان وێران بکات، ئەو ڕەشەبایە تا ئێستاش بەشێوەیەکی جیدی هەڕەشەیان لێدەکات.

سارتەر لەسەرەتای وەڵامدانەوەی مارکسیەکاندا دەڵێت، سەرەتا دەبێ ئەوان بزانن بوونگەرایی چییە؟ بوونگەرایی تیۆرێیەکە کەمتر ناو زاراوەو دڵڕەقترەو تەنها ڕوو لەفەیلەسوفانی پسپۆڕەکانی کاروباری بیرو فیکر دەکات، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا پێناسەکردنی گەلێک ئاسانەو دووجۆر لەبوونگەرایی هەیە: ئەوەی کێشەکە کەمێک ئاڵۆز دەکات ئەوەیە دوو جۆر لەفەیلەسوفانی بوونگەرایی هەن یەکەمیان مەسیحیەکانن، لەوانەش هەردوو فەیلەسوفی کاسۆلیکی "کارل یاسپیرس‌و جبریل مارسیل"، دووەمیان بێباوەڕەکانن وەکو هایدگەرو سارتەر چەند بیریارێکی دیکەی فەرەنسی بەڵام ئەو شتەی لەنێوان هەردوو جۆرەکەدا هاوبەشە ئەوەیە کەهەموو دەڵێن: بوون پێش بنەڕەتە، چییەتی کەوتووە، واتە پێویستە ئێمە لەخودگەرایی مرۆییەوە دەست پێبکەین، کەواتە کرۆکی فەلسەفەی سارتەر کەپێمان دەڵێت بوون پێش بنەڕەت چیەتی کەوتووە، لێرەدا چییەتی سەرجەم ئەو چۆنایەتیانەیە کەشتێکی پێدەناسرێ سەرجەم ئەو ئامرازانەیە کەبوویەکی پێدروست دەکرێت، لەبەرئەوەی بوونی ئەو شتە لەبەردەممدا بوونێکی دیاریکراوە، هەروەها ڕوانگەشم بۆ جیهان ڕوانگەیەکی تەکنیکییەو بەرهەم پێش بوون کەوتووە، تاقە بوونەوەرێک هەیە.

کە بەلایەنی کەمەوە بوونەکەی پێش چییەتی کەوتووە، بوونەوەرێک پێش ئەوەی بتوانین پێناسی بکەین لەبووندایە ئەو بوونەوەرەش "مرۆڤ"ە، یان وەکو هایدگەر دەڵێت "واقیعی مرۆییە"، هەروەها سەبارەت بەبوون هایدگەر دەڵێت: بوون لەهیچەوە (یاخود لەعەدەمەوە) هەڵدەقوڵێت‌و مرۆڤ لەخودی خۆیدا بوونەوەرێکەو فڕێدراوەتەوە جیهانەوە هیچ شتێک لەچارەنوسی ئەودا هێندەی مەرگ ئاشکرا نییە مرۆڤ ئەو بوونەوەرەیە کەژیانی تێکەڵ‌و لکاوە بەهیچ‌و عەدەمەوە، عەدەمێک تەفسیر ناکرێت، بزرو ونی نێو عەدەمێکی دیکەش کەشی ناکرێتەوەو شیکردنەوەی لەوەی یەکەمیان سەختترە.

سارتەر سەبارەت بەکەسایەتی بیریاری بوونگەرایی دەڵێت، بیریاری بوونگەرایی بڕوای بەسۆز نییە هەرگیز بیر لەوەش ناکاتەوە کەسۆزی بەجۆش تەوژمێکی وێرانکارەو هەر دەبێت مرۆڤ دووچاری کردەوەیەکی دیاریکراو بکاتەوەو دواتر ببێتە بەهانەو پاساوێک بۆی، بەڵکو بەپێچەوانەوە، فەیلەسوفی بوونگەرا لەو بڕوایەدایە، مرۆڤ بەرامبەر ئارەزووەکانی خۆی بەرپرسیارەو توانای پشتبەستنی بەو ئاماژانەوە نییە کەئاڕاستەکەی نیشان دەدات، بگرە مرۆڤ ئەم ئاماژانە بەپێی خواستی خۆی لێکدەداتەوە لەبەرئەوە، مرۆڤ کاتێک لەهەموو پاڵپشتی‌و هاریکارییەک دادەماڵرێت، لەهەموو ساتێکدا ئەوە بەسەریدا دەسەپێنرێت کەمرۆڤ ئافەریدە (داهێنان) بکات، هەروەها سەبارەت بەهەڵهاتنی مرۆڤ لەواقیعی مرۆیی پێیوایە کەهیچ واقیعێک لەدەرەوەی کاردا نییە، بگرە لەوە زیاتریش دەڕوات‌و دەڵێت: مرۆڤ لەپڕۆژەی بوونێک زیاتر کەخۆی وێنای دەکات‌و، بگرە بوونیشی نییە، یان دەڵێت مرۆڤ لەزنجیرە پڕۆژەیەک زیاتر نییەو خۆی کۆکراوەو ڕێکخەرەکەیەتی، هەر ئەویش کۆی ئەو پەیوەندیانەیە کەدەیڕەخسێنێت، بۆیە ناتوانین بوونگەرایی بەفەلسەفەی بێدەنگی (خامۆش) و تێڕامان ناوزەند بکەن، لەبەرئەوەی مرۆڤ بەکارکردن دەناسرێتەوە، هەروەها بوونگەرایی دیدەنیگایەکی ڕەشبینی نییە. لەبەرئەوەی چارەنووسی مرۆڤ دەخاتە نێو دەستی مرۆڤەوەو، بەو جۆرەش لەزۆربەی تیۆرییەکان ڕوونبین‌وگەشبین ترە، پاشان بوونگەرایی هەوڵێک نییە تەگەرە خستنە هیممەتی مرۆڤەوە لەکارکردندا، لەبەرئەوەی هیچ هیوایەک لەمرۆڤدا بەدی ناکات، تەنها لەخودی کارەکەیدا نەبێت، کارکردن تاکە شتێکە کەبواری ژیان بۆ مرۆڤ دەڕەخسێنێت، کەواتە ئێمەو، لەسەر ئەم ئاستە، لەبەردەم ئاکاری کارکردن‌و پابەند بووندایین بوونگەریی لەلایەکی دیکەوە.

تاکە تیۆرییەکی کەم وێنەیە (ناوازەیە) کەشکۆمەندی‌و کەرامەت بەمرۆڤ دەبەخشێت‌و نایکاتە شتێک لەشتەکان. هەموو تێڕوانینێکی ماتەریالی ئەوەی لێ پەیدا دەبێت کە، مرۆڤ بەشتێک لەشتەکانی جیهان دادەنێت بەڵام ئەو شتەی کەناگۆڕێت، پێویستی بوونی مرۆڤە لەجیهاندا، بوونی لەکارکردنیدا لەگەڵ کەسانی دی، بوونێک کەکۆتاییەکەی مردنە، کەواتە هەموو پڕۆژەیەک، هەرچەندێکیش تاکگەرا بێت، خاوەنی بەهایەکی گەردوونییە.

ئەوەی بوونگەراییش دەیەوێت بیخاتەڕوو، بریتییە لەو پەیوەندییەی کە لەنێوان سیفەتی ڕەهای پابەندبوونی ئازاد - دایە، کەبەهۆیەوە مرۆڤ خۆی دەهێنێتە دی، جیاوازی نییە لەنێوان ئەوەی مرۆڤ لەسەر شێوەیەکی ئازاد - دا بێت یان لەنێوان ئەوەی پڕۆژەی بونێکە، یان بوونێکە کە بۆ چییەتی مرۆڤ هەڵبژێردراوە، یاخود بوونەوەرێکی ڕەها بێت هەروەها جیاوازی نییە لەنێوان ئەوەی مرۆڤ بوونێکی ڕەها یان دیاریکراوی هەبێ، بەشێوەیەکی کاتی لەشوێنێکدا، واتە لەمێژوودا دیاریکراو بێت، یاخود لەنێو ئەوەی بابەتێکی گەردوونیی بێت بۆ تێگگەیشتن لەلایەکی ترەوە سارتەر لەمەڕ بوونگەرایی‌و ئازادی دەنوسێت، مرۆڤ ئازادە، بەڵکو مرۆڤ بریتییە لەئازادی، تێبینی ئەوە دەکەین کەئازادیمان تەواو بەئازادی کەسانی دیکەوە بەستراوە، هەروەکو چۆن ئازادی کەسانی دیکەش بەئازادی ئێمەوە بەستراوەتەوە بوونەوەرێکە، بوونەکەی پێش چییەتییەکەی خۆی کەوتووەو، لەبارودۆخە جیاوازەکانی توانای لەوە زیاتر نییە کەداخوازی ئازادی خۆی بێت.

بەشی کۆتایی ئەم کتێبە تەرخانە بۆ گفتوگۆیەکی سارتەرو یەکێک لەمارکسیەکان، سارتەر دیسان ئاوا پێناسەی بوونگەرایی دەکات، فەلسەفەی بوونگەرایی شتێک نییە بەنووسین بسەپێنرێت، بەڵکو باوەڕێکە و پێویستە لەپێناویدا خۆبەخت بکەین، لەبەرئەوەش کەبوونگەرایی فەسەفەی پابەندبوونە، ئەرکێکی سەرشانمانە کەبەوردی بیخەینەڕووی ئەو کەسانەی لەبارەی سیاسەتەوە، یان لەبارەی (ئاکار/ مۆڕاڵ)ەوە وتوێژیان لەگەڵدا دەکەن بوونگەرایی دەیەوێ ببێ بەفەلسەفەی پابەند بوون.

ەبۆچوونی ئێمە سروشتی مرۆیەی، بوونی نییە، بۆیە بەلامانەوە گرنگە لەنێو مێژوویەکی بەردەوام گۆڕدراودا پارێزگاری لەژمارەیەکی باشی پرەنسیپە گەردوونیەکان بکەین، کەبوارمان پێدەدات هەر ڕووداوێکی مێژووی لێکبدەینەوە، بێگومان ئەمەش تێگەیشتنێکی باشی سەردەمەکەت بەسەردا دەسەپێنێت، کە ئەو ڕووداوە مێژووییەی تیایدا بەئەنجام گەیەنراوە، بەم جۆرە ئێمە کۆکین لەسەر ئەوەی سروشتی مرۆیی بوونی نییە، ئەمەش مانای ئەوە دەبەخشێت، هەموو سەردەمێک یاسای دیالیکتیکی خۆی هەیە کە بەگوێرەی ئەو یاسایانە گەشە دەکات‌و مرۆڤیش بەستراوەتەوە نەک بەسروشتی مرۆییەوە، بەڵکو یەسەردەمەکەیەوە.

دواجار دەتوانین بڵێین سارتەر بەرگریکارێکی مەزنی بوونگەرایی و زیندووکەرەوەی ڕۆحی فەلسەفەی بوونگەرایی سەدەی بیستەم بوو و دەورێکی زۆری لەپێشخستن‌و ناساندنی زیاتری ئەم فەلسەفەیەدا هەبوو، ئەم کتێبەش دەروازەیەکی بەسودە بۆ ئاشنابوونی زیاتری ڕوانینەکانی سارتەر بۆ بوونگەرایی بەخوێنەری کوردو شایانی دەستخۆشی کردنە لەوەرگێڕ (ڕۆشنا ئەحمەد ڕەسوڵ) کە لەعەرەبییەوە کردوویەتیە کوردی (حەمەی ئەحمەد ڕەسوڵ) کەئەرکی پێداچوونەوەی لەئەستۆ گرتووەو دەزگای چاپ‌و پەخشی سەردەمیش کە ئەرکی چاپ کردنیان لەئەستۆ گرتووە.■

بوونگەرایی هەوڵێک نییە تەگەرە خستنە هیممەتی مرۆڤەوە لەکارکردندا، لەبەرئەوەی هیچ هیوایەک لەمرۆڤدا بەدی ناکات، تەنها لەخودی کارەکەیدا نەبێت، کارکردن تاکە شتێکە کەبواری ژیان بۆ مرۆڤ دەڕەخسێنێت، کەواتە ئێمەو، لەسەر ئەم ئاستە، لەبەردەم ئاکاری کارکردن‌و پابەند بووندایین

بیریاری بوونگەرایی بڕوای بەسۆز نییە هەرگیز بیر لەوەش ناکاتەوە کەسۆزی بەجۆش تەوژمێکی وێرانکارەو هەر دەبێت مرۆڤ دووچاری کردەوەیەکی دیاریکراو بکاتەوەو دواتر ببێتە بەهانەو پاساوێک بۆی، بەڵکو بەپێچەوانەوە، فەیلەسوفی بوونگەرا لەو بڕوایەدایە، مرۆڤ بەرامبەر ئارەزووەکانی خۆی بەرپرسیارەو توانای پشتبەستنی بەو ئاماژانەوە نییە کەئاڕاستەکەی نیشان دەدات

نووسین لە خامۆشی

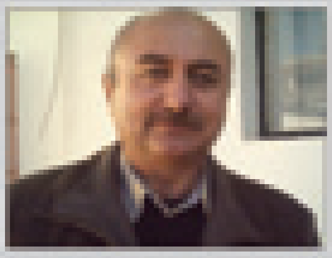

چەند ساڵێکە تێبینی دیاردەیەکی نائاسایی دەکەم لەهەڵبژاردنی خوێندنەوەو جۆری شیعردا.. دیاردەیەکی سەیرە ئەگەر بەچاوی ئومێد سەیری پێشخستنی زەوق‌و دیدی خوێنەر بۆ شیعر بکەین. سەیریش نییە چونکە هەرچی کەناڵی ڕاگەیاندن‌و قوتابخانەو پەیمانگەو زانکۆ هەن چەسپاندویانەو هەوڵی زیاتر چەسپاندنی دەدەن. تێبینی ئەوە دەکەم شیعری نزار قەبانی دەکرێت بەکوردی‌و چاپ دەکرێت‌و فۆتۆ دەکرێتەوەو دەساودەس دەکات. کتێبخانەکان چاپی جۆراوجۆری دەهێنن‌و دەفرۆشرێن‌و دەخوێندرێنەوە. زۆرجار دیوانی نزار بەدەست کچ‌و کوری کۆلیژو پەیمانگەکانەوە دەبینم وەک شتێکی پیرۆز لەجانتاکانیاندا هەڵیدەگرن. بۆ نمونە زۆر لە قوتابیانی پەیمانگە هاتون‌و پرسیاریان دەربارەی شیعری نزار قەبانی ئاراستە کردووم مانای وشەیان لێپرسیوم، بەڵام ڕۆژێک دەربارەی ئەدۆنیس، بەدر شاکر، یوسف الخال، انسی الحاج، توفیق صایغ، خلیل حاوی... پرسیارێک بکات..

نزارو ئەدۆنیس یا نزارو یوسف الخال دوو نمونەو دوو ڕەوتی جیاوازی شیعری عەرەبین. یەکەمیان لەسەر ئاستێکی باوو ئاسایی خوێنەری ئاسایی‌و باوی هەیە، دووەمیشیان (ئەدۆنیس یا یوسف الخال یا انسی الحاج) خوێنەریان ئاسایی نییەو پاڵاوتەیە (نخبە).

نزار جەماوەرو خوێنەری زۆرترە، بەڵام لەسەر ئاستی چینی باڵای ڕۆشنبیران، بەتایبەتی نێوەندە ئەدەبی‌و ڕەخنەییەکە، گرنگی (ئەدۆنیس‌و انسی الحاج)ی نییە.

بگرە بەگوێرەی بۆچوونە جوانەکەی ڕەخنەگری سعودی بەتوانا (عەبدوڵڵا ئەلغەزامی) دکتاتۆرێکەو جەماوەری عەرەب دروستیان کردووە. ئەگەر جەماوەرو زەوقی باوی نەبوایە، دروست نەدەبوو. بەم پێیە نێوەندی ڕۆشنبیری کەسی وەک ئەدۆنیس دروست دەکات، یاخود کەسی وەک انسی‌و شەوقی ئەبو شەقرا.

بەڵێ جەماوەرو دەزگاو قوتابخانەو زانکۆ کەسانی وەک نزارو شیعرەکانی لەزەینی نەوەکاندا دەچەسپێنن.

کەناڵەکانی ڕاگەیاندن ڕۆڵێکی زۆریان هەیە لەبایەخدان بەشیعری نزار. هەروا تەلەفیزیۆنە، ڕادیۆیە، کەناڵە ئاسمانییە شەوو ڕۆژ شیعرەکانی بەگۆرانی‌و بێگۆرانییەوە چەند بارە دەکەنەوە. هەروا قوتابخانەو زانکۆیە ڕەوتێکی لەو چەشنەی شیعری نزار لەبیرگەی خوێندکاردا دەچەسپێنن، بەڵام هیچ گرنگیەکی وەها بەئەدەبی ماغوت یا ئەدۆنیس یا یوسف الخال نادەن، بگرە زۆرجار راوبۆچونیشیان بێ نرخ دەکەن.

من بۆخۆم ڕێگە لەکەس ناگرم چ شیعرێک دەخوێنێتەوە، بەڵام لام چاکە هەوڵی وەرگێرانی جۆرە ئەدەبێک بدەین‌و بەخوێنەری کوردی ئاشنا بکەین کەرۆڵ ببینێت لەدەربازبوون لەزەوقی باوو دیدی سواوو شێوازی دەربرینی ڕاستەوخۆ.. ماقول نییە لەهەوڵدابین بۆ بردنی هەموو بوارەکانی ژیان بەئاراستەی نوێبونەوەدا، بەڵام دیدو بۆچوونێکی باومان هەبێت لە هەڵبژاردنی شیعردا.. دەڵێین فلان کۆمەڵەی ڕۆشنبیری مۆدێرنە، بەڵام دەبینین تا سەر ئێسقان لەگەڵ شیعرو ئەدەبی باودایە.. ئەمەمان لەسەردەمی حوجرەو دیوەخانەکانەوە بۆ ماوەتەوە. هەر لەکۆنەوە لەو جێگەو کۆڕو کۆبونەوانەدا ئەدەبێک هەبووە سەرخراوەو ئەدەبێکیش هەبووە پەراوێزخراوە. لەو جێگەیانەدا ئەدەبێک هەبووە باسی جوانیی جەستەی ئافرەتی کردووە، بەڵام ناخی ئافرەت‌و بۆچوونی ئافرەتی پەراوێزخستووە.

واتە، لەگەڵ ڕەوت‌و دیدی گشتی کۆمەڵدا ڕۆشنبیریی نێرینەی بەسەر جەستەی ئافرەتدا لەشێوەی لێکچونێکی ڕەوانبێژیدا زاڵکردووە. یا ئەدەب‌و شیعری سەر بەچینی باڵای کۆمەڵیان لەمێژوودا بەگرنگ زانیوەو شەوو ڕۆژ وتویانەتەوەو دووبارەیان کردۆتەوەو خەڵکیان بۆ کۆکردۆتەوەو لەزەین‌و دەرونیاندا چەسپاندویانە. بۆ نمونە لەو شوێنانەدا بایەخێکی ئێجگار زۆریان بەڕۆستەم‌و زۆراب‌و چەندین بەهێزی تر داوە باسی گورزو هێزو بازو دەسەڵاتیان کردوون، واتە بەوتنەوەو گێڕانەوەو مەجلیس بەستن ئەدەبی بەهێزان‌و دەسەڵاتدارانیان مەزنکردووەو لەمێشکی نەوە دوای نەوەدا نەخشاندویانە، بەڵام ئەدەبێکی تری جیا لەم جۆرە هەبووە پەراوێزخراوە هەندێک جار قەدەغەیش کراوە.

لەسەردەمی عەبباسیدا، لەپاڵ ئەدەبی ئەبونەواسدا کەپڕە لە ستایشکردنی دیاردەی مادی، یا لە پاڵ ئەدەبی زۆربەی شاعیراندا کەلێوانلێوە لەستایشی خەلیفەو میرو سەرکردەکان، ئەدەبێک هەبووە پڕ بووە لەناڵەی هەژاران‌و کڵۆڵان‌و چەوساوەکان، بەڵام هەمیشە پەراوێزخراوە، نەوتراوەتەوە، تالەبیری خەڵک بچێتەوە. نمونەیشیان زۆرە. ئەو غەدرە تا ئێستاش هاتووە، چونکە ئەم چەشنە ئەدەبە تائێستاش ناخرێتە پرۆگرامی خوێندنی زانکۆو پەیمانگەو قوتابخانەکانەوە.

ئەدەبی نزار سوکایەتیکردنێکی زۆری تیادایە بەئافرەتان، هەرچەندە ئافرەتان زۆریان ستایشی دەکەن. پڕە لەو وێنانەی کەئافرەت بەشتی ڕازاوە دەشوبهێنێت، یا لای ئەو بونەوەرێکی بەستەزمان‌و بێزمانەو پیاو لەزەت لەچرنوکدانی دەبینێت، ئەی باشە مانای (قصائد متوحشە) چی دەگەیەنێت کە ناونیشانی دیوانێکێتی‌و تاحاڵەتی کەوڵکردن ئافرەت بەقەپگرتن کەوڵدەکات؟ من دیاردەی خوێندنەوەی ئەدەبی نزار بەو عەشقەوە بەباش نازانم. نەک لەبەر خۆسەپاندن، بەڵکو بەرێگرێکی دەزانم لەڕێگەی ناسینی نمونەی گەشترو چاکترو نوێتردا. بایەخدانی ئێمە بەنزار بەندکردنی دیدی خەڵکە لەچوارچێوەیەکی تەسکدا.■

laparakan.qxd 6/12/2005 12:24 PM Page 9

سەرنجێک لە پرسەو.. هێزی خەنجەر وەشێن لە ژیان

نەبەز محەمەد

"سوننەتیەکان بەسەرنج لەمەرگ و گوناه بیر لەژیان دەکەنەوە"

-رامین جهان بەگلو-

-١-

ئەگەر لەدوای ڕێنیسانس، مرۆڤی ڕۆژئاوایی لەبابەتی گوناهەوە دەگۆڕێ بۆ بابەتی داهێنان، لەوێناکراوێکی گوناەکارەوە دەگۆڕێ بۆ وێناکەرێکی داهێنەر، ئەگەر مرۆڤی ڕۆژئاوایی بەچەکی عەقڵ گەڕێتی لەسروشت ڕکێفی دێتە دەست و وەردەچەرخێ بۆ عەقڵ ڕکێفی و بیرکردنەوە دەکاتە سەرمەشقی ژیان، ئەوا بێگومان مرۆڤی ڕۆژئاوایی بێ ئاگا نەبوو لەهەموو ئەو ترس و تاریکیەش کەوەکو جاڵجاڵۆکە بەردەمی دەتەنی و ڕێی پێدەگرت و لایەنگرانی ئەم هەڵوێستی عەقڵ گەراییە بەکوشتن و سوتاندن و چاو هەڵکۆڵین و.. هتد نەجات بدات، واتە مرۆڤی ڕۆژئاوایی ئەوەی لەبەرچاو بووکە ئەوکەسەی بانگەشەی عەقڵ سەرداری دەکرد هەرگیز نەدەکرا پەرست گەراو سوننەت گەراکان بەکوشتن و سوتاندنیش لێی خۆش بن و دەس لەعەزابدانی هەڵگرن بەڵام ئەوەی ئەو بوێرییەی بەمرۆڤی نوێی ڕۆژئاوا دەبەخشی ئەو لۆژیکە ڕۆشنگەرییە بوو کەمرۆڤی ڕۆژئاوایی هاندا ئیتر ڕازی نەبێت (کتێبێک لەباتی ئەو بیر بکاتەوەو .. سەرکردەیەک لەباتی ئەو هەموو بڕیارێک بدات) ئەم لۆژیکەی ڕۆشنگەریش یەکەمین ئەرکی بەگژاچونەوەی ئەو کەمتەرخەمی و تەمەڵی و خۆ تەسلیم کردنە بوو کەئاین و لەپاڵیشیدا فەلسەفەی کلاسیک دەستی هەبوو تێیدا بۆ دۆخێکی وەهای مرۆڤایەتی کەمرۆڤەکان لەپێناوی پشوویەکی درۆزنانەی دەرونی و ڕۆحیدا جەستەو توانای خۆیان شل کردبوو، بەدەربڕینێکی تر یەکەمین ئەرکی ڕۆشنگەری هەڵوێست وەرگرتنێکی هزری بوو لەو دۆخە لەتەسلیم بون و کەمتەرخەمی چونکە وەکو (کانت) دەڵێت یەکێک لەدروشمەکانی ڕۆشنگەری ئەوە بووکە "مرۆڤ دەبێ ئەوەندە ئازا بێت بتوانێت بیر بکاتەوە" کەواتە یەکەمین خاڵی وەرچەرخانیش لەڕێنیسانسدا بیرکردنەوە بوو.

-٢-

بەڵام ئەوەی جێگەی داخەو، جێی سەرنج و سەرسوڕمانیشە ئەوەیە، لەم ئازادییە ناسەقامگیرەی ئێستای کوردستاندا کەبەشێوەیەک لەشێوەکان وێنەیەک لەو ڕێنیسانسەی پێوە دیارە (ئەگەر وێنەیەکی تەڵخیش بێت) کەچی دروشمە ڕۆشنگەریەکان لای ئێمە نەک پراکتیزە ناکرێن بەڵکو هەندێک ڕەوت و لایەنی ئاینی و تەنانەت عەلمانی و ناسیونالیزمیش دەست بەکارن دژ بەریتم و ئەو ئەجێنداو خواستانەی مۆدێرنێتە دەیهێنێت و هەڵگرییەتی لەمانا بابەتیەکانیدا، ڕەنگە ئەم حوکمە لەسەر ڕوپەری ڕۆژنامەو دیوە ڕوکەش و زاهیرەکاندا زۆر ڕاست نەبێت بەڵام لەناواخنی دیاردەو نۆرمە کۆمەڵایەتیەکاندا بەئاسانی هەست پێدەکرێت و تاڕادەیەک نەوەی نوێی دڵ تەنگ و هەراسان کردووە هەربۆیە پێویستە سۆسیۆلۆژیانە تێڕوانین و هەڵوێستی لەسەر وەربگرین، ئەوەی من لێرەدا دەمەوێت بەکورتی لەسەری بوەستم و هەڵوێستەی لەڕوودا بکەم تێگەیشتنی دەق گرتوی کلتوری ئێمەیە لەچەمکی مەرگ و وێناکردن و بۆ ڕوانینی تاکی ئێمەیە وەک کائینێکی گوناهکارو هەڵگەڕاوەو دەرچوو لەڕاستە شەقام و لادەر لەنۆرمە کۆمەڵایەتیەکەی و بێ وەفاو خوونەگرتوو بەڕێبازو ئایدیای باووباپیرانی خۆیەوە، ڕەنگە قسەکردن لەسەر ئەوە کەتائێستا زۆر لەئەخلاق پەرست و نەریت گەراکان لەزۆر ڕۆژنامەو دەزگای ڕاگەیاندنەوە تا دەگاتە مینبەری مزگەوتەکان و هەندێک لەمامۆستای قوتابخانەکانیش کە بەچاوێکی ناشیرین و بوغز ئامێزەوە وێنای گەنجان و نەوەی ئێستا دەکەن و بەئاشکرا سوکایەتی بەئازادی و حەزو ویست و مەیلی ناسک و جوانی گەنجانەیان دەکەن، قسەکردنێکی کەم بڕست و تاڕادەیەکیش دووبارە بێت بەڵام بۆئەوەی قوڵتر و ریشەیی تر لەم کێشە بدوێین بەڕای من دەبێت هەرچی زیاتر سەرنج و تێگەیشتنمان لەسەر "مەرگ" چڕ کەینەوە بۆئەوەی مەیلی ژیان دۆستی و واقعی ئیستاتیکانەی (بون) بەهێزتر بکەین، ئەمەش بەلێکترازان لەسەرنج و دنیا بینی ئەو دیدگایەی کۆمەڵی کوردی ئێمە وەک هەرکۆمەڵێکی سوننەتی تر، کە بۆ ژیان و مەرگ هەیەتی، کە بەرهەمی دیدێکی کەمتەرخەم و تەسلیم خوازەو نایەوێت ئەو ریسکە عەقڵ خوازانەیە بکات کەمرۆڤی ئەوروپی کردی بەبێ ئەوەی خۆی ناچاری خەڵەتاندنی ژیری و عەقڵ ڕکێفیش بکاتەوە!!.

باشترین شوێن و لەبارترین کاتیش، کاتی پرسەو تەعزیەخانەکانە، کە هێزە ئاینییەکان پێناسە ڕەشەکانیان بۆ مردن و ژیان بڕێسنەوەو ناشیرینترین هێرشی تیا بکەنە سەر ژیان، ئەگەرچی ئەوان لەڕادیۆو (TV) یەکانیانەوە هەرگیز دریخیان نەکردووە بەڵام هیچ کاتێک بەقەدەر وەختی سەرقەبران و لەحزەی پرسەگرتن و شین و شەپۆڕی ماڵی مردووان دەرونە شپرزەکانی تاکی ئێمە ئامادەی وەرگرتنی ئەو جۆرە بیرو پێناسە کوێرانەی ئەوان نیە

ئاخر بەبێ ئەم جۆرە لەخوێندنەوەو هەڵوێستەکردن، من چەندە ژیان گەراو عەقڵ گەراو بون گەرا بم ناتوانم لەوگرێ سایکۆلۆژییانە ڕزگار بم کەمرۆڤێکی دووفاق هەیەتی وەک ئەوەی داریوش شایەگان بەمرۆڤی بەرزەخی ناوی دەبات، مرۆڤێک نەئەمیانەو نە ئەویان، واتە نە ژیان گەرایەو نەقیامەت گەرا، نەسکۆلارەو نەسوننەتی، نەعەقڵانیەو نەعارف، بۆیە منێک کەهەر ژیان شک دەبەم، ناتوانم وەکو زیندویەکی ڕاستەقینە بژیم، ناتوانم حورمەتی ئەو بەهایانە بگرم کەژیان هەیەتی یان پێویستی پێیەتی، لێرەوە ئەوکەلەپێناوی بەهەشت و حۆری سپی و سۆڵ و ئیمتیازەکانی تریدا سڵ لەهیچ تاوان و کوشتنێک ناکاتەوەو منیش بەبێ ڕەوشت و هەڵگەڕاوەو بێ وەفا ناوزەد دەکات و بەمەش مافی ئەوە بەخۆی دەدات ژیان لەمن بسێنێتەوەو لەمسەریشەوە من کە لەغەمی ژیان و ئازادی و بونێکی جوانتردام ناتوانم بەڕاستی وەکو ژیان ژیانێکی شایستەو جیاواز لەو بژیم، واتە چۆن ئەو ناجیاوازییەو هاو وێنەیەی ژیان لەگەڵ ئەودا دێڵێت بکەم، کەژیان هەمیشە بۆ من بەرتەنگو بۆ ئەویش هەمیشە ساحەی تەراتێن و کوشتن و بەرفراوانیش بێ، ئەو کەژیانی بۆ کوشتن و من ژیانم بۆ ئازادی دەوێ، ئەو کەژیانی بۆ مەرگ و من کەژیانم بۆ ژیان دەوێت، بەڵام ئەم جیاوازییە چۆن بخەینە بارێکی واقیعیەوەو لەخودی ژیاندا بەرجەستەی بکەین وا کەژیان بۆ ژیان دۆستیان و مەرگ بۆ مەرگ دۆستان بێت، یانی لانی کەم ژیان بەحەقی خۆی ببینین و بەرەوی بدەینێ و مەرگیش وەکو خۆی هەڵسەنگێنین، لای من تاقە ڕێگا لەم پێناوەدا ئەوەیە کەڕاو سەرنجمان لەسەر "مەرگ" ڕاست کەینەوە، چونکە بەبێ ڕاست کردنەوەی سەرنجمان لەسەر مەرگ ناتوانین ژیان بەحەقی خۆی ببینین، بۆ ئەم مەبەستەش من دەمهەوێت دیاردەی پرسە گرتن "تعذیة" لەبەرچاو بگرم تا بزانین کەلتور گەراو دین گەراو عەلمانیە ناعەلمانیەکان چۆن ڕۆژانە لەیان مزگەوت و شوێن و پەنای ماڵانەوە نامەسئولانە فرسەت لەزیندوەکانمان دەهێنن و هێرشی نابەجێ دەکەنە سەر ژیان و هەر حەزو ویستێکی ئێمە کەهەبێت بۆ ژیان.

"پرسە" گرتن لەکلتوری ئێمەدا وەکو دیاردەیەکی پێویست و باو هەتا ئێستا ماوەتەوەو هەرگیز ناشکرێت لایەنی پۆزەتیڤی ئەو لەڕووی ڕۆحی و پەیوەندی کۆمەڵایەتیەوە فەرامۆش بکەین، ئاینی ئیسلام لەناوەڕۆکدا لەگەڵ پرسە گرتن و کۆڕی ماتەمینی و ڕەشپۆشی و دڵتەنگیدا نیە بۆ مردوو، ئەمە نەک لەبەرئەوەی پرسەگرتن لەڕووی مادییەوە زەرەر بەخاوەنی مردوو دەگەیەنێت یان زۆرجار کەسوکاری مردووەکە لەمیوانداری و خزمەتکردن و بەپێوە وەستان بێزار دەبن و لەولاشەوە لەئیشوکاری تایبەتی خۆیان دادەبڕێن "کە ئەمەش ڕەنگە کاریگەری خراپ بکاتە سەر لایەنی ئابوری بژێوی ژیانیان، نا، بەڵکو لەبەرئەوەی لەجەوهەردا ئاین ڕوانینێکی تری بۆژیان و بون و مردن هەیە، لەدیدی ئایندا ئەم ژیانە هیچ نیەو ئێرە واتە سەرزەوی شوێنی ژیانی ڕاستەقینە نیەو لێرە مرۆڤ لەژێر حوکمی غەریزەو عەقڵ دایەو ناتوانێ دەس بەڕاستیە ڕەهاکانی ڕۆحی خۆیەوە بگرێ و بەردەوام دەبێ ململانێی شەیتان بکات بۆیە بەردەوام سەرزەوی و ژیانی ئەم دنیایە هەر ناخۆش و تاوان و کاوکلارییە، لەم دیدەوە ژیان لەسەر زەوی ژیانێکی نارەسەن و بێ بەهایەو مرۆڤ بەڕێگای مردندا دەتوانێت بگاتە شوێنی "حەق" کەژیانی ئەو دنیاو دوا ڕۆژە کەژیانێکی هەتا هەتاییە. ئەم دیدە لەجەوهەری ئاینە سامیەکاندا بەتایبەت ئاینی ئیسلام دیدێکی بێ وەفایە بۆ ژیان و بۆ زەوی دیدێکە ئەم ژیانە بەهەند ناگرێت و وەلائیەتی بۆژیان و شوێنێکی ترهەیەو پێوایە ئێرە شوێنی تاقیکردنەوەیە، بۆیە جگە لەکۆسپ و تەگەرەو ناخۆشی و سەرەنجام مردن، هیچ ئەنجامێکی تری نیە. ئەم دیدو تێڕوانینە نێگەتیڤە بۆ ژیان لەهەر وەرچەرخانێکی مێژوویدا مادام خاوەنی هێزێکی کۆمەڵایەتی و سیاسی خۆشیەتی دەشێ چاوەڕوانی هەر ئەگەرێکی ترسناکی لێ بکەین هەروەکو لەواقیعی ئێستای عێراق و کوردستاندا بەنێوی جیهاد دەیبینینەوە، ئەم دیدە نێگەتیڤە لەبنەڕەتدا دیدێکی ژیان و دۆست و بون خواز نیە بەڵکە دیدێکە پشت لەژیان، پشت لەئازادی، ئەنتی ئیستاتیکای (بون) ئەنتی خۆشەویستی و پەیوەندی سەربەستانەی مرۆڤ، لەم دیدگاو ڕوانینەوە داهێنان و دەسکەوتە مەزنەکانی شارستانیەتە جیاجیاکانی مرۆڤایەتیش هیچ بەهایەکیان نیە مادام مرۆڤ بەرەو (دنیاگەری و دڵ پەیوەستی بەحەزو چێژو ئارەزوو)وە دەبات، ئەو مانشێتەی سەرەوە "سونەتیەکان، بەسەرنج لەمەرگ و گوناه بیر لەژیان دەکەنەوە" قسەی ڕامین جیهان بەگلووە لەڕاڤەی وتەیەکی بەناوبانگی "ئالکوین" کە لەسەدەی هەشتەمی میلادیدا دەڵێت: "مرۆڤ شتێک نیە بێجگە لەکۆیلەی مەرگ، وەکو مۆمێک لەبەر بادا". شتێکی ئاشکرایە سوننەتیەکان، دین گەراکان، هیچ چەکێک شک نابەن هێندەی چەمکی "مەرگ" کاریگەر بێت دژ بەمەیلی ئیستاتیکا نەی بون و ژیان دۆستی و دینا گەڕی، ئایەتی (کل نفس ژائقة الموت) هەمیشە لەسەر زمانیانە من لەبیرمە، ئەوکاتە خوێندکاری چواری سەرەتایی بوم مامۆستاکەی حوجرەم هەمیشە دەیگوت "دەبێت هەموو شەوێ بیر لەمردن بکەنەوە، دەبێت هەمیشە مردنمان لەبیر بێت، مردن باشترین وانەیە بۆئێمە ئەوە بزانن، ئەگەر مردن، باشترین کەست، خۆشەویستەکانت هەموویان گڵت بەسەرا دەکەن"!! ئەم وانە غەمناک و ترسناک و تۆقێنەرە، هەتا ئێستا لەحوجرەکاندا لەسوچ و پەناو ژێرزەمینی ماڵاندا بەزۆرترین منداڵان دەگوترێتەوە، بێئەوەی حکومەت هەڵوێستی لەڕودا وەرگرێت، نەک هەر ئەوە کەحکومەت لەسەر ئەم دیدو دەستە ڕەشە بۆ ژیان هەڵوێست وەرناگرێت، بەڵکە زۆرجار گوێبیستی ئەوە بوین کە ژیاننامەی سیاسیەک یان نوسەرێکی کورد دەخوێنرێتەوە یان لەتەلیتێکسی (tv) یەکانەوە نیشان دەدرێت لەجیاتی شانازی بەبەرهەم و نوسینە ژیان دۆستەکانیەوە، خاڵی سەرەکی و شانازی ئەوەیە کەلەبنامەڵەیەکی ئاینی و ئاین پەروەر بووە!!

ئەگەر ڕاکشاوەتر قسە بکەم ئەبێ بڵێم سیاسەتی حزبە عەلمانی و ناسیۆنالیستەکانی ئێمە هێشتا لەئاستی لۆژیکی پارانەوەو منەت هەڵگرتنی حزبە ئیسلامیەکاندایە هەتا دژ بەدوژی کێشە نەتەوایەتیەکەمان نەوەستنەوە، ئیشکردن بەم لۆژیک و دبلۆماسیەتەش نەک ناتوانی خەیاڵی لای ئامانجە ڕۆشنگەرییەکان بێت، بەڵکە شانێکی دەچێتە کارەوە لەسەر کوتکردن و سەدکردنی ئەو گرو کلپەی لەهەناوی کۆمەڵی کوردیدا پەنگی خواردوتەوەو ئەمەش لەدەرفەتی گۆڕانە بچوکەکاندا دەشێت خۆی بەدەربخات یان بەدوای لەحزەی تەقینەی خۆیدا بگەڕێت، کەواتە هێزە ناسیۆنالیست و (دۆست عەلمانی)ە کانی ئێمە نەک ناتوانێت بەدیدو باوەڕێکی تێروتۆخی ڕۆشنگەرییەوە کار بۆ پێناسە نوێ و گۆڕانە کۆمەڵایەتیەکان و چەمکە گشتییەکان بکات بەڵکە ئاگایانە یان نائاگایانە ڕاستەوخۆیان ناڕاستەوخۆ جۆرێک دژایەتی هەیە لەگەڵ تازەبونەوەیەکی ڕاستەقینەدا هەڵبەت لەبوارە مەیدانی و کردەیی و ئەخلاقیەکاندا زیاتر نەک شێوازە ڕوکەش و دەرەکیەکان، لێرەوە زۆرترین دەرفەت هەیە بۆ دین گەراو هێزە ئاینییەکان تا کوشندەتر پێناسە سوننەتیەکانیان بڕێسنەوە بەتایبەت لەمەڕ مەرگ و چەمکی ژیان کەبەڕای من ئەمە خەمناکترین دەردێکە کەدەرون و عەقڵ و هزری تاکی ئێمەی زەرد هەڵگەڕاندووە، باشترین شوێن و لەبارترین کاتیش، کاتی پرسەو تەعزیە خانەکانەو.. هتد کە هێزە ئاینییەکان پێناسە ڕەشەکانیان بۆ مردن و ژیان بڕێسنەوەو ناشیرینترین هێرشی تیا بکەنە سەر ژیان، ئەگەرچی ئەوان لەڕادیۆو (TV) یەکانیانەوە هەرگیز دریخیان نەکردووە بەڵام هیچ کاتێک بەقەدەر وەختی سەر قەبران و لەحزەی پرسەگرتن و شین و شەپۆڕی ماڵی مردووان دەرونە شپرزەکانی تاکی ئێمە ئامادەی وەرگرتنی ئەو جۆرە بیرو پێناسە کوێرانەی ئەوان نیە، ساتە وەختەکانی پرسەو لەحزەی چەشتنی ئازاری کۆچی بەئێجگاری و هەتا هەتایی خۆشەویستان، چرکەساتێکە مرۆڤ قوڵتر لەهەر ساتێک دەچێتە دۆخی نەهلستی و عەبەسی و پوچیەوە، ئەم ساتانە زۆرترین دەرگا دەکەوێتە سەر پشت بۆ ئەو ڕوانینەی پشتی لەژیانە، بۆ هەر دیدێکی نێگەتیڤ لەمەڕ ژیان، بۆ هەر عەقڵێک کەناتوانێت مردن وەکو تەواوکەرێک بۆ ژیان تێگبات، بۆ هەر عەقڵێک کەدرکی ئەوە ناکات مردنە دەتوانێت ژیان بەمەزنی بهێڵێتەوە، ناتوانێت لەوە تێبگات کەمردن خۆشەویستی ئەداتەوە بەژیان. لەم وڵاتەدا ساتەوەختەکانی پرسە زۆرترین خەنجەر لەژیان دەدرێت. قورس ترین چەکوش لەعەقڵی زیندوان دەدرێت، ئاخر مەلایەک مردنی گەنجێک بەوە بنرخێنرێت کە ئەو گەنج بووەو خودا نەیویستووە ئەو توشی تاوان بێت و حەزی کردووە بەپاکی بگەڕێیتەوە بۆ لای، "چ مانایەکی هەیە، جگە لەمەرگ دۆستی و ڕق بونەوە لەژیان، ئەم تەفسیرە بۆ مردنی گەنجێک، تەفسیرێکی دژ بەژیانە، تەفسیرێکە چاوی بڕیوەتە ئەودیوی مەرگ هەموو حەزەکانی لەسەر ئەو خەونانە هەڵدەچنێت کە بەو دیو مەرگەوە دەبینێت، لەم وڵاتەدا هەرگیز لەهیچ پرسەیەکدا پرسیاری ژیان دۆستانەو ئەگیستانسیالیزمانە ئاراستەی هیچ کام لەمردنەکان ناکرێت، بۆت نیە بپرسیت ئەو گەنجە بۆ مرد؟ خۆ نەخۆش نەبوو، کێ بەرپرسیارە دکتۆر یان دەسەڵات یان ئەم ژنە بۆخۆی سوتاند؟ کێ تاوانبارە، کۆمەڵ، یان دەسەڵات، باوک یان برا؟ یان دادگا؟ یان ئاین؟ لەم وڵاتەدا بەبەسیت ترین شتو بەئاسانترین شێوە دەکرێت بمریت، بێئەوەی کەس نارەزایی بۆ مردننت دەربڕێت، چونکە ئەم وڵاتە هی قەزاو قەدەرە، هەر ئەوەندە لەچارەی مرۆڤەکان نوسراوە بژین، بەتێگەیشتنی ئاین مردن یەک سانیە پاش و پێش ناکات، مردن حەقە، ئەگەر دایکێک باوکێک پێیوا بوو، مردنی منالەکەی، زوو بوو، ئەوا ئەو کێشەی ئیمانی هەیە، بۆیە ئێمە هەموومان لەمردن بێدەنگین، لەهەموو ئەو جۆرە مردنە سەیرو سەمەرانە کە دەمرین، کوشتن، سوتاندن، ڕووداوی سەیارە، بەنەخۆشی بەسیت، بەبێ نەخۆشی، بەمنالی، بەگەنجی بەلێدان، لەم وڵاتەدا کەس لەمردن ناپرسێتەوە، نەدکتۆر، نەپۆلیس، نە دادگا، نەباوک نەبرا، چونکە لەناخماندا باوەڕمان وایە ژیان هیچ نیە، کە لەڕاستیدا هەر ژیان گرنگە، هاوڕێیەکم ماوەیەک لەمەوبەر، چەند شەوێک لەنەخۆشخانە بوو بەدیار باوکیەوە، دواتر هاوڕێکەم لای من هاواری دەکرد، من دەڕۆم نامەوێت لەم وڵاتەدا بمرم، ئەو زیرەک بوو هەستی کرد بوو لەم وڵاتەدا کەپیربویت چۆن دەبیت بەمەهزەلە، ئەو بینی بوی دکتۆرەکان چۆن هەڵسوکەوت لەگەڵ نەخۆشە پیرەکان دەکەن، بۆیە ئەو دەیگوت ئەگەر نەشتوانم بڕۆم نایەڵم پیر ببم پێش ئەوە خۆم دەکوژم!! ئیتر دەبێت بیر بکەینەوە، دەبێت نارازی بین بەم دکتۆرانە نارازی بین بەو بڕیارەی حکومەت کە لە (حەق العام) خۆش دەبێت، دەبێت نارازی بین بەو مردنە سەیرو سەمەرانە، دەبێت ناڕازی بین بەو وتارو حەدیسانەی فێری ملکەچی و ڕازی بونمان دەکەن بەمردن، وا دڵنەوایمان دەکەن کەژیان هیچ نیەو مردن حەقە، لەدیدی ئەواندا، ژیان کوڵێکی قورسە تازوتر لەکۆڵمان بێتەوە باشترە، ئەوان کە دەڵێن "ئادەم و حەوا بەتاوانی خواردنی سێوێک فرێدرانە سەر زەوی" کەواتە ژیان تۆڵەیەکە لەمرۆڤ، ژیان تاوانێکە دەبێت خۆمانی لێلادەین، ئەم دیدە نێگەتیڤە بۆ ژیان، ژیان تاریک دەکات، ژیان دادەڕزێنێت، ژیان دروست ناکات، پێش ناخات، ڕوناک ناکاتەوە، ئەگەر ژیان گەراو ژیان دۆست و ژیان خۆشەویست نەبین ناتوانین، ژیان بەرەو پێش بەرین، ناتوانین پاکسازی و چاکسازی لەژیاندا بکەین، بۆیە دەبێت بتوانین بیر بکەینەوەو ڕازی نەبین بەم جۆرە سەیرو سەمەرانە لەمردن، دەبێت بەگژ ئەو وتارانەدا بچینەوە کەڕازیمان دەکەن بەمردن، بەگژ ئەو خوتبانەدا بچینەوە کەلەپرسەکاندا خەنجەر لەژیان دەدەن لەم ڕۆژانەدا لەپرسەی گەنجێکی ئیسلامیدا، دکتۆرێک، ئەندامی مەکتەبەی سیاسی حزبێکی بەناو نوێخوازو زانستخوازو ئیسلامخواز لەوتارێکی کورتدا کەدەربارەی مردن و قیامەت و کردەوەی موسڵمانان بوو جگە لەوەی قسەکانی هەمووی چەقۆسون بوو لەژیان خۆزگەی دەخواست لاوە مردووەکە لەباتی نامەی ئەعمال پێناسێکی (هویە) یەکگرتوی ئیسلامی بدایە دەست فریشتەکان، ئەو دڵنیایی دا کە یەکسەر دەچووە بەهەشت، لەو کاتەدا من خومەینیم هاتەوە بیر، کە لەشەڕی عێراق ئێراندا هەموو پازدارێک کلیلێکی بەهەشتی کردبووە مل!! چونکە ئەم دوو عەقڵە لەناوەڕۆکدا لەستراتیژدا یەک عەقڵ بون یەک قسەشیان هەیە، کارەسات ئەوەیە کە ئەم عەقڵە بەترسناک نەزانین لەسەر ژیان لەکاتێکدا ئەم عەقڵە هەر ئیش بۆ مردن دەکات و لەسەر ژیان دەلەوەڕێت، چونکە ئەم عەقڵە ئیش لەسەر مردن ناکات بۆ ژیان، ئیش لەسەر ژیان دەکات بۆ مردن، ئیشکردن لەسەر ژیان بۆ مردن، پشت کردنە لەژیان پشت کردنە لەحەزو خۆشەویستی بۆیە ئەم عەقڵە بەرهەم هێن نیە، عەقڵێکی حەرام کەرە، بیرکردنەوە حەرام دەکات، پرسیار حەرام دەکات عەقڵێکی تەسلیم خوازو دڕدۆنگە لەهەر ئارەزوویەک بۆ گۆڕان، عەقڵێکە دەیهەوێت هەموو شتێک بەچاوی ئەو ببینیت، بەزمانی ئەو بدوێیت، ئەو هەمیشە گومانی لەسەر ئەوە دەگەڕێت کەلەهەر شتێکدا لەونەچیت چونکە ئەو دژی جیاوازییە، کارەسات ترین شت ئەوەیە ئەو دەیهەوێت وەکو خۆی خودا ببینێت، بۆئەوەی ئەوە ڕون بکەمەوە، دەگەڕێمەوە سەر وتەیەکی بەناوبانگی (دۆستویوفسکی) کە دەڵێت (ئەگەر خودا نەبێت، هەمووشتێک ڕەوایە)، سەرەڕای ئەوەی کەئەم وتەیەی دۆستویوڤسکی هەڵگری ڕەخنەیەکی توندە (چونکە دنیای عەقڵانی و مۆدێرن، لەسەر مەعریفەیەکی ویژدانی و ئینسانی و مافی وەکو یەک خۆی دارشتووە، نەک ئەفزەلیەت و پیرۆزی) بەڵام ئەگەر وێناکردنی دۆستایوڤسکی بۆ خودا، لەتێگەیشتنمان لەو ڕستەوە بەراوردر بکەین لەگەڵ وێناکردنی ئیسلامیەکانی لەمەڕ ئێمە بۆ خودا، ئەوا ئەنجامەکە پێچەوانە دەبێتەوە، چونکە لەدیدی ئەماندا، کوشتن، سوتاندن، دەسدرێژی سێکسی، سەربڕین (فضرب الرقاب)، لەپێناوی خوادا بێت ڕەوایە، کەواتە لەم دیدو لۆژیک و وێناکردنەوە بۆ خودا، خودا باشترین بیانوی ئاینییە بۆ کوشتن و سوتاندن و تۆقاندن، ئیتر لێرەوە بەپێی ئەنجامەکانی تێگەیشتنی ئەم دیدە بۆ خودا ئەو وێناکردنەی دۆستویۆڤسکی پێچەوانە دەبێتەوە، واتە (مادام خودا هەیەو بۆ خودایە هەموو شتێک ڕەوایە)!! سەرەڕای سەپاندنی ئەم وێناکردنەی ئاین بۆ خوا، کەوێناکردنێکی ناشرینە بەڵام هێشتا ئێمە دەتوانین خودا بەشێوەیەکی جوان و هێمنانەو ئارام، وێنا بکەین، وێناکردنێک کەخودا تیایدا ڕقی لەقوربانی و خوێن و کوشتنە، خوایەک کە مەیلی تۆڵەو هەڕەشەو گوڕەشەی نیە، بۆیە دەشێت ئێمە لەمەرگ نەترسین و بەجۆرێکی دی بیری لێبکەینەوە، واکەدەتوانین کات و ئاراستەشی بگۆڕین، هەتا بتوانین حەزی ژیان، مەیلی پێکەوە بوون، زەوقی جوان و داهێنان درێژتر بکەینەوە، باشترین ڕستەش بۆکۆتایی ئەم وتارە دێڕە شیعرێکی سوهرابە کە دەڵێت "با لەمەرگ نەترسین، چونکە مەرگ کۆتایی کۆتر نیە".

مەلایەک مردنی گەنجێک بەوە بنرخێنرێت کە ئەو گەنج بووەو خودا نەیویستووە ئەو توشی تاوان بێت و حەزی کردووە بەپاکی بگەڕێیتەوە بۆ لای، "چ مانایەکی هەیە، جگە لەمەرگ دۆستی و ڕق بونەوە لەژیان

سەرچاوەکان:
١-گوتاری - ڕۆشنگەری چییە - گۆڤاری ئازادی ژمارە "٤".
٢-ئاسیا لەبەرامبەر ڕۆژئاوادا - داریوش شایگان - وەرگێرانی: شۆرش جوانڕۆیی - مامەند ڕۆژە.
٣-موج چهارم - رامین جهان بگلو
٤-هیگل سیاست مدرن - رامین جهان بگلوو
٥-درسهای فلسفه اخلاق - ایمانوئیل کانت.■

laparakan.qxd 6/12/2005 12:24 PM Page 10

نوسینەوەی دەستوری هەمیشەیی عێراق و چارەنوسی هاوپەیمانی کوردستانی

ئەبوبکر ئەحمەد سلێمان - هۆڵەندا

مەسەلەی سیستمی فیدراڵی وپەیوەندی دین و دەوڵەت وشوناسنامەی نەتەوەیی دەوڵەتی عێراق، بەرجەستەترین خاڵی ناکۆکی نێوان ئەحزابی سەرکەوتوی هەڵبژاردنەکانەلەناوهۆڵی پارلەمان وهەروەهائەوانەش کەبەشداری هەڵبژاردنەکانیان نەکردوە لەدەرەوەی پەرلەمان ولەنێوان خودی ئەندامانی لیژنەی نوسینەوەی رەشنوسی دەستوری هەمیشەیی کەدەبێتەقانونی ئەساسی بۆدەوڵەتی ئایندەی عێرق.

هاوپەیمانی کوردستانی سورەلەسەرئەوەی کەدەبێ یاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەتی کاتی عێراق، ببێتە سەرچاوەیەکی سەرەکی بۆدەستوری هەمیشەیی، کەبەپێی ناوەرۆکی ئەویاسایە ٣ پارێزگای عێراق، ئەتوانن کەڵک لەمافی فیتۆ وەربگرن بۆڕەت کردنەوەی ڕەش نوسی دەستورەکە، هەروەها سوننەکانیش ئەتوانن کەڵک لەویاسایەوەربگرن، ئەگەرچی لەیاسای بەڕێوەبردنی دەوڵەتی کاتی دا ناوی سیستمی فیدراڵی هاتوە، بەڵام شکڵ وشێوەی سیستمی فیدراڵییەکە ڕۆشن نەکراوەتەوە وکێشەی کورد لەویاسایەدا وەک مەسەلەیەکی نەتەوەیی تەرح نەکراوەو هیچ تایبەت مەندیەکی نەتەوەیی سەبارەت بەکوردستان لەویاسایەدا نیشان نەدراوە. لەگەڵ هەموئەوکەموکورتی و ناڕۆشنیانەشدا، ئەمڕۆ بەکردەوە جگە لە کوردەکان پێ ناچێت هیچ لایەنێکی عێراقی لەگەڵ تێزی فیدراڵیزم دابێت کەحکومەتەکەی ئیبراهیم الجعفری هەرلەسەرەتاوەبەکردەوەئەم ڕاستی یەیان نیشاندا، لەکاتی سوێند خواردنی یاسایدا، لەبەردەم پەرلەمان وشەی فیدراڵی یان لەناوەرۆکی شێوەی سوێندخواردنەکە دەرهێنابوو، بەپێی یاسای دەوڵەتی کاتی عێراق بواری زۆرهەیەکە ڕەقیبەکانی هاوپەیمانی کوردستانی بەڕێگای فێڵی شەرعی دیموکراسی یانەولەڕێگای دەنگدانی سەرتاسەری یەوە پێش بەچەسپاندنی سیستمی فیدراڵی بگرن و لەڕێگای خەڵکی عێراقەوە ئەوپرۆژەیە ڕەت بکەنەوە. هیچ زەمانەتێک نیە لەبەرامبەر ئەگەری ئەوەی کەبەفشاری دەنگی زۆرایەتی پارلەمانی ناوەرۆکی فیدراڵی یەکەلەمافە نەتەوەییەکانی خەڵکی کوردستان خاڵی ناکرێتەوەو ئۆتۆنۆمی یەکی عیاری ١٤ لەبەرگی سیستمێکی فیدراڵی پارێزگاکاندا و بەئارایشی تەقسیماتی ئیداری جوگرافیایی بەسەر خەڵکی کوردستانی دا ناسەپێندرێت، لەلایەکی ترەوە ئەگەر ڕەشنوسی دەستوری هەمیشەیی لەنێوان هێزە سیاسی یەکاندا تەوافقی لەسەربکرێت و لەسەریشی پێک بێن، وەئەگەر دەستورەکەلەدەنگدان وئیستفتای گشتی دەرنەچێت ولەلایەن زوربەی خەڵکی عێراقەوە قبوڵ نەکرێت وأەت بکرێتەوە، بەپێی یاسای دەوڵەتی کاتی پارلەمانی عێراق هەڵ دەوەشێتەوەو دەبێ دیسان هەڵبژاردن بۆپەرلەمانێکی تازەبکرێتەوە، کەئەم ئاڵوگۆڕانە بەبڕوای من هیچ کامێکیان لەبەرژەوەندی هاوپەیمانی کوردستانی دا نیە.

لەحاڵەتێکی ئەوتۆدا هاوپەیمانی کوردستانی دەکەوێتە بەردەم دوڕیانی هات ونەهات وبڕیارێکی نەخوازراوەوە، یان دەبێ واز لەداخوازی فیدراڵی قەومی بۆ کوردستان بهێنن وبەناچاری بەفیدراڵی پارێزگاکان وەیان بەئۆتۆنۆمی ڕازی بن، یان دەبێ پاشەکشە لەدەوڵەتی عێراق بکەن و بیر لە جیابونەوەو پێکهێنانی دەوڵەتێکی سەربەخۆ بکەنەوە، ئەگەرچی قبوڵ کردنی حاڵەتی یەکەم لەسەردەستی حیزبە کوردستانیەکان بەشێوەیەکی ئارەزومەندانەجارێکی تر شەرعیەت ئەداتەوە بەداگیرکردنەوەی کوردستان و دەبێتەهۆی بەهەدەرچونی خوێن وخەباتی دەیان ساڵەی خەڵکی کورد وگەڕانەوەوەیە بەرەو بارو دۆخی سەردەمی ڕژێمی دیکتاتۆری بەعس، هەڵبژاردنی ڕێگای دوهەمیش لەدوای لەدەست چونی هەلومەرجێکی گونجاوو لەدەست دانی ئەو فرسەتە زێڕینەی کەماوەی ١٤ ساڵە بۆ کورد هەڵکەوتوە، ئێستا بەدەرلەوەی کە حیزبە کوردستانیەکان بەهۆی هاوکاریان بۆ ئەمریکا لەجەنگی عێراقدا هەمو پردەکانی پشتی خۆیان ڕوخاندوەو عەتف و سۆزو پشتیوانی سەرجەم موخالیفەکانی ئەمریکاو دەوڵەتانی ناوچەکەو سەرجەم خەڵکی عێراقیشیان لەدەست داوە، هەروەها لەدوای ئەوە کەدەوڵەتێکی قانونی لەعێراق دروست بۆتەوەو هەلومەرجە بابەتیەکان ئاڵوگۆڕیان بەسەرداهاتوە ئەم ڕێگایە بۆتە کارێکی دژوار.

سەبارەت بە ئەوزاعی سیاسی ناوخۆی کوردستان وکێشەو ململانەی نادیموکراسی یانەی نێوان یەکێتی و پارتیش هیچ تروسکاییەکی ڕۆشن و ئاسۆیەکی گەشی تێدابەدی ناکرێت، ئاخرئارام بونەوەی پەیوەندیەکانی یەکێتی وپارتی کەلەدوای شەڕێکی درێژخایەن لەژێرفشاری هۆکارە دەرەکییەکان و ئاڵوگۆڕە سیاسییەکانی ناوخۆی عێراقدا لەدوای چەندین ساڵ تائێستاش ئاشتی یەکی پایەداری لێ نەکەوتوتەوە، بەبڕوای من لەدوای هەڵبژاردنەکانی داهاتو کەبڕیارە لەکۆتای ئەمساڵدا ئەنجام بدرێت، بەپێی ئاڵوگۆڕی هاوسەنگی دەسەڵات و هێزی یەکێتی و پارتی لەدەوڵەتی ئایندەی عێراقدا پەیوەندیەکانی نێوان ئەم دوحیزبەو هاوپەیمانی کوردستانیش ئاڵوگۆڕی بەسەردا دێت.

تائێستاش دوحیزبە گەورەکەی کوردستان هیچ دەرس و پەندێک لەڕابوردو فێرنەبون و بەمەنتقی تەوافقات و لەڕێگای داسەپاندنی دەسەلاتی بیروکراسییانەوە حوکمی وڵات دەکەن وسەروەت و سامانی ئەم وڵاتەیان لەنێوان خۆیان دابەش کردوە، لەژێر فشاری ئاڵوگۆڕە سیاسی یەکانی عێراقدا دۆستایەتی و هاوپەیمانیەکی دیماگۆگیانەو ناواقعی لەخۆیان نیشان ئەدەن، ناکۆکیەکانی نێوانیان بەشێوەیەکی کاتی پەردەپۆش و پینەو پەڕۆکراوەو لەهەرئان وساتێکداوەک نەخۆشی شێرپەنجە قابیلی سەرهەڵدانەوەیەو ململانەی غەیرەدیموکراسی یانەی ئەم دوحیزبە بێ کۆتاییەو چارە نوسی سیاسی خەڵکی کوردستان یان بەستۆتەوە بەقەزاو قەدەری پۆستی دەسەڵاتی شەخسی و حیزبییەوە، ئەگەر ئەمیان نەبێتە سەرۆک کۆماری عێراق و ئەویان نەبێتەسەرۆکی هەرێمی کوردستان ولەسەرئەم کورسی دەسەڵاتە، ئامادەن شەڕێکی تر لەکوردستان بەرپابکەنەوەو خەرمانی خوێن وخەباتی چەندین ساڵەی خەڵکی کوردستان ئاگرتێ بەربدەنەوە، ئەگەرئەمڕۆش یەکێتی وپارتی پێک بێنەوەوئاشت ببنەوە، بەیانی تێک دەچنەوەوشەڕیان دەبێتەوە. بەهۆی ئەوە کەئەم دوحیزبە لەئەساسەوە پرەنسیبی دیموکراسی یان قبوڵ نیە لەململانەی حیزبیداو هیچ کامێکیان قبوڵ ناکەن پرۆسەی ئاڵوگۆڕی دەسەڵات بەپێی پرەنسیبی دیموکراسی ولەڕێگای هەڵبژاردن و دەنگدانی خەڵکەوە بەڕێوەبچێت. هەرچەندە بەپێی چەند سەرچاوەیەکی ڕاگەیاندن ڕۆژی ٢٨-٥-٢٠٠٥ بەڕێزمام جلال لەهاوینەهەواری صلاح الدین چاوی کەوتوە بە بەڕێز مسعود بارزانی وسەبارەت بەمەسەلەی سەرۆکی هەرێم و یەکەم کۆبونەوەی پەرلەمانی کوردستان کۆتاییان بەکێشەکە هێناوە. بەڵام لەلایەکی ترەوە بەپێی دەقی لێدوانی بەرپرسێکی یەکیتی نیشتیمانی کوردستان سەبارەت بەتازەترین پەیوەندیەکانی نێوان یەکێتی و پارتی کەلەژمارەی ٣٦٨٠ / ٢٥-٥-٢٠٠٥ لەلاپەڕەی یەکەمی کوردستانی نوێ دا بڵاوکراوەتەوە، هەڵوێست و بیروڕای زۆرجیاواز لەنێوان ئەم دوو حیزبەدا نیشان ئەدات.

ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ:

هاوکات سەرچاوەیەکی ئاگادار لەیەکێتی نیشتمانیی کوردستان رایگەیاندووە کە دوایین پێشنیاری یەکێتی لەو بارەیەوە ئەوەیە کە هەموو شتەکان لەکوردستان تاهەڵبژاردنی داهاتوو وەک خۆیان بمێننەوە.

سەرچاوەکە کە ناوی ئاشکرا نەکراوە گوتوویەتی (دوایین پێشنیاری یەکێتی کە هیوادارین پارتیش قبوڵی بکات ئەوەیە کە هەموو شتەکان لەکوردستان تاکاتی هەڵبژاردنی داهاتوو وەک خۆیان بمێننەوە، بەڵام ئەگەر لەبەغدا گۆڕانێک روویداو یەکێک لە دوو پۆستە سیادییەکان بۆکورد نەبوو، لەوانەیە هاوپەیمانیی کوردستان لە حکومەتی عێراق پاشەکشە بکات و لە کوردستانیش سەر لەنوێ بەرێککەوتنی نێوان یەکێتی و پارتیدا بچینەوە).

بەپێی ناوەرۆکی ئەم نامەیە، یەکێتی نیشتیمانی کوردستان قبوڵ کردنی پرۆژەکەی پارتی سەبارەت بەیاسای سەرۆکی هەرێمی کوردستان دەبەستێتەوە بەئەگەرەکانی ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی داهاتوی عێراق و بەمەرجێک پرۆژەکەی پارتی قبوڵ دەکات کە لە هەڵبژاردنەکانی داهاتودا یەکێک لەپۆستە سیادیەکانی عێراق بەرکورد بکەوێت و مام جلال بەسەرۆکی کۆماری عێراق بمێنێتەوە یان پۆستی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی بەنسیب بێت، ئەگەر وانەبێت بەپێی ئەم لێدوانە یەکێتی نیشتیمانی کوردستان بەپرۆژەکەی پارتی ڕازی نیە و وای بەباش دەزانێت و پێشنیاریشی بۆپارتی ئەوەیە کەئەوزاعی سیاسی کوردستان تاکو دوای هەڵبژاردنە گشتییەکانی داهاتوی عێراق هەروا بەهەڵواسراوی بمێنێتەوە.

لێرەدا پرسیارێک دێتە پێشەوە، ئایە پارتی دیموکراتی کوردستان بەم پێشنیارەی یەکێتی نیشتیمانی ڕازی دەبێت؟ ئەگەر ڕازی نەبو پەیوەندیەکانی ئەم دوحیزبەگەورەی کوردستان دیسان بەرەوتێکچون ناچێتەوە؟ هەروەها ئایە هاوپەیمانی کوردستانی ڕوبەڕوی هەڵوەشانەوەو لێک ترازان نابێتەوە؟. پێشنیارەکەی یەکێتی نیشتیمانی بۆپارتی بەئاشکرا باس لەوە دەکات کەتاکو دوای هەڵبژاردنەکانی داهاتوی عێراق دەسەڵاتی دوو ئیدارەیی لەکوردستان هەروەک خۆی بمێنێتەوە، بەم جۆرەش پارلەمانی کوردستان ناتوانێت یەکبگرێتەوەو دانیشتنەکانی خۆی بکات و حکومەتێکی یەکگرتوو، لەکوردستان دامەزرێنێت■

bahman@planet.nl

دەبێت پەیوەندی بەغدای نوێ لەگەڵ تاراندا چۆن بێت؟

عەلی کوردستانی

هەفتەی رابردوو وەزیری دەرەوەی ئێران کەمال خەرازی سەردانی عێراقی کرد، سەردانەکەی خەرازی جێگەی گرنگی پێدانی دەولی وناوچەیی بوو بەتایبەت ئەمریکا گرنگیەکی تایبەتی پێدا ئەمەش بۆئەوە دەگەڕێتەوە کە ئێستا پەیوەندییەکانی تاران و واشنتۆن لەئاستێکی ساردو خراپدایە، لەلایەکی تریشەوە فایلی ئەتۆمی ئێران بۆتە فایلێکی نێودەوڵەتی و ئێران لەژێر چاودێری کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیدایەو بەوردی حیساب بۆ جوڵە سیاسی و ئەتۆمیەکانی دەکرێت بەتایبەت لەلایەن ئەمریکاوە، دەربارەی سەردانەکەی خەرازی ئەمریکا هەڵوێستێکی ئیجابی پیشانداو دژی نەبوو، ئەمەش لەبەرئەوەی ئەمریکا سیاسەتێکی تایبەت لەبەغدا بەرامبەر تاران پەیڕەو دەکات.

دەتوانین بڵێین یەکێک لەهۆکارە سەرەکیەکانی ئەم سەردانەی خەرازی بەهۆی بوونی جەعفەرییە وەکو سەرۆک وەزیران لەحکومەتی عێراقدا، چونکە جەعفەری یەکێکە لەدۆستە نزیکەکانی تاران و تارادەیەکی زۆریش وەکو تاران لەعێراقدا سیاسەتی کردووە، بەتایبەت خەرازی لەم ڕێگەیەوە ئەو پەیامەی ئێرانی پێ بوو کەدەیانەوێت لەقۆناغی حوکمی یەکێک لەدۆستەکانیان لەبەغدا ئەوە ڕەت بکەنەوە کەتەدەخولیان لەکاروباری ناوخۆی عێراق کردبێت و ڕاپۆرت و لێدوانەکانی سەردەمی حکومەتی عەللاویش دەربارەی تەدەخولاتی ئێران و دەعمی تیرۆریستەکان لەعێراق وا پیشان بدەن کە هەمووی تۆمەتی ناڕاست و شەڕفرۆشتن و بەئیعازی ئەمریکا بووە.

لەبنەڕەتدا هۆکاری تەدەخولاتی ئێران لەعێراقدا بەئامانجی دروستکردنی کێشە بووە بۆ پرۆژەی ئەمریکی لەبونیاتنانەوەی عێراقدا، بۆئەوەی ئەمریکا پاشەکشە لەبیرۆکەی (گۆڕینی ڕژێم) لەخۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا بکات، تاران ترسێکی زۆری لەوە هەیە بەغدا ببێتە شەریکێکی ستراتیژی واشنتۆن، بۆیە لەهەوڵی بەهێزکردنی ئەو پارتە دینیە دۆستانەیدایە کە بەئاراستەی ئەوە کاردەکەن کەبەغدا نەبێتە دۆستی گرنگی واشنتۆن.

سیاسەتی نوێی دەرەوەی عێراق بەرامبەر دەوڵەتانی دراوسێ بەتایبەت ئێران و سوریا واشنتۆن و هاوپەیمانە عێراقییەکانی ڕۆڵی سەرەکی لەدارشتنەوەی جۆری پەیوەندیەکان دەبینن بەتایبەتی کورد کەدۆستی یەکەمی واشنتۆنە لەعێراقدا ڕۆڵێکی سەرەکی دەبینێت بەتایبەت لەقۆناغی ئێستاداکەسەرۆک کۆمارو وەزیری دەرەوەش کوردن دەتوانن سیاسەتی دەرەوەی عێراق بەئاراستەی بەرژەوەندی گەلی عێراق و کورد دابڕێژن و بەمەش ڕۆڵی هێزە دۆستەکانی ئێران لەدارشتنەوەی سیاسەتی دەرەوەی عێراقدا ڕۆڵێکی لاوازە و ناتوانن بەقازانجی تەدەخولاتی حکومەتی ئێران ئاڕاستەی بکەن، بەڵام کوردو هێزە عێراقیە عەلمانی و دیموکراتیەکانی تری عێراق دەتوانن پەیوەندی بەغدای نوێ لەگەڵ تاراندا لەسەر بنەڕەتی بەرژەوەندی هاوبەشی هەردوو گەلی عێراق و ئێران دابڕێژن کەئەمە سیاسەتێکە ئەمریکاش دەعمی دەکات، چونکە ئەمریکا سیاسەتی ڕەسمی لەبەرامبەر ئێراندا دەعمی گەلی ئێرانەو دەعمی بەغدای نوێش دەکات لەدۆستایەتیکردنی گەلی ئێراندا، هەروەکو پێشتر ئاماژەم پێدا سیاسەتی واشنتۆن لەبەغدا بەرامبەر تاران جۆرێک لەتایبەتمەندی خۆی هەیە، چونکە ئەمریکا بەهیچ شێوەیەک پاشەکشە لەپرۆژەی گۆڕینی ڕژێم لەناوچەکە ناکات کەئێران بەپلەی یەک دەگرێتەوە، بەڵام لەلایەکی تریشەوە شەڕێکی نوێش لەنێوان بەغداو تاراندا دروست ناکات، ئەمریکا دەیەوێت جۆرێک لەهاوسەنگی ڕابگرێت و بیانوو نەدات بەدەستەوە بۆ جوڵانەوەی شیعەکان لەدژی خۆی کەئێران قازانجی لێدەکات واتە سیاسەتی ئەمریکی لەبەغدا بەرامبەر تاران بەجۆرێکە کەپەیوەندییەکی ئیجابی لەگەڵ گەلی ئێران دروست بکات و لەم ڕێگەیەشەوە هەڵچون و حەماسەتی مەزهەبی شیعەکانی عێراق کپ بکاتەوە.

داڕێژەرانی سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا لەخۆرهەڵاتی ناوەڕاستدا لەپەیمانگەی واشنتۆن بۆ سیاسەتی خۆرهەڵاتی نزیک کەپرۆژەی کابینەی دووەمی بوش یان دارشتووە ئەوە بۆ ئیدارەی ئەمریکی تەرح دەکەن کەئەوە بۆ تاران و دیمەشق روونبکاتەوە کەقازانج لەیارمەتیدانی عێراق دەکەن و وازیش لەتەدەخولی کاروباری عێراق و بەرژەوەندیەکانی ئەمریکا بێنن لەناوچەکەدا، ئەمریکا جەخت لەسەر پەیوەندی بازرگانی و ئەمنی نێوان عێراق و ئێران دەکات، (ئەنجومەنی پەیوەندیەکانی دەرەوە) لەئەمریکا کەسەرەکیترین و گرنگترین دامەزراوەی دارشتنی سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکایە لەجیهاندا لەڕاپۆرتێکی تازەی تایبەت بەعێراقدا، کەزۆربەی بەشی ڕاپۆرتەکە تەرحی تایبەتە بۆ حکومەتی نوێی عێراق و بەشێکی تەرحەکانیش تایبەتن بەسیاسەتی دەرەوەی عێراق لەگەڵ دەوڵەتانی دراوسێدا، دەربارەی ئێران ڕاپۆرتەکە تەرحی ئەوە بۆ عێراق دەکات کە یەکەم پەیوەندیو ڕێککەوتننامەی بازرگانی و بەرهەمهێنان هەبێت و ژمارەی نووسینگەکانی گەشەپێدانی بازرگانی لەهەردوو وڵات زیاد بکرێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەدا ئێران بەهیچ شێوەیەک تەدەخول لەکاروباری ناوخۆی عێراق نەکات، دووەمیش هاوکاریەکە بەهێز بکرێت لەڕووبەڕوبونەوەی تیرۆریزم ئەویش بەدەرکردنی موجاهیدین لەعێراقدا، لەڕاستیدا ئەم دوو خاڵە هەردووکی لەبەرژەوەندی گەلی عێراق و ئێرانیشە، لەم قۆناغەدا ئەوەی بۆ بەغدا گرنگە لەپەیوەندی لەگەڵ تاراندا مەسەلەی کاری بازرگانی و ئەمنی هاوبەشە، بەڵام لەڕووی پەیوەندی سیاسیی و دبلۆماسیەوە دەبێت بەغدای نوێ زۆر هۆشدارانە مامەڵە لەگەڵ تاراندا بکات، چونکە تاکو ئێرانیش بەپرۆسەی (گۆڕینی ڕژێم)دا تێپەڕ نەبێت و نەبێتە (تارانێکی نوێ) ناتوانرێت پەیوەندی دبلۆماسی و سیاسی هاوبەشی بەهێزی لەگەڵدا دروست بکرێت و ناشبێتە دۆستی بەغدای نوێ. ■

ئەوروپا: بێ ئاگای کەڵک گەیەنەر لەمانۆڕی بازاڕی ئێرانی

ئەمیر تاهیری - و/فەیزوڵڵا برایم خان

الشرق الاوسط ٢٠٠٥/٥/٢٧

جاک ستڕۆی وەزیری دەرەوەی بەریتانیا لەمیانەی سەردانەکەی بۆ واشنتۆن بە بەرپرسە ئەمریکاییەکانی ڕاگەیاند کەوا ئەو وتووێژەی ئێستا لەنێوان یەکێتی ئەوروپاو ئێران تایبەت بەپرۆژە ناووکیەکەی بەڕێوە دەچێت گەیشتۆتە تەنگژەو ئامۆژگاری داکە وتوێژەکان تاکو کۆتایی هاتنی هەڵبژادرنەکانی سەرۆکایەتی ئێران بەردەوام بێت.

هەمان ئەو هەڵوێستە لەساڵی رابوردو دووبارە بووەوە کاتێک وتوێژی نێوان هەردوو لایەن بەبن بەست گەیشت. ئەوەی یەکێتی ئەوروپاش پێی هەڵسا بریتی بوو لەدرێژەپێدانی گفتوگۆکان تاکو بەئەنجام گەیشتنی هەڵبژادرنەکانی پەرلەمانی، هیچ شتێکیش نەگۆڕا، تەنها ئەوە نەبێت کەوا ئێران تەنها بەدووری ساڵێک نزیک بووەوە لەخەونەکەی کەببێتە دەوڵەتێکی ناووکی (ئەتۆمی).

لەگەڵ ئەوەدا، کارێکی هەڵەیە گەر بێتو گلەیی لەئێران بکرێت سەبارەت بەو هەڵوێستەی، سەرکردایەتی ئێران بەگوێرەی ئاخندەی تایبەتی خۆی رەفتار دەکات کە دەیەوێ ئەو بنکە تەکنۆلۆژیایی و پیشەسازیە بەدەست بهێنێت کەتوانای بەرهەمهێنانی جبەخانەیەکی چەکی ناووکی بێ بەدەبەخشێت کاتێ بڕیار دەدات بەو کارە هەڵسێت، بۆئەوەی بتوانێت هەروەکو دەوڵەتێکی ناووکی بێتە مەیدان کەتوخمێکی سەرەکی (تیۆری پەرگری ئیسلامی)یە کە لەناوەڕاستی نەوەدەکانی سەدەی پێشوو خامنەیی پشتگیری خۆی بۆ نیشاندا.

لێرەوە دەتوانین بڵێین کەوا ئەوروپاییەکان قوربانیی وەهمەکانیانن، سیاسەتیان بەرامبەر ئێران لەسەر هاودژیەکی لۆجیکی و ژمارەیەک لەوەهم سەرچاوەی گرتووە. سەرچاوەی هاودژیەکیش بریتیە لەگریمانەکەیان کە دەڵێت ئێران بۆماوەی دوو دەهە بەردەوام بوو لەدرۆ سەبارەت بەرنامە ئەتۆمیەکەی و هەربۆیەش داوایان لەمەلاکانی ئێران کرد واز لەدرۆ بێنن. بۆ جێبەجێکردنی ئەو داوایەش. وای لێهات مەلاکانی ئێران دان بەوەدا بنێت درۆ دەکەن، بەواتایەکی تر ئەوروپاییەکان بەردەوامبوون لەداواکانیان لەئێران کەواز بێنن لەوکارەی تاران سورە لەسەری کەتاران بەهیچ کارێک هەڵناسێت. لەپێناوی ڕازی کردنی ئەوروپاییەکانی ئەوەی دەیلێت بەکردەوە بیکات.

دەبێت ئەو مەسەلەیەمان بەبیربێتەوە سەبارەت بەودرۆزنەی دەڵێت لەژیانی خۆی هیچ شتێکی جگە لەدرۆ بەسەردەمدا نەهاتووە. ئایا دەکرێ باوەڕی پێ بکرێت؟ یاخود باوەڕی پێ نەکرێت؟

ئەمە هاودژیەکەیە، ئەی سەبارەت بەوەهمە ئەوروپاییەکان؟

یەکێکیان بریتیە لەوقەناعەتەی جاک ستڕۆکەوا هەڵبژاردنەکانی سەرۆکایەتی ئێران کاریگەری لەسەر هەڵوێستی تاران دەبێ. ستڕۆ بەهاوتاکەی کوندۆلیزارایس وەزیری دەرەوەی ئەمریکای وت: "چاوەڕێ دەکەین با ببینین کێ دەیباتەوە" بەڵام ئەوەی ستڕۆ نەیویست بیزانێ بریتیە لەوەی ئێمە لەئێستاوە دەزانین براوە کێیە. ئەویش بریتیە لەو مەلایەی شوێنێکی ناوەنجی هەیە لەزنجیرەی ئاینی ئەویش عەلی حسێن خامنەییە بەوپێیەی رابەری باڵایە دەسەڵاتی دەستوری بێ سنوری هەیە. هەرکێیەک لەهەڵبژاردنەکان بیباتەوە شتێکی زیاتر لەئەندامەکانی دەستوپێوەندی فراوانی خامنەیی نابێت. وەکو هەموو ئەوانەی پێش ئەو هاتوون، ئایندەی سەرۆکی داهاتوو بەشێک دەبێت لەو رووکەشەی راستی ئەو ئالیەتە دەشارێتەوە کە لەڕێگەیەوە بڕیارەکان سەبارەت بەڕژێمی ئێرانی دادەڕێژرێت. هەربۆچوونێکیش کەپێی وایە سەرۆکی ئێرانی داهاتوو دەتوانێت ئیرادەی خۆی بەسەر "رابەری باڵا" بسەپێنێ گریمانەیەکی هەڵەیە.

بەڵام وەهمی دووەمی ئەورپایی لەوەهمی یەکەمەوە سەرچاوە دەگرێ.

بۆماوەی زیاتر لەساڵێک جاک سرتۆو هەردوو هاوەڵە ئەڵمانیای و فەرەنساییەکەی بەردەوامبوون لەقسەکردن سەبارەت بەومەلا ئێرانیەی پایەیەکی ئاینی ئەوەندە بەهێزی نیە کەئەویش حەسەن روحانیە کەپێی دەوترێ ئەمینداری ئەنجومەنی باڵا بۆ بەرگری نیشتمانی ئیسلاحی. بەگوێرەی هەموو بەڵێننامەکان روحانی کەسێکیی روخۆشەو روحێکی نوکتەئامێزی هەیە وەکو هاوڕێکانی دەڵێن و لەساتە ئاساییەکاندا لاساییکردنەوەیەکی باشی یۆشکافیشەری وەزیری دەرەوەی ئەڵمانیا دەکاتەوە.

بەڵام هەرکەسێک بزانێت کاروبارەکان لەتاران چۆن بەڕێوە دەچن دەزانێت کەوا روحانی هیچ دەسەڵاتێکی بۆ دارشتنی بڕیارەکان نیە هەتا بگرە لەمەسەلە ئیجراییەکانیشەوە. ئەوروپاییەکان نەک نەیانتوانی بڕیار بەدەستە راستەقینەکانی تاران بێننە ناو وتوێژەکان بەڵکو نەیانتوانی بشیان بینن. رەنگە روحانیو بەرپرسەکان کەئەوروپاییەکان دەبینن بەڕاستی پێیان وایە کەئێران توانای ئازاربەخشینی نیە چونکە نازانن چی روودەدات چونکە وێنەی تەواوی کاروبارەکان لای ئەو کەسانەیە دەوری رابەری باڵایان داوە چونکە ئەو دەرگایانەی لەبەردەم نزیکەکانی رابەری گشتی کراونەتەوە لەبەردەم ئەوروپاییەکان داخراون.

هەروەها ئەوروپاییەکان بێ ئاگان لەو سروشتەی پەیوەستە بەدڵسۆزیی بۆ ئەو ئایدیۆلۆژیایەی پشتگیری کۆماری ئیسلامی دەکات کە خۆی وەکو رکابەرێکی جیهانی لەگەڵ لیبرالیزمی خۆرئاوایی دەبینێتەوە کەیەکێتی ئەوروپا بەیەکێک لەبەرجەستەکانی لەقەڵەم دەدات.

ویستی خومەینیزم بریتیە لەبردنەوە لەو کێبڕکێیەدا ڕۆژێک لەڕۆژان و دارشتنەوەی سستمی جیهانیی لەسەر بنەمای تێڕوانینەکەیدا.

وا بێدەچێت ئەو ویستە بۆ ئەوانەی دەزانن کەوا کۆماری ئیسلامی کاریگەرێکی زۆری نیە لەسەر هاوکێشەی هێزی جیهانیی مایەی پێکەنین بێت و هەروەها هەندێکیش لەناو دامەزراوەی فەرمانڕەوا لەتاران ئەو ویستانە بەنا پێویست دەزانن، بەڵام ڕاستیەکەی لەوەدایە کەوا رژێم ناتوانێ دژ بەسروشتی خۆی رەفتار بکات.

کێشەی ئەوروپاییەکان و ئەوانیتر لەگەڵ کۆماری ئیسلامی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە لەسروشتی تێگەیشتنی ڕژێمی ئێرانی ناگەن.

گەر هاتوو ئەوانەمان خستە چوارچێوەی کێشە پراکتیکیەکان ئەوا کێشەکە ئاسانەو کورتەکەی بریتیە لە: سیستمی جیهانیی ئێستا لەلایەن خۆرئاواوە دامەزراوە، تیۆری فۆکۆیاما دەربارەی "کۆتایی مێژوو" تیۆرێکی ڕاستە، بەومانایەی هیچ ئایدۆلۆژیەکی تر نیە شان لەشانی ئایدیۆلۆژیای سەرەکی جیهانی خۆرئاوا بدات، جگە لەهەندێکیان نەبێت کە لەلایەن هەندێ وڵاتی سەیر دەخرێنەڕوو نمونەی کۆریای باکوورو میانمارو زیمبابۆی و کوبا، رژێمی خومەینی خۆی بەجێگرەوەی یەکێتی سۆڤیەت دەزانێت بەوپێیە خۆگیف کەرەوەی سەرەکیە بەرامبەر هەژموونی خۆرئاوا بەسەر جیهان.

جارێکیان تالیراند وتی هەندێ هێز هەن ناوەستن چونکە نازانن چۆن ئەوکارە بکەن. لێرەوە ئەو هێزە ئەوکاتە ئەوەستێت کەبوەستێنرێت. ئەزموونی سێ دەهەی رابودرو لەگەڵ کۆماری ئیسلامی ئێران ئەوگوتەیە پشت ڕاست دەکاتەوە.

حەمید رەزا ئاسەفی گوتەبێژی وەزارەتی دەرەوەی ئێران ئەو تەنازول کردنانەی ئەوروپا پێشکەشی کردن ڕەتکردەوەو هەروەها ئەوەی بەشێوەیەکی کەمتر ئیدارەی بوش پێشکەش بەئێران کرد، ئێرانیەکان ئەوەیان بە "نوکتە" لەقەڵەمدا، هەڵوێستەکەی ئێران ئەوە ئاشکرا دەکات سەبارەت بەوەی لێی نزیک بۆتەوە بۆئەوەی جیهان بخاتە ژێر رکێفی بەناوی "ئیسلامی ڕاستەقینە" و بۆیە لەسەرتانەو دەبێت زیاتر لەمافورەکانی بکڕن ئەویش بەرامبەر بەوە مەزهەبی بەرگری ئیسلامی فڕێدەداتە ناو سەبەتەی زبڵ.

لەجەنگی ساردی نیو سەدە لەگەڵ یەکێتی سۆڤیەت، بەلانی کەم وانەیەک فێر بووین، ئەویش بریتیە لەوەی رکابەرەکەت لەهەموو شتێک دەوەستێت کەناتەوێت، بەڵام تەنها کاتێک خۆت رای دەگریت. بەڵام گەر نەتتوانی ئەوا ناوەستێت.

لێرەوە گەر هاتوو پیاوە ئاینیەکانی دەسەڵاتدار لەئێران بڕیاریاندا بۆمبی ناووکی بەدەست بێنن، ئەوا ناوەستن، چونکە جاک ستڕۆ قسە لەگەڵ کەسێک دەکات کەبڕیاری بەدەست نیە. بەڵام سەبارەت بەوەی مەسەلەکە دەخرێتە بەردەوام نەتەوە یەکگرتووەکان، ئاسەفی بە "مایەی پێکەنین" وەسفی کرد.

دەست پێشخەری ئەوروپاییەکان نەک ئاکامی نابێت بەڵکو رەنگە مایەی مەترسیش بێت و دەستی ئەو بڕیار بەدەستانەی بازنەی تەسک لەئێران بەهێزتر دەکات. زۆر ڕێگای تر هەن بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ تەحەدای خومەینیزم بەڵام دەستپێشخەری ئەوروپا ئێستا بەرەو فەشەل دەچێت. ■

laparakan.qxd 6/12/2005 12:25 PM Page 11

مەدحەت کاکەیی:

شێوەکاری کورد نەیتوانیوە جێی خۆی لەشێوەکاری جیهانیدا بکاتەوە

سازدانی: ئارام سدیق

مەدحەت کاکەیی یەکێکە لەو شێوەکارانەی کە لەساڵی (١٩٥٤) لەشاری کەرکوک لەدایکبووە و لەساڵی (١٩٧٦)دا پەیمانگەی هونەرە جوانەکانی بەغدادی تەواوکردووە و لە (١٩٧٩-١٩٨٠) دا ئەکادیمیای هونەرە جوانەکانی (سان فرناندۆ مەدرید - ئیسپانیا)ی تەواو کردووە. (مەدحەت) خاوەن ستایلو شێوازی جیای شێوەکاریەو بەدنیابینیەکی جوان مامەڵە لەگەڵ فڵچەو رەنگدا دەکات، ئەمەش وایکردووە کە خاوەنی چەندان پیشانگەی تایبەتو هاوبەش بێ لەسەرئاستی جیهاندا و لەرێگەی سایتی (www.Madhatkakei.net) کە سایتی تایبەتی خۆیەتی کارەکانی نمایش بکات، هەروەها (مەدحەت) خاوەن رای جوانو بایەخداریشە لەسەر شێوەکاری کوردو ئەزموونی شێوەکاری کورد لەئاست شێوەکاری جیهانداو ئاستەنگەکانی بەردەمی. لەدیمانەیەکدا بەکورتی وەڵامی پرسیارەکانی بەم شێوەیە دایەوە...

شێوەکاری کورد نەیتوانیوە جێی خۆی لەشێوەکاری جیهانیدا بکاتەوە، هەر هەوڵێکیش هەیە هەوڵی تاکە کەسیەو نەچۆتە نێو هەوڵی ناساندنی شێوەکاری کوردو هونەرەکەی، بەڵکو تەنها وەکو هونەرمەندێک بەشداری چالاکیە هونەریەکانی ئەو وڵاتانە دەکەین

×ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ سەرەتاکانی منداڵیت، یەکەم ئاشنا بوونت بەهونەری شێوەکاری کەی بوو؟

-لەتەمەنی منداڵیدا حەزم لەوێنە نەبوو، بەڵام زۆر بەرێکەوت رۆژێک لەکەرکوکەوە بەرەو سلێمانی دەهاتین لەرێگە سەیارەکەمان شکا، کەدابەزین نیگار کێشێکمان بینی، لەو ساتەوە هەستێک بەرەو نیگارکێشان رایکێشامو حەزم بەکارکردن کرد تێداو یەکەم کارکردنم لەساڵانی (١٩٦٨-١٩٦٩) دا بوو.

×مرۆڤ لەمنداڵیدا خەونو خولیای زۆرە، (مەدحەت کاکەیی) لەمنداڵیدا چ خەونو خولیایەکی هەبووە؟

-بیرم نایە، کەچ خولیایەکم هەبووە، بەڵام باوکم دەیوت لەمنداڵیدا حەزت کردووە ببی بەمامۆستا، بەڵام کە گەورە بووم هەستم بەخەونو خولیا کرد، ئاواتو خولیام دەرباز بوونو رزگار بوون لەهەژاریو کرێچێتی، چونکە خێزانەکەمان خێزانێکی هەژار بوو، یان خەونەکانم ئەوە بووە کەماڵمان وێران نەکرێو ئەنفالمان نەکەن.

×لەتابلۆکانتدا هەردو رەنگی رەشو سپی بەکارهێنانێکی زۆری کارەکانتە، بەکارهێنانی ئەم دوو رەنگە لەچیەوە سەرچاوەی گرتووە، تاکەی دەبنە سمبولی کارکردنی تۆ؟

-لەراستیدا کارکردنم لەگەڵ ئەم دوو رەنگەدا دەگەڕێتەوە بۆ ئەوکاتەی خوێندکاری پەیمانگە بووم لەقۆناغی چوارەم، چونکە ئەو کات دەستم بەخوێندنی گرافیک کرد، لەو ساتەوە بووە بناغەی کارەکانم، کەچوومە دەرەوەی وڵاتو لەئیسپانیا گیرسامەوە لەساڵی (١٩٧٦) ئەوەندەی تر لەرەنگی رەش نزیک بوومەوە لەرەنگی رەشو زیاتر خۆم لەخوێندنی دا چڕکردەوەو بەشێوەیەکی هاوچەرخانە لەگەڵ هونەرمەندەکانی ئیسپانیاو کاریگەری ئەوان ئەگەر باس لە (چیدا، پێرا، تاپێس، مارێز) زیاتر نزیک بوومەوە لەخۆمو لەکارکردنی نوێتر، بەڵام ئێستا هێواش هێواش رەنگی تر بەکاردێنم، هەرچەندە هەست دەکەم ئەم کارکردنەشم هەر دەگەڕێتەوە بۆ بناغەی کارکردنم لەگەڵ رەنگی رەشدا.

×لەهەندێ لەکارەکانتدا فۆرمی مرۆڤ دەبینرێ، کەمرۆڤ بوونی خۆی لەدەستداوە ئەم کارە تەعبیریانە تاکەی لای تۆ بەردەوامبوونی دەبێت؟

-راستە ئەوە لەو تابلۆیانەدایە کەتەعبیرین، ئێشو ئازاری مرۆڤم دەگواستەوە بۆ نێو تابلۆکانم، ئەمانە گوزارشتی سادەو ساکاربوونو زۆرجار بەقەڵەمی رەشو مادەی سەرەتایی دەم کێشانو دواتر دەبوونە تابلۆ.

×یەکێک لەقەیرانەکانی هونەری شێوەکاری گوتبوونی تەمەنی پێشانگەکانو نەبوونی بینەرە، لەکاتێکدا لەرۆژئاوا پێشانگە وەرزانەو مانگانە هەیە، پێتوایە ئەم هۆیە لەکوردستان دەگەڕێتەوە بۆچی؟

-ناکرێ ئێمە بەراوردی سلێمانی بەپاریس بکرێت، لەبەرئەوەی پاریس مێژوویەکی شێوەکاری هەیەو خاوەن رۆشنبیریو پەروەردەو ئازادی تایبەتیە، بەڵام لێرە لەسەرەتادایینو بەهەڵەش دەستمان پێکردووە، بۆیە بینەرکەمە، بەڵام لەداهاتودا لەگەڵ چڕبوونەوەی بیری هونەری ئێمەدا بینەریش دەگەڕێتەوە لای هونەر.

×یەکێکی تر لەئاستەنگەکانی بەردەم شێوەکاری کوردی نەبوونی رەخنەی شێوەکاریەو پێموایە زیانی زۆریشی لێداوە، هۆی نەبوونی ئەم رەخنەیە چیە؟

-پێم وایە دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی توێژینەوە لەو بوارەدا، ئێستا لەدەرەوەی کوردستان توێژینەوە هەیە لەسەر رەخنە، بەڵام ئێمە تا هەنووکە نیمانە، و ئەو زانکۆیەمان نیە کە کۆلیژی تایبەتی هەبێ بەو بوارە، بۆیە ئەوانەشی کە لەسەر کاری شێوەکاری دەنوسن رەخنە نین سەرنجن.

×بەجیهانی بوونی شێوەکاری کوردیی چۆن دەبینیت، پێتوایە شێوەکاری کوردی تا چەند توانیویەتی لەنێو شێوەکاری جیهانیدا بوونی هەبێ، یان ناسنامەی خۆی بڵاوبکاتەوە، کەخۆشت چەند ساڵێ لەدەرەوە بویتو خاوەنی بەشداری بەرچاویت؟

-نەخێر شێوەکاری کورد نەیتوانیوە جێی خۆی لەشێوەکاری جیهانیدا بکاتەوە، هەر هەوڵێکیش هەیە هەوڵی تاکە کەسیەو نەچۆتە نێو هەوڵی ناساندنی شێوەکاری کوردیو هونەرەکەی، بەڵکو تەنها وەکو هونەرمەندێک بەشداری چالاکیە هونەریەکانی ئەو وڵاتانە دەکەین، واتە شێوەکاری کورد وەک تاک کاردەکات وەکو (مەدحەت، وەلید، سەروەت) ئاوهایە، ناسنامە نیە بۆ نەتەوەکەت، هەروەها تا ئێستا پیشانگەیەک نەکراوەتەوە بەناوی هونەری کوردی لەگەڵەرییەکانی ڤینیسیا، یان سامپاولۆ، یان هەر شوێنێکی تر.

ئەگەر بمانەوێت بەشداربوونمان کاریگەر بێتو هونەرەکەمان بەجیهانی بێت دەبێ حکومەت کارئاسانی بۆ هونەرمەندان بکاتو رێز لەئەرکو ماندووبونیان بگیرێت

×کەواتە پێتوایە ئەو بەشداریکردنانە ئیجابی نیە؟

-نا. بێگومان ئەو بەشداریکردنانە ئیجابیەو سەرەتایەکە بۆ ناساندنی هونەری شێوەکاری کوردی، ئێمە وەکو یەکەم هەنگاو هەر دەتوانین وا دەست پێبکەین، بەڵام ئەگەر بمانەوێت بەشداربوونمان کاریگەر بێتو هونەرەکەمان بەجیهانی بێت دەبێ حکومەت کارئاسانی بۆ هونەرمەندان بکاتو رێز لەئەرکو ماندووبونیان بگیرێت. ■

موزیک ژەنە ناودارەکانی جیهان

ئا: باران

١٨١٧ شۆبێرت، سەمفۆنیای شەشەم دادەنێت.

١٨١٨ یاگانینی، یەکەم کۆنشرتۆی کەمانجەو ئۆرکسترا، دادەنێت.

١٨٢١ کارل ماریا ڤۆن ڤیبر: لەشاری بەرلین ئۆپێرای Freischutz پێشکەش دەکات، ئەو ئۆپێرایەش، لەمێژووی ئۆپێرای ئەڵمانیدا بەیەکەم ئۆپێرای نەتەوەیی دەژمێرێت.

١٨٢٢ شوبێرت، لەدانانی سەمفۆنیای هەشتەمی دەوەستێت، هۆکارەکانی وەستانی دیار نیە.

١٨٢٣ ڤیبر، لەڤیەنا، ئۆپێرای "ئۆریانتە" پێشکەش دەکات، ئەمەش وەرچەرخانێکی گەورە بوو لەمێژووی ئۆپێرای ئیتالیادا.

١٨٢٤ بتهۆڤن: دوای بێدەنگیەکی دوورو درێژ گەورەترین بەرهەمی ئۆرکسترایی خۆی پێشکەش دەکات. ئەمیش سەمفۆنیای نۆیەمیەتی.

-بتهۆڤن: ریکویمی گەورە، "میساسۆلمنس" پێشکەش دەکات.

-لەدایک بوونی ئەنتۆنی برۆکنەر

-شۆبێرت: بێ هاورێ. بێ پارە، بێ ئاسوودەیی، تەنیا، نەخۆش بەڵام زنجیرەیەک لەبیست لیدا، بەناونیشانی "ئاشەوانە جوانەکە" پێشکەش دەکات.

١٨٢٥ شۆبێرن، کۆتایی بەچوارینەی "مناڵو مردن" دەهێنێت. کە یەکێکە لەجوانترین بەرهەمە موزیکیەکانی نێومال، ئەمەش یەکەم بەرهەمی بووە لەژیانیدا.

١٨٢٦-مندلسۆن، "خەونی شەوانی هاوین" بۆ ئۆرکسترا دادەنێت.

١٨٢٧ کۆچی دوایی بتهۆڤن، دواهەمین کلاسیک و یەکەمین رۆمانتیک.

-شوبیرت دواهەمین بەرهەمی لیریکی خۆی بەناوی (سەفەری زستان) دادەنێت.

١٨٢٨ - شوبێرت، پێنجینەیەکی جوان دادەنێت، بەرلەمردنی لەماڵی فرد بناندی برای.

-پاگانینی، کۆنشرتۆی دووەمی کەمانجەو ئۆرکسترا دادەنێت.

١٨٢٩ رۆسین، لەپاریس ئۆپێرای (ولیەم تیل) پێشکەش دەکات. بەڵام تووشی، ژێرکەوتنێکی گەورە دەبێت. ■

پەیمانگەی هونەرەجوانەکانی سلێمانی بەشی شێوەکاری و ئەزموونێکی تر لەکاری نوێ

ئا/هیوا

یەکێک لەو نەریتانەی کەساڵانە پەیمانگەی هونەرەجوانەکانی کوردستان ساڵانە لەکۆتای ساڵی خوێندندا بۆ هەرسێ بەشەکەی (شانۆ، شێوەکاری، موزیک)سازیدەکات خۆسازدانی مامۆستایان و خوێندکارانی ئەو بەشانەیە کە کار بۆ سازدانی ئەو فیستیڤاڵە دەکەن، هەر لەو دیدەوە پەیمانگەی هونەرەجوانەکانی سلێمانی هەرلەسەرەتای دامەزراندنییەوە گرنگی بەو فیستیڤاڵە داوەو بۆ هەرسێ بەشەکەی و ساڵانەش کاری شیاوو نوێی تێدا بەدی کراوە، ئەمساڵیش پەیمانگەی هونەرەجوانەکان هەرلەو دیدەوە کارەکانی فیستیڤاڵی ئەنجامداوە.

بەئامادەبوونی وەزیری پەروەردەو وەزیری رۆشنبیری رۆژانی ٤-٢٠٠٥/٦/٦و میوانێکی زۆر فیستیڤاڵی بەشی شێوەکاری پەیمانگەی هونەرەجوانەکانی سلێمانی دەستپێکرد، خوێندکاران بەهەماهەنگی مامۆستایان توانیوویانە کۆمەڵێک کاری سەرکەوتوو بەرهەم بهێنن کەببێتە جێگە سەرنجی میوانەکان و هونەرمەندان، ئەوەی کەلەنێو فیستیڤاڵەکەدا بەدیەکرا بوونی چەندین کاری سەرکەووتووی خوێندکارانی بەشی وێنەکێشان بووکەهەست بەهیلاکی ئەوخوێندکارانە دەکرا ئەویش لەرێگای کارەکانیانەوە بەتایبەت ئەو کارانەی کە خوێندکار (کەمال عەبدوڵڵا) ئەنجامی دابوو کەدەکرێت بەیەکێک لەو خوێندکارە دەسترەنگینانەی فیستیڤاڵەکە ناوی بهێنین، هەروەها خوێندکارانی تریش بەهەمان شێوە کاری جوان و سەرکەوتوویان کێشابوو، هەروەها خوێندکارانی تری بەشی گرافیک بەکۆمەڵێک کاری نوێ بەشدارییان کردبوو، لەم بەشەدا بۆ یەکەمین ساڵە کە قۆناغی پێنجیان هەیە کەئەوەش جێگەی سەرنج و دڵخۆشکردنە کە ئەو بەشە وەک بەشەکانی

تریش بۆ خاوەنی دوایەمین قۆناغ کەئەوەش لەئەنجامی هەوڵی مامۆستایانی ئەو بەشە هاتۆتە بەرهەم.

بەشی پەیکەرسازی هەروەک لقەکانی تری بەشی شێوەکاری خوێندکاران بەکۆمەڵێک کاری ئاست جیاواز بەشدارییانکردبوو کەکارەکان لەمەوادو ئەندازەی جیاوازدا خۆی دەنواند، بەڵام قۆناغی پێنجەمی ئەم بەشە بەشدارییان نەکردبوو چونکە کارنامەی بەشی پەیکەرسازی دەبێت لەناو گۆڕەپانی پەیمانگەدا دابنرێت هەربۆیە نەیانتوانی بەشداری بکەن، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هەست بەبوونی چەند کارێکی جوان دەکرا.

بەشی سیرامیک یەکێکی تری بەشی شێوەکارییە کەلەم بەشەدا تەنها کاری مامۆستایان نمایش کرابوو هۆکاری ئەوەش بۆ نەبوونی شوێنێکی شیاو کەخوێندکاران بەئاسانی بتوانن کاری تێدابکەن و داهێنانەکانی خۆیان بکەنە واقیع.

یەکێک لەو سیمایانەی کە ناکرێت لەبیربکرێت بوونی بەشێکی نوێیە بەناوی بەشی ئەرشیف کە لەلایەن هونەرمەندو مامۆستا (سالار مەجید)ەوە دامەزرێنراوەو ئەمساڵ سەرجەم کارەکانی خوێندکارانی بەشی شێوەکاری لەسیدییەکدا کۆکردۆتەوە کە وەک ئەرشیف بۆ پەیمانگە لەهەمانکاتدابۆ خوێندکاران کارێکی شیاوە کە دەکرێت بەستایشەوە سەیری ئەوماندووبوونە بکرێت و خۆزگە ساڵانە ئەو کارانە بەو شێوەیە ئەرشیف بکرێت و بپارێزرێت بۆ مێژووی پەیمانگەو خوێندکاران لەیەک کاتدا. ■

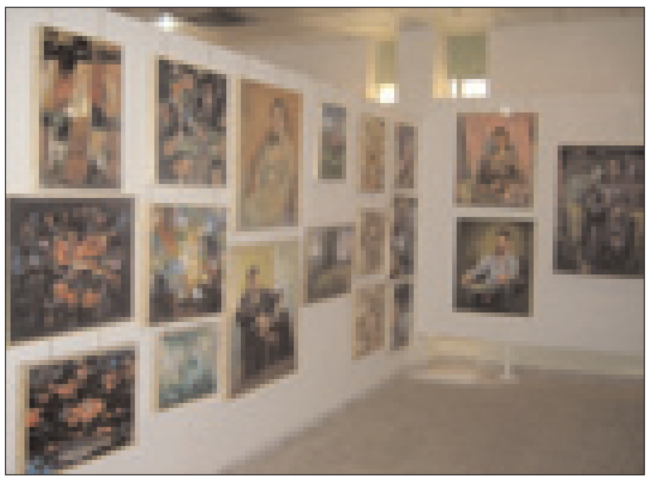

رێبوار مەحمود، کاپتنی سیروانی نوێ

ئەو یاریکەرەی لەمێژەوە رێگەی راستی خۆی دۆزیوەتەوە

حەمە بچکۆل

- ■ راهێنەری عەرەب باش نییەو لەگەڵیدا ناگونجێین.
- ■ لەئەنجامی یاری زۆر دەترسم.
- ■ بیرم نەکردۆتەوە (سیروانی نوێ) بەجێ بهێڵم.

هەر راهێنەرێک مەشق بەم یاریکەرە بکات، پاش ماوەیەکی زۆر کەم بۆی دەردەکەوێت کەمامەڵە لەگەڵ وەرزشکارێکی هێمن و ئاکار بڵندو پابەند بەیاساو رێسای وەرزشەوە دەکات، لەگەڵ تێپەربوونی رۆژانیشدا بۆی دەردەکەوێت کەئەم لاوە، مرۆڤێکی بەتاڵ نییەو تارادەیەکی باش بەئاگاو هۆشمەندو تێگەیشتووە، هەڵوێستی تایبەتی و ئاقڵانەی خۆی هەیە بەرامبەر بەرووداوەکان، تابلۆی کێشەو ململانێیەکانی وەرزش بەباشی دەخوێنێتەوە، راست و چەپی خۆی بەباشی دەبینێت.

(رێبوار) کەکاپتنی تیپی فوتبۆڵی یانەی وەرزشی (سیروانی نوێ)یە، لەگەڵ ئەوەشدا باڵای کورتە، بەڵام قەدو باڵای تەکنیکی وەکو قەدو باڵای رەوشتی بەرزە، هەر لەبەرئەمەیشە کەشایستەی ئەوەیە کاپتنی ئەو تیپە بێت.

کاکە (رێبوار) کەیاری پێکهێنەرێکی کەم وێنەو بزێوە وەکو کەشتی هەڵم وایە، تا زۆرتر کار بکات گەرمترو بەگوڕوتین و تواناتر دەبێت لەیاریگەدا، زیرەکیەکی مەیدانی دەگمەنی هەیە، خۆزگە سەد خۆزگە باڵای بەرز بوایە، ئەوکاتە قسەی ترمان لەسەری دەبوو.

لەدەرفەتێکدا هەندێک پرسیارمان روو بەروو کردەوە، ئەویش زۆر راشکاوانەو جیاواز لەوەڵامی زۆربەی هەرە زۆری ئەو وەرزشکارانەی کەپرسیارم لێکردوون دڵی بۆ کردمەوە، ئەمەش دەقی وتوێژەکەمانە:

چاودێر: کەی دەستت بەوەرزش کرد، یەکەمین هاندەرو هەروەها ئەو راهێنەرانەی کەرۆڵی گرنگیان هەبوە لەسەرت کێ بوون؟

رێبوار: لەناوەندی سیروان و تیپی چوارباخ و یانەی وەرزشی چوارباخ ساڵی ١٩٩٦ بەهاندانی کاکە (وشیار)ی برام دەستم بەیاری فوتبۆڵ کردووە کاک رزگار سالح ناسراو بە (نێرە) رۆڵی گرنگی هەبوو لەسەرم وەک راهێنەر، ئیتر لەساڵی ٢٠٠٠-٢٠٠٢یش بۆ هەڵبژاردەی پەروەردەی سلێمانی یاریم کردووە.

چاودێر: ئایا هێنانی راهێنەری عەرەب بۆ کوردستان بەکارێکی باش دەزانیت؟

رێبوار: هەرگیز کارێکی باش نییە، چونکە نەلەگەڵیدا دەگونجێین و نەلەیەکتریش تێدەگەین.

چاودێر: گرنگترین هۆکاری پێشکەوتنی فوتبۆڵ لەکوردستاندا چییە؟

رێبوار: دروستکردنی چەند یاریگەیەکی چیمەن، ناردنی راهێنەرەکانمان بۆ دەرەوەی وڵات بۆ بەشداری خولی مەشقی پێشکەوتوو.

چاودێر: کۆسپەکانی بەردەم فوتبۆڵی کوردستان چییە؟

رێبوار: نەبوونی یاریگە، کەمی راهێنەری بەتوانا، دەستێوەردانی خەڵکی نەزان لەوەرزش.

چاودێر: ئایا روداوی دڵتەزێنی کۆچی دوایی راهێنەرەکەتان لەهەولێر کاری کردە سەر ئاستی هونەری تیپەکەتان؟

رێبوار: بەڵێ، کاری زۆری تێکردین و توانای دەروونی و هونەری لەسەدا سەد دابەزاندین.

چاودێر: ئەگەر ئەو یارییەی هەولێرو سیروانی نوێ دووبارە بێتەوە، چی رەچاو دەکەیت؟

رێبوار: برواناکەم یارییەکی سوک و ئاسان بێت بۆ هەولێر.

چاودێر: حەز دەکەیت کام یاریکەری شاری سلێمانی بەگشتی و سیروانی نوێ بەتایبەتی لەتەنیشتتەوە یاری بکەن؟

رێبوار: لەشاری سلێمانیدا (یاسین عەرەب)، لەیانەی سیروانی نوێ (یاسین مەناف و سامان کەمال).

چاودێر: باشترین یاری و خراپترین یاری لەژیانتدا بەرامبەرکام تیپ کردووە؟

رێبوار: باشترین یاریم بەرامبەر بە (زاخۆ) کردووە، خراپترین یاریشم بەرامبەر هەولێر کردووە، کەئەم یارییەی دوایی بوو، ئەوەبوو تەواو نەکرا.

چاودێر: حەز دەکەیت بگەیتە ئاستی کام یاریکەری یانەکانی سلێمانی؟

رێبوار: حەز دەکەم بگەمە ئاستی (بورهان) یاریکەری یانەی سلێمانی.

چاودێر: لەیاریدا بەچی زویر دەبیت، بەچیش دڵخۆش دەبیت؟

رێبوار: ئەگەر مانتومانم لەگەڵ بکەن، یاخود فانیلەکەم رابکێشن، زۆر زویر دەبم. کاتێکیش جەماوەر هانی یاریکەرەکانمان دەدەن زۆر دڵم پێی خۆشە.

چاودێر: حەزت لەچ جۆرە مەشقێکە؟

رێبوار: حەزم لەمەشقی تەکنیکە بەتۆپ.

چاودێر: جگەلە فوتبۆڵ حەزت لەچ یاریەکە؟

رێبوار: حەزم لەیاری تۆپی دەستە.

چاودێر: کام تیپی فوتبۆڵی جیهانی و کام یاریکەری فوتبۆڵی جیهانیت بەدڵە؟

رێبوار: تیپی ئەرجەنتین و یاریکەری هێڵی ناوەراستی ئەرجەنتین (ریکلمی)م خۆش دەوێت.

چاودێر: لەیاریدا لەچی دەترسیت؟

رێبوار: لەئەنجامی یاری زۆر دەترسم، هەمیشە پێش یاری لەدڵی خۆمدا هەر دەیهێنم و دەیبەم، ئاخۆ بیدۆڕێنین، بیبەینەوە!!

چاودێر: ئایا رۆژێک لەرۆژان بیرت کردۆتەوە کە یانەی (سیروانی نوێ) بەجێ بهێڵیت؟

رێبوار: نەخێر، هەرگیز بیرم نەکردۆتەوە کەیانەی (سیروانی نوێ) بەجێ بهێڵم، من نزیکەی دە ساڵە ئەندامی ئەو یانەیەم.

چاودێر: ئاواتی وەرزشیت چییە؟

رێبوار: حەز دەکەم یاری بۆ تیپی فوتبۆڵی هەڵبژاردەی عێراق بکەم.

چاودێر: جگەلە وەرزش حەزت لەچییە؟

رێبوار: حەزم لەهونەری تەشکیلییە.

چاودێر: ئەگەر وەرزشکار نەبوویتایە، حەزت دەکرد چی بوویتایە؟

رێبوار: حەزم دەکرد هونەرمەندێکی تەشکیلی بوومایە.

چاودێر: نهێنی سەرکەوتنی تیپی فوتبۆڵی یانەی سیروانی نوێ بەپلەی یەکەم بۆچی دەگەرێتەوە؟

رێبوار: بەراستی و راشکاوانە پێت بڵێم ئاستی هونەری بڵندو تێکۆشانی یاریکەرەکان هۆی سەرکەوتنی تیپەکەمانە.

پێناسەی کەسێتی:

رێبوار مەحمود ئەحمەد
لەدایک بووی ١٩٨١/چوارباخ
دەرچووی پەیمانگەی هونەرە جوانەکان
مامۆستا لەهەڵەبجەی تازە.
کاپتنی تیپی فوتبۆڵی یانەی (سیروانی نوێ) ■

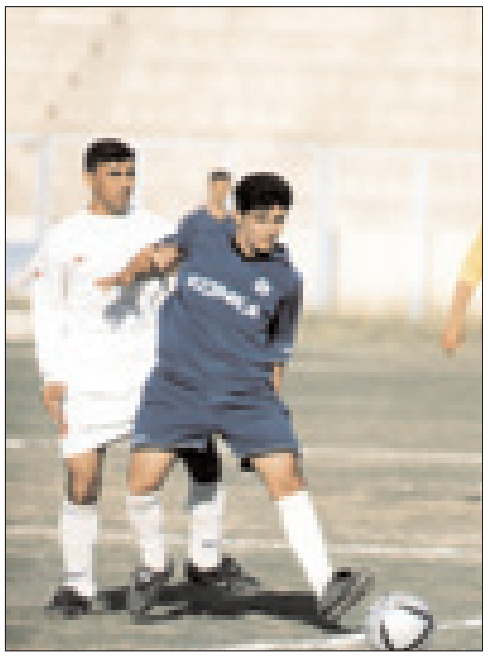

تایسۆن.. گەڕانەوە بۆ بۆکسێن و دۆڕاندن

رۆیتەرز

دوای ئەوەی کە پاڵەوانی بۆکسێنی ئەمەریکی بۆ کێشی قورس (مایک تایسۆن)ی تەمەن ٣٧ ساڵ دورخرایەوە لەیاری و سەرجەم پارەو پولەکانی لێ سەندرایەوەو بەدواشیدا دوا سێ یاری خۆی دۆڕاندو نازناوی پاڵەوانیەتی جیهانیشی لێ سەنرایەوە ، بەهۆی دەستدرێژی سێکی و قرتاندنی گوێی بەرامبەرەکەی

لەکاتی یاری بۆکسێندا ، رۆژی شەممەی بۆ یەکەم جار دوای ئەو دابڕانە زۆرە هاتەوە ناو حەلەبەی بۆکسێن و رووبەرووی (مک براید)ی کەنەدی لەکێشی ١٢٢ کگم بوەوە، مک تەمەنی ٣٢ ساڵەو دوا حەوت یاری خۆی بردۆتەوە.. شایەنی باسە، سەرەڕای تەواوبوونی یاریەکەیان لەخولی شەشەمدا تایسن بەدۆڕاوی هاتە دەرەوەو لەگەڵ ئەوەشدا (٥) ملیۆن دۆلاری وەرگرت، بەڵام مک براید تەنها ١٥٠ هەزار دۆلار بەنسیبی بوو. ■

خولی فوتبۆڵی تیپە میللیەکان (پلە سێکان) دەستی پێکرد

گۆیژە

بۆ ساڵی نۆیەم بەبەردەوامی لیژنەی تیپە میللیەکان خولی تیپە میللیەکان دەکاتەوە، لەپشوی نیوەی ساڵدا یاریگەی بچوک لەپشوی هاویندا یاریگەی گەورە، بۆ تیپەکانی ناو شاری سلێمانی و دەوروبەری.

خولەکە بەبەشداری (٧٣) تیپی پلە سێ لەرۆژی ٤ شەممەوە رێکەوتی ٢٠٠٥/٦/١ دەستی پێکردووە بەسیستەمی دووجار دۆراندن لەیاریگەکانی (هاوکاری، ئازادی، چیا، برایەتی، کەمال سەلیم، دووەمی یاریگەی سلێمانی، ئاوبارە) لەهەر یاریگەیەک دوو تیپ سەردەکەوێت بۆ پلە دوو بۆ ساڵی (٢٠٠٦).

شایەنی باسە لەگەڵ تەواوبوونی خولی پلە سێیەکان خولی پلە دووەکان و دواتریش پلەیەکەکان دەکرێتەوە، ■

نزیک بوونەوەی چانسی مەکسیک بۆ سەرکەوتن بۆ مۆندیالی ٢٠٠٦

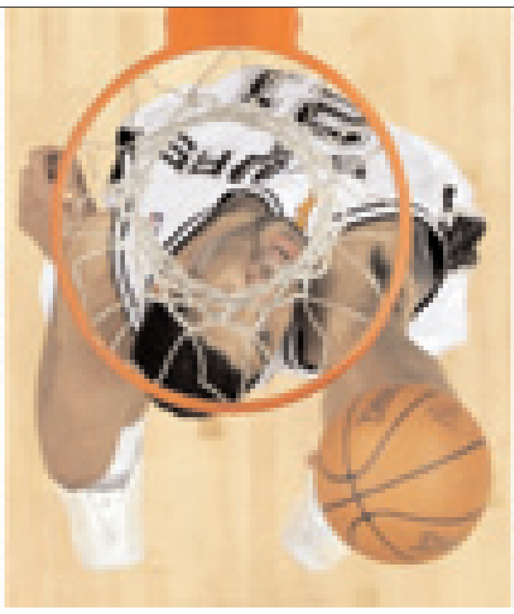

سەرکەوتنی سان ئەنتۆنیۆ بۆ دوایاری NBA

کیڤن میکفیلد ئاڵای وڵاتەکەی بەرزدەکاتەوە دوای ئەوەی تایسنی دابەزەویدا